

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет соціальних наук та соціальних технологій

Кафедра політології

**«ПРОТИДІЯ ПОШИРЕННЮ ПОЛІТИЧНОЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В
УКРАЇНІ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО
ВТОРГНЕННЯ (лютий 2022 – лютий 2025 рр.)»**

дипломна робота

на здобуття академічного звання бакалавра політології

студентки Холод Єлизавети Ігорівни

Науковий керівник

Доктор політичних наук, професор, Кармазіна М. С.

Робота допущена до захисту в ДЕК рішенням кафедри політології

протокол № _____ від _____ 20 ____ р.

Завідувач кафедри _____

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	6
1.1. Огляд літератури	6
1.2. Аналіз джерельно-документальної та емпіричної бази дослідження.....	22
1.3. Концептуалізація поняття «політична дезінформація»	30
Висновки	34
РОЗДІЛ 2. «ПОЛІТИЧНА ДЕЗІНФОРМАЦІЯ» В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	36
2.1. Методи та ключові інструменти поширення російської політичної дезінформації.....	36
2.2. Вплив та результати дезінформаційних заходів РФ на Україну та країни Європейського Союзу.....	43
Висновки	53
РОЗДІЛ 3. ПРОТИДІЯ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ ПОШИРЕННЮ ПОЛІТИЧНОЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ.....	55
3.1. Аналіз вжитих заходів владою й суспільством задля протидії політичній дезінформації та збереження кібербезпеки в Україні	55
3.2. Підтримка України партнерами у здійсненні захисту від російської дезінформації.....	63
Висновки	71
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	76
АНОТАЦІЯ.....	101

ВСТУП

Актуальність дослідження. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації (РФ) на територію України у лютому 2022 р. призвело до неминучого розвитку нової історії війн у світі. Війна в Україні є найбільшою в Європі від закінчення Другої світової війни. Сучасні війни мають докорінну різницю у варіаціях озброєння та тактиках ведення битви. Повномасштабне вторгнення РФ на територію України гостро нагадало про потребу захисту інформації, яка включає в себе й індивідуальну і військову інформацію, і державну таємницю. Діджиталізація зумовила те, що російські фейки дуже легко та швидко «просочувалися» в інформаційне поле українців.

Російська Федерація активно впроваджувала власні наративи, ідеї та погляди ще задовго до початку свого військового вторгнення на територію України, ймовірно задля того, щоб підготувати населення до меншого спротиву та переходу на російську сторону.

Такий стан речей актуалізував важливість дослідження обраної нами теми і, зокрема, проблему боротьби з російською дезінформацією в Україні. Крім того, важливо дослідити, як саме РФ використовувала її проти Української держави, а також те, як влада, українське суспільство, медіа та партнери України змогли протистояти ворогу під час цієї інформаційної боротьби, аби надалі забезпечувати українських громадян лише достовірною та перевіреною інформацією, що враховувала українські національні інтереси.

Крім того, сьогодні актуалізувало необхідність проведення широкого аналізу виконання повноважень влади України у боротьбі з дезінформаційною війною ворога впродовж трьох років повномасштабної війни.

Мета наукової роботи – дослідити особливості протидії поширенню політичної дезінформації в Україні від початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації упродовж лютого 2022 – лютого 2025 рр.

Завдання дослідження:

- проаналізувати літературу, джерельно-документальну та емпіричну базу дослідження;
- концептуалізувати поняття «політична дезінформація»;
- дослідити основні методи та ключові інструменти поширення фейкової інформації в контексті російсько-української війни;
- проаналізувати вплив дезінформаційних заходів РФ на Україну та європейську спільноту;
- проаналізувати вжиті владою та суспільством заходи протидії поширенню дезінформації та зміцненню кібербезпеки;
- виявити особливості підтримки європейською спільнотою боротьби громадян України з російськими фейками.

Об'єкт дослідження – протидія поширенню російської політичної дезінформації.

Предмет дослідження – протидія поширенню російської політичної дезінформації під час повномасштабного російського вторгнення.

Хронологічні рамки

Нижньою хронологічною межею дослідження є лютий 2022 р., адже саме тоді Російська Федерація розпочала повномасштабну збройну агресію проти України. Верхньою хронологічною межею дослідження є лютий 2025 р.

Методи дослідження

Аналіз було проведено на основі комплексного вивчення джерел і літератури з теми дослідження. Зокрема, за допомогою методів систематизації та класифікації було опрацьовано масив наукових досліджень та було виокремлено групи публікацій та джерел (параграф 1.1 – параграф 1.2).

За допомогою методу кейс-стаді (параграф 2.2) було проведено розгляд окремих прикладів впливу та результатів активних дезінформаційних заходів РФ проти України та окремих країни Європейського Союзу.

Завдяки описовому та порівняльно-аналітичному методам було здійснено аналіз (параграф 3.1 – параграф 3.2) підходів України та ЄС до боротьби з політичною дезінформацією.

Було використано якісний контент-аналіз (параграф 1.3, параграф 2.1, параграф 3.1 – параграф 3.2), з-за допомогою якого ми з'ясували визначення поняття «політична дезінформація». Крім того, цим методом було проведено вивчення форм і засобів поширення російської політичної дезінформації та здійснено аналіз наявного новинного змісту на сайтах медіа, законів і постанов, ухвалених Верховною Радою України (Закон № 2710-IX «Про медіа», Закон № 2265-IX «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну», Закон № 3005-IX «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії»). Завдяки інституційному методу (параграф 3.1) вдалося розкрити значення діяльності державних органів, медіа та громадських структур у впровадженні інформаційної політики в умовах воєнного стану.

Структура роботи складається зі вступу, де обґрунтовано актуальність, мету, завдання, об'єкт, предмет, хронологічні рамки дослідження теми дипломної роботи; трьох розділів, перший з яких складається з трьох підрозділів, другий – з двох і третій – з двох; висновків, де підводиться підсумок дослідження; списку використаних джерел і літератури, котрий нараховує 190 позицій. Загальний обсяг роботи становить 102 сторінки, з них 77 сторінок – обсяг основної частини, 25 сторінок – список використаних джерел і літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Завданням, яке розв'язується в розділі, є з'ясування теоретико-методологічних засад дослідження.

1.1. Огляд літератури

Завданням параграфу є аналіз літератури за темою дослідження.

Нові виклики, з якими зіткнулася Українська держава після повномасштабного вторгнення РФ, змусили владу та суспільство адаптуватись до них і почати пошуки оптимальних шляхів протидії їм. Інформаційна війна – це складова гібридної війни, якій сьогодні протистоїть Україна. Метою поширення дезінформації є посиленні розбрату всередині країни, підвищення рівня паніки й зневіри серед населення, «переманювання» громадян на бік ворога. Війна XXI століття – це не тільки про зброю та новітні військові тактики ведення бою та оборони, але й особливої уваги потребує вміння впливати на інформаційне поле противника та засоби захисту власного населення від дезінформації. У ході дослідження нами було проаналізовано роботи, у яких безпосередньо розглядається феномен дезінформації під час повномасштабного вторгнення РФ. Опрацювавши цей масив наукових праць, ми здійснили їх класифікацію й виокремили 4 групи:

1. Напрацювання українських науковців.
2. Статті вітчизняних журналістів.
3. Аналітичні статті представників громадських організацій.
4. Журналістські статті західних інформаційних медіа.

Після ознайомлення з аналітичною запискою В. Дудко «Інформаційна війна проти України та методи її ведення»¹, де автор проаналізував підґрунтя поняття «інформаційна війна», стає зрозумілим рівень серйозності цього методу боротьби та його важливість у збройному протистоянні. Зокрема, це пов'язано з тим, що інформаційна війна послаблює моральні та матеріальні

¹ Дудко В. Інформаційна війна проти України та методи її ведення. 2021. URL: <https://www.polukr.net/uk/blog/2021/04/informacijna-vijna-proti-ukraini/>

сили ворога, руйнує психологію особи, впливає на ідеологічну та емоційну свідомість людей. Одним з головних посилів дослідження, про який варто згадати – це заклик до розвитку аналітичних здібностей українського населення, адже, зі слів автора, у випадку російсько-української війни інформація прирівнюється до повноцінної зброї. В. Дудко також наголосив на тому, що значна відповідальність за ефективну протидію дезінформації лежить на засобах масової інформації. Це зумовлено тим, що факти та явища, які висвітлюють медіа, формують думку аудиторії про певні обставини. Таким чином, ЗМІ можуть зробити з маленького конфлікту велику проблему і навпаки – з великого протистояння незначне непорозуміння.

Стаття «Дезінформаційні виклики під час російсько-української війни: політологічний аналіз»² авторства Л. Дунаєвої містила в собі перелік основних методів розширення та реалізації дезінформаційної політики українською владою всередині країни. Серед них варто згадати про оперативне спростування фейкової інформації на офіційних сторінках уряду України, обмеження доступу українців до російських медіа ресурсів та заборона російських соціальних мереж на території України. Авторкою викладені яскраві приклади (які) того, як дезінформація ворога відбилася на думки українського суспільства й які в результаті цього відбулися зміни серед громадян України. Провідним прикладом було те, що розкол всередині українського суспільства та між представниками урядів інших країн загострювався. Л. Дунаєва проаналізувала найбільш популярні російські наративи, міфи, ідеї, що активно вирували всередині внутрішньої аудиторії України, які були націлені на те, щоб виправдати російських військових та їх акти агресії проти українських полонених й цивільного населення³. Однак, авторка звернула увагу та навела приклади не тільки успішної протидії дезінформації, але й провали української сторони в цьому контексті війни. Серед недоліків української протидії дезінформації: недостатнє фінансування

² Дунаєва Л. Дезінформаційні виклики під час російсько-української війни: політологічний аналіз. Політикус: наук. журнал. 2022. С. 73-78.

³ Там само.

українських медіа, більша частка з них не могли одразу відмовитись від транслявання російського контенту через майбутню втрату фінансів; недостатній рівень інформаційної протидії органів державної влади; сила та обізнаність, де сила виступала як засіб ведення дезінформаційної політики, а обізнаність – ефективність їх застосування⁴.

Науковий допис «Інформаційна безпека України в умовах російської військової агресії»⁵ авторства І. Залевської та Г. Удренас ознайомив нас з аналізом актуального стану безпеки українського інформаційного простору під час російської збройної агресії. У власному доробку авторки відобразили формування завдань, які позитивно впливають на підвищення рівня безпеки інформаційного простору в Україні. Окрім того, І. Залевська та Г. Удренас навели аргументи про те, що ефективна інформаційна діяльність, застосування інформаційних технологій, оперування інформаційними ресурсами пішли на користь активній українській діяльності в контексті інформаційного забезпечення, що мало вплив на подальшу можливість мирного врегулювання збройної агресії на території України. У своєму дописі авторки згадують і про військових, наголошуючи на тому, що вони разом з громадськістю та владою повинні брати активну участь в інформаційній протидії дезінформації. Підкріплюють вони це думкою про те, що участь військових у питанні інформаційної оборони зможе відкрити нові можливості в контексті сучасної збройної обороноздатності країни.

Ухваленню законів для протидії ворожій неправдивій політичній інформації передуює з'ясування передумов, які до цього ведуть. Це з'ясовує А. Марущак у своїй роботі «Передумови для формування правових механізмів протидії дезінформації в соціальних медіа у контексті національної безпеки: постановка проблеми»⁶, де було проаналізовано передумови створення

⁴ Там само.

⁵ Залевська І., Удренас Г. Інформаційна безпека України в умовах російської військової агресії. Науковий журнал «Південноукраїнський правничий часопис». 2022. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/1-2/6.pdf>

⁶ Марущак А. Передумови для формування правових механізмів протидії дезінформації в соціальних медіа у контексті національної безпеки: постановка проблеми. Інформація і право. (40) 2022. С. 82-88.

правової протидії дезінформації. У статті автор наголосив на необхідності створення правових механізмів, спираючись при цьому на свободу слова та думки, що закріплені в Конституції. Крім того, зазначено, що протидія дезінформації не повинна бути агресивною та повинна відповідати міжнародним правам людини.

Дослідження В. Королько та О. Суської на тему «Соціпатерни війни: як медіапростір впливає на соціопсихологічні настрої суспільства»⁷ надало розуміння того, що дезінформація як явище мала на меті не лише ввести в оману суспільство. У статті зазначалося, що вона ще й мала сильний вплив безпосередньо на психологічний стан громадян. Авторками зроблено наголос на важливості медіапростору як інструменті управління думками і поглядами населення. Крім того, у дослідженні звернуто увагу на «соціопатерни», зокрема на те, якими з них і наскільки ефективно володіють голови українських міст, щоб використовувати їх на користь Української держави. Окремо проаналізовано здатність українських громадян до критичного мислення та «тверезого» оцінювання отримуваної інформації, рівень раціонального сприйняття українцями напряму залежить від емоційного стану суспільства. Таким чином, авторки наводять результати дослідження агенції «Рейтинг», де говорилося про те, що найбільш вразливими є лише близько 10% населення України, проте інші 90% українців впевнені у позитивному майбутньому України.

У статті М. Калашлінської «Тренди дезінформації та пропаганди в соціальних медіа Півдня України за 5 місяців війни»⁸ дізналися про напрямки та методика розповсюдження неправдивої інформації Російською Федерацією. Серед таких можна виокремити інформаційний хаос, який передував повномасштабному вторгненню, а також наративи про «Один народ», «Превентивний удар», «В Україні процвітає нацизм» тощо.

⁷ Королько В., Сусько О. Соціпатерни війни: як медіапростір впливає на соціопсихологічні настрої суспільства. Габітус. (41). 2022. С. 47-52.

⁸ Калашлінська М. Тренди дезінформації та пропаганди в соціальних медіа Півдня України за 5 місяців війни. 2022. URL: <https://intent.press/publications/medialiteracy/2022/trendi-dezinformaciyi-ta-propagandi-v-socialnih-media-pivdnya-ukrayini-za-5-misyaciv-vijni/>

Закидуючи інфопростір різними новинами та повідомленнями, не пов'язаними між собою, російська сторона хотіла завчасно виправдати власну збройну агресію. Зокрема, авторкою згадано штучно змонтовані зображення, які були доволі високої якості, що свідчили про високий рівень підготовки росіян до інформаційної війни.

Повномасштабна війна змушує українську владу постійно підтримувати рівень довіри громадян до себе, утримувати проукраїнську громадську думку в суспільстві та боротись з Російською Федерацією за неї. Авторка статті «Битва за громадську думку: як Україна воює з Росією на інформаційному фронті»⁹, Л. Шутяк, наводить результати власного дослідження про те, як змінювались російські наративи, що були спрямовані проти населення України для отримання його прихильності від початку повномасштабного вторгнення. Л. Шутяк використала погляди декількох аналітиків і політичних діячів. Зокрема, було наведено погляд директора ГО «Детектор медіа» В. Міського, в якому пояснюється те, що нині Україна вже отримала перевагу та перемогу на інформаційному полі битви. Це стало можливим у результаті плідної роботи багатьох секторів держави, тобто, українська влада змогла унеможливити проникнення політичної дезінформації через російські, проросійські канали на телебаченні, радіостанції, мобільні додатки, до яких мають доступ російські спецслужби. Узагальнюючи, стаття містить в собі пояснення того, як українська влада й суспільство відреагували на російську дезінформацію та як саме боролись з її впливом.

У дослідженні О. Горун «Засади формування ворожої пропаганди та заходи протидії в умовах воєнного стану»¹⁰, наведено виокремлені мету й суть ворожих наративів на громадську думку. Переважно пропаганда формувалася з прагненням зменшити опір українців агресору. Автор, провівши дослідження, пояснив головні принципи, якими керувалась РФ при створенні

⁹ Шутяк Л. Битва за громадську думку: як Україна воює з Росією на інформаційному фронті. 2022. URL: <https://explainer.ua/bitva- za- gromadsku- dumku- yak- ukrajina- voyuye- z- rosiyeyu- na- informatsijnomu- fronti/>

¹⁰ Горун О. Засади формування ворожої пропаганди та заходи протидії в умовах воєнного стану. Науковий журнал «Інформація і право». (45). 2023. С. 163-171.

власних наративів. В першу чергу, це спроба зняти з себе відповідальність за вторгнення, прикриваючи агресію «необхідною обороною». По-друге, це дискредитація української влади, висвітлення Президента України як уособлення зла, прирівнюючи його до ворога людства. По-третє, риторика про військове вторгнення як про «благородну справу», яка мала на меті захист національних інтересів агресора. Серед інших принципів: звинувачення України у жорстокому відношенні до російських військовополонених, використання Україною біологічної зброї, надання війні сакрального змісту та ін. Важливо зауважити про те, що науковцем розглянуто шляхи реалізації ворожої пропаганди: створення штучної громадської думки завдяки підставним коментаторам в соціальних мережах, блогерам, проплаченим «тролям», фейковим акаунтам тощо. На думку дослідника у боротьбі з дезінформацією Російської Федерації провідну роль отримав рівень ерудованості українських громадян, вдосконалення навичок критичного мислення й бачення.

Завдяки Інтернету, як найпоширенішому джерелу інформації, маніпуляція думкою суспільства виходить на новий рівень, на що звертається увага у дослідженні А. Сотникова «Технології маніпуляції як елемент інформаційної війни (на матеріалі мережі «Інтернет»)»¹¹. У статті автор висловив загальні принципи, що використовувалися для ведення інформаційної війни: перш за все, це планування дій, що реалізують досягнення мети, наступні принципи – це комплекс використання методів дезінформаційної війни та налаштування впливу маніпулятивної інформації на певну або різні суспільні групи людей. До того ж, А. Сотников зосередив увагу на тому, що маніпуляція великою кількістю людей приносить свої позитивні результати, що, на жаль, і прослідковувалося в сьогodнішній російсько-українській війні. Наведений науковцем аналіз сучасних соціальних мереж показав, що вони виступають чи не найпопулярнішим інформаційним ресурсом.

¹¹ Сотников А. Технології маніпуляції як елемент інформаційної війни (на матеріалі мережі «Інтернет»). Нова філологія. (88). 2023. С. 98-103.

К. Кузьменкова у своїй статті «Стратегії боротьби з дезінформацією: європейський досвід»¹² наголошувала на тому, що боротьба з російською дезінформацією набула своєї важливості та актуальності ще з моменту окупації АР Крим, Донецької та Луганської областей у 2014 р. Події того часу вже тоді стали важливим сигналом як для України, так і для Європи для формування інформаційної безпеки всередині власної країни. Зі слів авторки статті, Європейська Комісія виокремила три рівні протидії дезінформації: системний, рівень медіаплатформ і рівень споживачів інформації. Далі науковиця звернула увагу на стратегію боротьби з дезінформацією Атлантичної ради, яку було ухвалено ще у 2018 р. Ця стратегія включала в себе санкції на міжнародному рівні, регулярний моніторинг і підвищення медіаграмотності на рівні державних інституцій, маркування пропагандистських джерел і контроль політичної реклами на рівні медіа. Крім того, К. Кузьменкова згадала такі країни, як Данія, Естонія, Швеція, де завдяки спеціально складеній навчальній програмі діти зі шкільних років вивчають медіаграмотність і вчать критичному аналізу матеріалу в інформаційних ресурсах. У висновках статті авторка звернула увагу на стратегії країн ЄС для боротьби з російською дезінформацією безпосередньо в контексті російсько-української війни: обмеження російської пропаганди в медіа, залучення в Україні Кіберкоманди швидкого реагування (Cyber Rapid Response Team), обмеження доступу РФ до технологій подвійного призначення тощо¹³.

Українські науковці активно проводять аналіз можливих інструментів протидії дезінформації в умовах гібридної, повномасштабної війни на території України. Зокрема, науковцем Д. Гуцуляк було приділено окрему увагу фактчекінгу у статті «Фактчекінг як інструмент протидії дезінформації в умовах гібридних конфліктів»¹⁴. Науковець проводив дослідження

¹² Кузьменкова К. Стратегії боротьби з дезінформацією: європейський досвід // Від теорії до практики в управлінні та врядуванні: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 20 червня 2024 року (до Дня державної служби) / за заг. ред. О. В. Євсюкової, І. С. Гриценка, С. М. Приліпка. Київ : НУБіП, 2024. С. 97.

¹³ Там само.

¹⁴ Гуцуляк Д. Фактчекінг як інструмент протидії дезінформації в умовах гібридних конфліктів. 2024. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/philology/article/view/3987/4323>

походження фактчекінгу в журналістській практиці, розвитку цього інструменту та його основну місію. Автором було виокремлено окреме місце для визначення функцій та завдань фактчекінгових кампаній та вплив їх роботи на результати протидії дезінформації. Д. Гуцуляк наводив приклади успішних проєктів, за результатами яких можна зробити висновок, що фактчекінг ефективний та сприяє покращенню захисту інформаційного поля країни. У роботі загадано український проєкт фактчекінгу «StopFake». Зі слів науковця, збільшення подібних фактчекінгових ініціатив слугуватиме подальшій протидії дезінформації РФ на території України¹⁵.

У статті «Медіаграмотність як інструмент протидії дезінформації у контексті гібридної війни в Україні»¹⁶ авторка Н. Саламін наголошувала на тому, що інформаційна боротьба в російсько-українській війні була не менш важливою та небезпечною, ніж військові дії. Крім того, науковиця зацентрувала увагу на тому, що інформаційний суверенітет відіграє значну роль в контексті національної безпеки. З її слів, маніпулятивний вплив здійснювався за рахунок повідомлень на перший погляд з надійних джерел, а також завдяки почуттям страху, хибної надії та недовіри, які викликали такі повідомлення. Особливу увагу звернуто на початок повномасштабного вторгнення, коли в інфопросторі були присутні невизначеність, брак інформації та паніка. Проте, Н. Саламін наводила приклади миттєвої роботи військового командування України та українських журналістів у цей період. Зокрема це оприлюднення в офіційних державних джерелах правдивої інформації про успіхи Збройних сил України, що допомагало нейтралізувати панічні настрої. Крім того, авторка наводила декілька підходів для боротьби з дезінформацією: навчання громадян розпізнавати маніпулятивні повідомлення; надання чітких посилань на джерела інформації; активне

¹⁵ Там само.

¹⁶ Саламін Н. «Медіаграмотність як інструмент протидії дезінформації у контексті гібридної війни в Україні». 2025. URL: https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/15606/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7_%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B4%D0%BE%D0%BD_2025.pdf#page=116

поширення правдивої та перевіреної інформації урядом, організаціями та медіа; міжнародна співпраця для допомоги блокування дезінформації на глобальному рівні¹⁷.

Співпраця Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення та Центру протидії дезінформації була закріплена підписанням Меморандуму про співпрацю між двома органами. «Наше спільне завдання – створити в нашій державі потужну політику захисту у цій сфері і, я думаю, не лише захисту, але й наступу також», – голова Національної ради О. Герасим'юк¹⁸. 2022

УКРІНФОРМ опублікував допис «Ефективність протидії російській дезінформації в Україні в умовах повномасштабної війни»¹⁹. Предметом опису в цій статті стала конференція, у якій брали участь представники громадських організацій, а головним об'єктом обговорення був пошук ефективних шляхів боротьби з фейками в українському інформаційному полі. Учасники також згадали і про проблему тимчасово окупованих територій Донбасу та АР Крим. На думку членкині ГО «Український інститут медіа та комунікації» Д. Дуцик, без завчасно складеної чіткої стратегії Україні буде майже неможливо уникнути конфліктів і непорозумінь з місцевим населенням після їх деокупації.

Журналістка «Суспільне Культура» О. Котубей-Геруцька у статті «Про що цього року брехала Росія: фейки, дезінформація та вкиди про російсько-українську війну і як їм протидіяти»²⁰ опублікувала результати спілкування з керівницею відділу стратегічних комунікацій у Центрі стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки М. Сагайдак та аналітиком «Детектора

¹⁷ Там само.

¹⁸ Національна рада і Центр протидії дезінформації підписали Меморандум про співпрацю. ТСН. 2022. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/nacionalna-rada-i-centr-protidii-dezinformaciyi-pidpisali-memorandum-pro-spivpracuju-2211514.html>

¹⁹ Ефективність протидії російській дезінформації в Україні в умовах повномасштабної війни. УКРІНФОРМ. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3743056-efektivnist-protidii-rosijskij-dezinformacii-v-ukraini-v-umovah-povnomasstabnoi-vijni.html>

²⁰ Котубей-Геруцька О. Про що цього року брехала Росія: фейки, дезінформація та вкиди про російсько-українську війну і як їм протидіяти. 2023. URL: <https://suspilne.media/culture/636550-pro-so-cogo-roku-brehalo-rosia-fejki-dezinformacia-ta-vkidi-pro-rosijsko-ukrainsku-vijnu-i-ak-im-protidiati/>

медіа» О. Сливенком. М. Сагайдак озвучила три найпоширеніших наративи, які переважали в російській дезінформації протягом 2023 р. Зокрема це дискредитація військового і політичного керівництва, маніпулювання побутовими проблемами українців, які були доволі болючі в період блекаутів, а також поширення думки про те, що Європа та США більше не надаватимуть допомоги, а життя в Україні стає важким і нестерпним. О. Сливенко, зі свого боку, назвав ще три додаткових не менш популярних наративи: релігійна тема на фоні санкцій проти УПЦ МП, поширення ЛГБТ в Україні, а також тема постачання західної зброї, про яку російська сторона писала нібито вона застаріла, поламана, списана і нікому не потрібна²¹.

Національною спілкою журналістів України було проведено дослідження, в межах якого було залучено п'ять журналістів, що висловилися на тему «Пропаганда та дезінформація: що найбільше впливає на український інфопростір»²². Журналісти зауважили те, що рівень медіаграмотності українців піднявся, однак постійно коливається, оскільки не існує цілісної системи захисту від фейків. Відповідаючи на основне питання журналістка «24 каналу», ім'я якої нерозголошено, наголосила: «Фейки можуть сформувати певне враження, яке дуже легко розсіяти методами протидії дезінформації, перевірити це відео, знайти ключових осіб, тощо, а пропаганда, вона націлена не на якесь конкретне відео, не на якусь конкретну світлину, а на якийсь факт, який потім можна роздувати і поширювати власне на свою користь»²³.

У січні 2025 р. Європейський парламент ухвалив резолюцію щодо дезінформації та фальсифікації історії зі сторони РФ, з метою протидії викривленню історичних подій на території України на користь РФ. «Дезінформація є фундаментальною частиною російської військової діяльності. Фронт цієї гібридної війни проходить через наші демократії. Вона спрямована на створення недовіри та розпалювання внутрішніх

²¹ Там само.

²² Маркова Д. Пропаганда та дезінформація: що найбільше впливає на український інфопростір. 2024. URL: <https://nsju.org/novini/propaganda-ta-dezinformacziya-shho-najbilshe-vplyvaye-na-ukrayinskyj-infoprostir/>

²³ Там само.

розбіжностей», – верховна представниця ЄС з питань безпеки і зовнішньої політики К. Каллас²⁴.

Дослідження VoxCheck за 2022 р. продемонструвало нам те, що більшість проросійських телеграм-каналів координуються зі спільного центру інформації. Поширювані наративи, повідомлення та інформація пов'язані між собою або ж можуть бути ідентичними. Авторами було наведено рекомендації, серед яких згадано про важливість ознайомлення з основними нормативами, що вже були зафіксовані зі сторони РФ; спрямувати сили на моніторинг джерел поширення дезінформації; проводити пошуки запровадження заходів контролю інформації²⁵.

«Аналітичне дослідження за результатами виявленої дезінформаційної кампанії російської федерації направленої на дискредитацію України та Президента Зеленського»²⁶ Центру протидії дезінформації (ЦПД) надало до ознайомлення населенню України багато цікавих фактів. Зокрема, у дослідженні описані основні етапи підготовки та запуску інформаційних фейків. Окрім того, з'ясовано, що однією з головних цілей поширення дезінформації з боку Російської Федерації була дискредитація парламенту України та Президента України. У такий спосіб РФ прагнула підірвати довіру українських громадян до своєї влади, аби надалі отримати більше шансів на перемогу на полі бою. У процесі дослідження ЦПД проаналізував приклади обкладинок журналів з пропагандою, аудіо та відео-повідомлень, які були навмисно змонтовані, інформаційні дописи у Телеграм-каналах, записи ефірів новинних каналів. У результаті проведеної аналітики з'ясувалося, що крім росіян, у створенні фейкового контенту брали участь і проросійсько налаштовані українці.

²⁴ Європарламент засудив спроби Росії фальсифікувати історію для виправдання агресії. Радіо Свобода. 2025. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-europarlament-rf-falsyfikacija-istoriji/33286354.html>

²⁵ Дезінформація про Україну в російських та проросійських телеграм-каналах. VoxCheck. 2022. URL: <https://narratives.voxukraine.org/>

²⁶ Аналітичне дослідження за результатами виявленої дезінформаційної кампанії російської федерації направленої на дискредитацію України та Президента Зеленського. Центр протидії дезінформації. 2023. URL: <https://cpd.gov.ua/reports/analitchne-doslidzhennya-za-rezultatamy-vyyavlenoyi-dezinformacijnoyi-kampaniyi-rosijskoyi-federaciyi-napравlenoyi-na-dyskredytacziyu-ukrayiny-ta-prezydenta-zelenskogo/>

Українці, як безпосередні учасники та жертви військових подій, з часом на власному досвіді змогли відрізнити російську пропаганду та російські фейки. Втім, для європейської спільноти сприйняття російсько-української війни обмежувалося виключно інформаційними ресурсами в Інтернеті. Саме тому Російська Федерація до своєї аудиторії поширення дезінформації додала не лише територію України та українських громадян, але й європейські країни. Один з основних меседжів РФ до європейської спільноти – в Україні процвітає нацизм, а також присутні біолабораторії США. У зв'язку з цим, фактчекінговий проєкт незалежної аналітичної платформи «Вокс Україна» презентував власне дослідження «Propaganda diary-2022: рік російської дезінформації в Європі»²⁷, у рамках якого аналітики дослідили близько 5000 фейків і 30 дезінформаційних наративів, які були створені росіянами. Завдяки цьому аналітичному дослідженню було сформовано та представлено публіці першу «збірку» дезінформаційних повідомлень РФ. Серед країн Європи, на базі яких здійснювалося дослідження, можна виокремити Німеччину, Італію, Польщу, Угорщину, Словаччину, Чехію.

Під час проведеного аналітиками VoxCheck, «Детектора медіа» та «Інтерньюз-Україна» дослідження було детально вивчено популярні методи й наративи російської пропаганди проти українських громадян. Л. Бідочко, аналітикиня ГО «Детектора медіа», навела приклад одного з наративів РФ, в якому йшлося про те, що Українська держава регулярно використовує карети швидкої допомоги задля транспортування військових, озброєння та провізії. Таким чином, російська сторона мала на меті залякати українське населення на територіях поряд з активними бойовими діями, аби вони не зверталось по допомогу до медиків, оскільки за цих умов вони цілком могли стати ціллю для російських військових²⁸.

²⁷ Propaganda diary 2022-2023: рік російської дезінформації в Європі. Вокс Україна. 2023. URL: <https://voxukraine.org/propaganda-diary-2022-2023-voxcheck-prezentuye-bazu-rosijskoyi-propagandy-v-evropejskyh-zmi>

²⁸ Буняк В. Аналітики VoxCheck, «Детектора медіа» та «Інтерньюз-Україна» дослідили, які наративи та методи найчастіше використовує російська пропаганда. 2023. URL: <https://detector.media/infospace/article/211635/2023-05-23-analityky-voxcheck-detektora-media-ta-internyuz-ukraina-doslidyly-yaki-naratyvy-ta-metody-naychastishe-vykorystovuie-rosijska-propaganda/>

З ініціативи ГО «Український інститут медіа та комунікації» спільно з Національною Радою з питань телебачення та радіомовлення за підтримки Американської асоціації юристів Ініціативи з верховенства права (ABA ROLI в Україні) 3 липня 2024 р. в Києві відбувся круглий стіл «Роль медіа в протидії дезінформації в умовах війни: між безпекою та свободою. Як посилити ефективність»²⁹. У ньому брав участь керівник Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки (МКІП) І. Соловей. Його Центр неодноразово спростовував фейки, здійснював аналітику російської пропаганди, а напрацювання Центру в контексті російської дезінформації неодноразово ставали частинами кримінальних проваджень українських правоохоронних органів. Одним з головних партнерів Центру, зі слів І. Солов'я, були медіа: «Українська медіаспільнота показала щонайменше єдність, відповідальність перед суспільством та державою. Наші медіа розуміють, що від їхніх матеріалів залежать людські життя. Окрім того, у нашого Центру не така велика аудиторія, як в медіа, тому ми відійшли від розвитку власних соцмереж й зосередилися на співпраці зі ЗМІ, допомагаємо їм з правдивою інформацією»³⁰. Не менш важливою інформацією поділився інший учасник круглого столу – представник Департаменту контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки СБУ Мельниченко: «У російських спецслужбах та інформаційних підрозділах працюють тисячі людей. Вони створюють ботів, які під виглядом громадян України закликають у соцмережах блокувати ТЦК, Укренерго. У нас немає правил регулювання великих платформ в Україні. Боротьба з ботофермами – добра воля цих компаній і вони не дуже цим заморочуються. Що можемо – виявляємо та блокуємо»³¹.

У лютому 2025 р. ГО «Детектор медіа» за підтримки ЮНЕСКО у рамках національної кампанії «Медіаграмотність – це свобода» запустили відеоролик,

²⁹ Як взаємодіяти державі та медіа, аби протидія дезінформації була ефективною. Академія викладачів журналістики. 2024. URL: <https://www.jta.com.ua/trends/yak-vzaiemodiiaty-derzhavi-ta-media-aby-protydiia-dezinformatsii-bula-efektyvnoiu/>

³⁰ Там само.

³¹ Там само.

що мав на меті привернути увагу українців до важливості «фільтрувати» отриману інформацію та відмінити підписку на анонімні новинні канали. Увага акцентувалась на тому, що критичне мислення – це базова навичка, на рівні з тим, що ми повинні переходити дорогу на зелений чи мити руки перед їжею³².

Журналістом ВВС П. Адамсом у статті «Як Україна перемагає у війні в соціальних мережах»³³ розглянуто основні методи протидії розповсюдженню російських фейків на території України, які використовували українські волонтери у соціальних мережах та в інформаційному полі в цілому. Основна робота волонтерів, особистість яких залишається анонімізованою, полягала в тому, що вони повинні були цілодобово контролювати та перевіряти новини всередині інформаційного простору й терміново реагувати у разі виявлення дезінформації. За свідченнями волонтерів, окрім моніторингу, вони займались монтуванням відео матеріалів та фото доказів задля подальшого їх поширення на Захід, РФ та Україну.

Під час дослідження командою офіційних спостерігачів FRANCE 24, було проаналізовано 197 новинних статей за 2023 р., 50 з яких містили російську дезінформацію, що була спрямована на дискредитацію України та українських військових. Командою названо основні наративи, вислови та звинувачення, що стосувались України. Перш за все згадується те, що нібито в Україні залучали дітей до служби у війську. Це твердження РФ намагалася підтвердити з-за допомогою фото та відео українських військових, які юно виглядають. Однак, згодом, це твердження було спростовано після того, як було знайдено учасників російського відео, і всі вони виявились повнолітніми. Наступні твердження стосувалися безпосередньої дискредитації української влади

³² Медіаграмотність як нова звичка українців на найбільшому медіаекрані Європи. Детектор медіа. 2025. URL: <https://detector.media/infospace/article/237911/2025-02-05-mediagramotnist-yak-nova-zvychka-ukraintsiv-na-naybilshomu-mediaekrani-ievropy/>

³³ Адамс П. Як Україна перемагає у війні в соціальних мережах. 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63275028>

шляхом поширення фото з білбордами, де Україна звинувачується в корупції та нелегальному захопленні влади В. Зеленським³⁴.

На сторінках BBC News Україна ми ознайомились із дописом А. Руджері на тему «Як розпізнати фейкові новини та дезінформацію в соцмережах. Чотири прості кроки»³⁵. Один з перших таких кроків авторка назвала ««S» означає «Stop». Зупиніться і подумайте», який зумовлює не поспішати з висновками на основі отриманої інформації. Натомість, після ознайомлення з інфоприводом, краще одразу перейти до наступного кроку – ««I» означає «Investigate». Дослідіть джерело». Тут А. Руджері закликала приділити увагу дослідженню авторитету автора публікації, визначити його досвід у цій сфері, чи має він власні упередження тощо. Наступний крок – ««F» означає «Find». Знайдіть краще висвітлення», мета якого полягає у пошуку іншого надійного джерела для перевірки достовірності інформації. Останній четвертий крок, який наводила авторка статті, називається ««T» означає «Trace». Відстежте першоджерело інформації». З його допомогою можна з'ясувати не тільки те, чи правдива інформація, але й те, чи не вирвана вона з контексту. Важливо згадати цитату М. Макнатт, яку наводить у своїй статті журналістка: «Дезінформація гірша за епідемію. Вона поширюється зі швидкістю світла по всій земній кулі і може виявитися смертельною, якщо підсилює необґрунтовану особисту упередженість на протипагу усім надійним доказам»³⁶.

Представником німецького медіаресурсу Deutsche Welle М. Фюрстенау було оприлюднено статтю «Дезінформація – зброя Росії проти демократії»³⁷. В ній було розглянуто як саме Російська Федерація використовує пропаганду власних наративів задля впливу на думки людей. Після початку

³⁴ Dejaifve A. War in Ukraine: In 2023, Russian disinformation continued to dominate. 2023. URL: https://observers.france24.com/en/war-in-ukraine-in-2023-russian-disinformation-continued-to-dominate?utm_source=chatgpt.com

³⁵ Руджері А. Як розпізнати фейкові новини та дезінформацію в соцмережах. Чотири прості кроки. 2024. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cd13wjzq00wo>

³⁶ Там само.

³⁷ Фюрстенау М., Сааков В. Дезінформація – зброя Росії проти демократії. 2024. URL: <https://www.dw.com/uk/dezinformacia-zbroa-rosii-proti-demokratii-protistoati-akij-use-vazce/a-68624271>

повномасштабної війни на території України, Німеччина стала однією з найбільш улюблених країн-цілей для російської дезінформації.

К. Весоловські наголошував на тому, що Президент України В. Зеленський є основною ціллю російської дезінформації у власній статті «Фактчек DW: Зеленський як мішень російських фейків»³⁸. У доробку наведено декілька прикладів фейкових новин, що були націлені на дискредитацію та очорнення В. та О. Зеленських, та в результаті проведеного фактчекінгового дослідження були спростовані. В цих фейкових повідомленнях звинувачували Президента України та його дружину в нібито розкішному способі життя під час війни, придбанні декількох яхт, а також в купівлі дорогівартісних прикрас на суму більше 1 мільйона доларів.

Штучний інтелект (ШІ) регулярно використовувався РФ з метою створення дезінформаційних повідомлень, зображень, відео- та аудіоповідомлень³⁹. Розслідування Голосу Америки навело декілька прикладів використання ШІ задля створення «дипфейків». Першим прикладом згадано відео, націлене на дискредитацію українських біженців на території Сполучених Штатів Америки (США). У відеоматеріалі нібито українська дівчина висміює та використовує стереотипи про афроамериканців, говорячи, що через них у США небезпечно. Задля створення подібних провокативних відео про українців РФ використовувала справжні відео зі схожими подіями, доповнюючи їх змонтованими елементами з-за допомогою відеомонтажу та звукового доповнення⁴⁰.

Таким чином, ми дійшли висновку, що російська пропаганда та політична дезінформація стали об'єктом пильної уваги і аналітичних оцінок журналістів українських і європейських видань, науковців, представників громадських організацій, що пов'язано з їх нагальною загрозою. Наявність такого об'єму

³⁸ Весоловські К. Фактчек DW: Зеленський як мішень російських фейків. 2024. URL: <https://www.dw.com/uk/faktek-dw-zelenskij-ak-misen-rosijskih-fejkiv/a-68385543>

³⁹ Тюнькин М. Як Росія використовує ШІ для створення фейків, та як їх розпізнати. 2024. URL: <https://hromadske.radio/news/2024/09/09/yak-rosija-vykorystovuie-shi-dlia-stvorennia-fejkiv-ta-iak-ikh-rozpiznaty>

⁴⁰ Ворожко Т., Купфер М. Російські «дипфейки» з використанням ШІ націлені на українських біженців, зокрема підлітків – розслідування Голосу Америки. 2025. URL: <https://www.holosameryky.com/a/russian-deepfake-videos-target-ukrainian-refugees-including-teen/7950212.html>

різноманітних досліджень і статей свідчить про те, що і українське, і європейське суспільство намагаються всіляко перешкоджати розповсюдженню російських фейків. Разом з тим, наукова та медійна спільноти пропонують різні підходи громадянам, щоб самотужки відрізнити пропаганду та неправду від істини. Дослідження підкреслюють необхідність підвищення рівня інформаційної грамотності населення, оскільки вміння відрізнити достовірну інформацію від пропаганди є ключовим елементом забезпечення національної інформаційної безпеки. Ефективна протидія дезінформації вимагає комплексного підходу, що включає правові механізми, національну інформаційну політику та активне залучення громадянського суспільства. Законодавчі механізми повинні забезпечувати ефективність заходів з протидії дезінформаційним кампаніям, дотримуючись при цьому міжнародних стандартів захисту свободи вираження поглядів.

1.2. Аналіз джерельно-документальної та емпіричної бази дослідження

Завданням, яке розв'язується у параграфі, є дослідження джерельно-документальної та емпіричної бази, в яких міститься інформація щодо протидії політичної дезінформації в Україні під час повномасштабного російського вторгнення.

У джерельно-документальних та емпіричних базах дослідження можна виділити такі сегменти:

1. Законопроекти та постанови, ухвалені українським парламентом.
2. Дані про вжиті Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України й Службою Безпеки України заходи захисту кібербезпеки.
3. Звернення Верховною Радою України (до органів державної влади та органів місцевого самоврядування України, парламентів та урядів іноземних держав, міжнародних організацій та парламентських асамблей) та зустрічі представників парламенту.

4. Спільні засідання представників українського парламенту з європарламентаріями задля обміну інформацією щодо протидії поширенню російської дезінформації.

Перші попередження про насування великої війни на територію України Українська держава отримала завчасно до 24 лютого 2022 р. 16 січня 2022 р., напередодні вторгнення, набув чинності ухвалений Закон №2801-IX «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Надалі, від 16 липня 2024 р., відповідно до 25 статті закону, абсолютно усі друковані медіа повинні виходити виключно українською мовою⁴¹. А від січня 2024 р. всі телеканали зобов'язані забезпечити не менше 90% ефірного часу українською мовою, тобто й учасники, й ведучі передачі зобов'язані говорити державною мовою⁴².

Беззаперечно, в умовах збройної агресії з боку Російської Федерації, на території України повинно було бути заблоковане усе російське, що присутнє в суспільному, культурному і політичному житті України. Перелік, який підпав під заборону, ми знайшли у Законі України № 3005-IX «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії»⁴³. До цього переліку були включені: російські прапори, пам'ятники російським і радянським діячам, гасла, цитати тощо. Крім того, політики в цьому законі навели дефініції термінів «пропаганда російської імперської політики», «русифікація», «українофобія». Цікавим буде відзначити, що під заборону потрапили не всі потенційні об'єкти. Зокрема це об'єкти всесвітньої спадщини, музейні фонди, антикварні об'єкти тощо, які пов'язані з РФ або її історією.

⁴¹ З 16 липня 2024 року мова місцевих друкованих медіа – українська. Уповноважений із захисту державної мови. 2024. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/news/z-16-lypnia-2024-roku-mova-mistsevykh-drukovanykh-media-ukrainska>

⁴² З січня 2024 року телеканали зобов'язані забезпечити 90% ефірного часу державною мовою – Офіс мовного омбудсмена. Радіо культура. 2023. URL: <https://ukr.radio/news.html?newsID=102531>

⁴³ Закон № 3005-IX «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії». 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text>

З метою врегулювання правових відносин у галузі медіа було ухвалено Закон № 2849-IX «Про медіа»⁴⁴. «Ми зміцнили механізми захисту, зокрема державної мови, ми зміцнили механізми захисту інформаційного простору, щоб не пролізла до нас російська пропаганда ні з боку РФ, ні з боку європейських країн. Вони з цим зараз борються, але там залишаються «консерви», що мають європейську прописку, і вони лише чекають нагоди, щоби проникнути у наш теле- й радіопростір. Ми цього не допустимо», – Голова парламентського Комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики М. Потураєв⁴⁵. Узагальнюючи, М. Потураєв зазначив: «Завдяки ухваленому Закону «Про медіа» національний регулятор отримав додаткові повноваження й тепер зможе ефективно зупиняти всі спроби ворога проникнути в наш інформаційний простір»⁴⁶.

Ще один крок до протидії поширенню політичної дезінформації державою було зроблено у вигляді ухвалення Закону України № 2265-IX «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну»⁴⁷. Цим законом заборонялося поширення російської військової символіки (латинські букви «Z», «V», «O»), російської військової атрибутики на одязі, в Інтернеті, літературі тощо.

Боротьба з дезінформаційною війною ворога лежала не тільки на плечах парламентарів, але й на силових структурах України. Таким чином, під час протидії російським фейкам важливо було не тільки звузати доступ РФ до

⁴⁴ Закон № 2710- IX «Про медіа». 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20/ed20221213#Text>

⁴⁵ Микита Потураєв: Новий закон про медіа реформує галузь і дозволить українським ЗМІ стати більш потужними й більш незалежними. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. 2022. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/231238.html?search=%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0

⁴⁶ Таранова Н. Нові правила роботи медіаринку: як закон «Про медіа» вплине на діяльність ЗМІ в Україні. 2022. URL: <https://delo.ua/politics/novi-pravila-roboti-mediarinku-yak-zakon-pro-media-vpline-na-diyalnist-zmi-v-ukrayini-408405/>

⁴⁷ Закон № 2265-IX «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну». 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text>

інформаційних ресурсів українців, але й контролювати кібербезпеку України. Службою Безпеки України було розроблено моніторингову систему інформаційного простору країни, аби виявляти ботоферми та в подальшому знищувати їх⁴⁸. Неодноразово були проведені тренінги для кіберфахівців, які працюють у найбільших критичних інфраструктурах України, від Національного координаційного центру кібербезпеки при Раді Національної безпеки і оборони України⁴⁹. Державні службовці, ймовірно, були одними з перших, хто підпадав під приціл російських фейків, тому представниками Держспецзв'язку були створені різноманітні листи з практичними порадами й рекомендаціями для держслужбовців⁵⁰.

Представники української влади багаторазово закликали українців та офіційних представників країн ЄС подолати переважаючу міць Російської Федерації в інформаційному полі боротьби.

У зв'язку з потребою реакції держави на фейкові публікації та новини з боку РФ, а також, зважаючи на те, як інформаційне протистояння впливає на перебіг військових дій, 13 травня 2022 р. парламент України на своєму офіційному вебпорталі опублікував звернення «Комітети Верховної Ради звертаються до органів державної влади та органів місцевого самоврядування із закликом протидіяти інформаційним загрозам РФ та вживати заходи для боротьби з дезінформацією та пропагандою РФ»⁵¹. Заголовок звернення говорить сам за себе, втім, особливий акцент хочеться зробити на тому, що це звернення було опубліковано не лише на адресу українським органам управління, але державам-членам НАТО, ЄС, Міжпарламентському Союзу, асамблеї Ради Європи та ін.

⁴⁸ Захист інформаційного та кіберпростору. Служба Безпеки України. URL: <https://ssu.gov.ua/zabezpechennia-informatsiinoi-bezpeky>

⁴⁹ НКЦК проводить дводенний онлайн-тренінг «Використання засобів OSINT та OT для забезпечення кібербезпеки та протидії дезінформації». Рада національної безпеки і оборони України. 2021. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/5188.html>

⁵⁰ Рекомендації для держслужбовців. Поради та рекомендації з кібергігієни для держслужбовців, розроблені фахівцями Держспецзв'язку. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. 2023. URL: <https://cybermonth.cip.gov.ua/civil-servants/cyber-hygiene-civil-servants/index.html>

⁵¹ «Комітети Верховної Ради звертаються до органів державної влади та органів місцевого самоврядування із закликом протидіяти інформаційним загрозам РФ та вживати заходи для боротьби з дезінформацією та пропагандою РФ». 2022. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/222841.html>

23 лютого 2024 р., напередодні двох років від початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України, відповідно до Постанови № 3602-ІХ Верховної Ради України набрало чинності Звернення Верховної Ради України до парламентів та урядів іноземних держав, міжнародних організацій та парламентських асамблей у зв'язку з десятою річницею Революції Гідності, десятою річницею протистояння Українського народу збройній агресії російської федерації та другою річницею повномасштабного збройного вторгнення російської федерації в Україну⁵². У зверненні здійснено заклик міжнародних партнерів до всезагальної підтримки України на всіх напрямках, окрім того, п.11 наголошує на важливості спільного протистояння російським фейкам та пропаганді.

«Інформаційний фронт – окреме поле битви за правду. Радий можливості говорити особисто та напряду про потреби, ситуацію та правду. Правду, яка відбувається у нашій державі та про брехню, яку поширюють заради дестабілізації й приховання своїх злочинів» – перший віцеспікер Голови Верховної Ради України О. Корнієнко⁵³. Відтак, перший віцеспікер 21 лютого 2023 р. провів зустріч-обговорення з депутатами Європарламенту та разом вони обміркували подальші можливості майбутньої співпраці з питань ведення інформаційної війни й подолання дезінформації, яку поширювала Російська Федерація. О. Корнієнко прокоментував ситуацію щодо того, що кількість дезінформації зі сторони РФ після початку повномасштабного вторгнення виросла в декілька разів та активно зростала до того моменту, поки представниками української влади не були ухвалені важливі рішення щодо обмеження доступу РФ до нашого медіа ресурсу. Крім того, далі із коментаря, важливо зауважити, що протидіяти почала не тільки влада але й суспільство

⁵² Постанова Про Звернення Верховної Ради України до парламентів та урядів іноземних держав, міжнародних організацій та парламентських асамблей у зв'язку з десятою річницею... 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3602-20#Text>

⁵³ Перший віцеспікер Олександр Корнієнко обговорив з європарламентаріями співпрацю щодо подолання інформаційної війни та пропаганди рф. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. 2023. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Top-novyna/233317.html?search=%D0%B4%D0%B5%D0%B7%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>

та медіа, які стали регулярно спростовувати фейкові заяви або новини, що надходили з РФ⁵⁴.

Дезінформаційна діяльність Російської Федерації не зупинялась на території України, але й потрапляла в європейський інформаційний простір. З метою завадити цьому, українська сторона неодноразово зустрічалась з європейськими політиками з метою висвітлити правдиву ситуацію в тилу та на фронті. Свідченням таких перемовин слугує зустріч заступниці Голови Верховної Ради України О. Кондратюк з Віце-маршалком Сенату Польщі М. Камінським 26 березня 2023 р. Інформаційна безпека України та протидія російській пропаганді стали предметом обговорення між політиками⁵⁵. О. Кондратюк засвідчила існування гострої проблеми боротьби з російськими фейками в європейському інфопросторі і наголосила на важливості доносити громадянам і політикам ЄС достовірну інформацію: «Переконана, російська пропаганда й дезінформація – це така ж зброя, як і ракети та бомби, якими вони цинічно обстрілюють мирні українські міста. Ми говорили про спільну протидію цим загрозам та викликам. Одне з важливих завдань – не втомлюватися розповідати і доносити Європі та світові правду про події в Україні і воєнні злочини, які здійснює рф. У цьому могло б допомогти спільне українсько-польське виробництво фільмів»⁵⁶.

Від початку повномасштабного російського вторгнення, а саме від 24 лютого 2022 р., українська сторона багаторазово брала участь, а також ініціювала спільні засідання комітетів Верховної Ради України з відповідними комітетами країн ЄС. Одним з таких прикладів може слугувати засідання Комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики з Комітетом культури Сейму Литовської Республіки 13 грудня 2023 р. Серед порушуваних питань варто виокремити членство України в Європейському Союзі, а також

⁵⁴ Там само.

⁵⁵ Маємо спільно протидіяти російській пропаганді та доносити світові правду про воєнні злочини рф, – Віцеспікерка Олена Кондратюк зустрілася з Віце-маршалком Сенату Польщі Міхалом Камінським. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. 2023. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Top-novyna/234685.html?search=%D0%B4%D0%B5%D0%B7%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>

⁵⁶ Там само.

боротьба з дезінформацією Російської Федерації. Міністр культури Литви С. Кайріс під час цієї зустрічі згадав результати роботи «Люблінського трикутника» між Польщею, Литвою та Україною, а також відзначив, що в сучасній російсько-українській війни інформація дійсно слугувала не менш важливою зброєю. Наостанок комітети поділились досвідом обмеження впливу РФ в інформаційному полі⁵⁷.

Активна співпраця комітетів Верховної Ради України полягала не лише у виконанні покладених на них безпосередніх зобов'язань, але й розвиток широкої співпраці з представниками громадських організацій. 22 квітня 2024 р. народні депутати, члени Комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики, представники Національної Ради з питань телебачення та радіомовлення, освітня платформа ГО «Центр медіареформи», представники розвідки України й інші експерти медіа сфери взяли участь у круглому столі на тему: «Роль українських медіа в протидії дезінформації та інформаційним маніпуляціям під час війни»⁵⁸. Провідними згадуваними тематиками були питання анонімності в медіа, поширення дезінформації на території України через соціальну мережу Tik-Tok та зловживання сучасними українськими медіа сенсаційних, клікбейтних заголовків, котрі не завжди можуть бути правдивими. Підсумував зустріч член Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення О. Бурмагін, наголосивши на тому, що ціна медіа помилок нині надвисока, й вона буде невпинно зростати з часом, тому варто не забувати про те, що безпека інформаційного поля України в умовах повномасштабного вторгнення є надактуальною й надважливою.

26 листопада 2024 р. Комітетом Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування у партнерстві з Центральною виборчою комісією (ЦВК) та

⁵⁷ Відбулось спільне засідання Комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики з Комітетом культури Сейму Литовської Республіки. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. 2023. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/244743.html?search=%D0%B4%D0%B5%D0%B7%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F

⁵⁸ Члени Комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики взяли участь в круглому столі «Роль українських медіа в протидії дезінформації та інформаційним маніпуляціям під час війни». Прес-служба Апарату Верховної Ради України. 2024. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/248658.html

Громадською організацією ОПОРА було проведено спільну зустріч задля обговорення проблематики політичної реклами в інтернет просторі й подальшу протидію дезінформації вже у повоєнні роки України. Основною тематикою обговорення було питання проведення виборчого процесу на території України, який можливий вплив штучного інтелекту на виборців в інтернеті та боротьба з російськими фейками під час виборчого процесу. В. Плукар, заступник голови ЦВК заявив, що: «Чим швидше ми розпочнемо пошук найбільш оптимальних шляхів вирішення проблеми дезінформації, тим більше ми матимемо часу, щоб втілити ці заходи у життя»⁵⁹.

Під час одного з візитів української делегації на чолі з головою Комітету з питань свободи слова до Брюсселя, було проведено зустріч з представниками European Endowment For Democracy (EED). Під час робочої поїздки були присутні представники Національної академії СБ України та Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та стратегічних комунікацій України. За результатами зустрічі Я. Юрчишин, голова Комітету з питань свободи слова, заявив про те, що співпраця України з цивілізованим світом посилювалась в контексті боротьби проти російської дезінформації та пропаганди⁶⁰.

Отже, можна зробити висновок, що боротьба з російською дезінформацією була насправді важкою. Втім, Україна продовжувала боротися з російськими фейками, які склали важливий елемент сучасної війни. Український уряд впроваджував відповідні законодавчі ініціативи, створював механізми для виявлення і спростування дезінформації, що надходила зі сторони РФ. У той же час розвивались технології кібербезпеки з метою запобігання інформаційних атак і поширення шкідливого неправдивого контенту. Крім

⁵⁹ Верховна Рада України, ЦВК та Громадянська мережа ОПОРА обговорили регулювання політичної реклами в інтернеті та протидію дезінформації в повоєнній Україні. Міжнародна Фундація Виборчих Систем. 2024. URL: <https://www.ifesukraine.org/diyalnist/demokratychni-vybory/verkhovna-rada-cec-and-civil-network-opora-discuss-regulation-of-online-political-advertising-and-countering-disinformation-in-post-war-ukraine/>

⁶⁰ Комітет з питань свободи слова: Міжнародна співпраця посилює боротьбу України проти російської пропаганди та дезінформації. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. 2025. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/258236.html

того, інформаційна політика України були зосереджена на покращенні медіаграмотності українців, а також вдосконаленні їх критичного мислення. Такий комплексний підхід дозволив протистояти пропаганді та фейкам, зміцнити суспільну стійкість і захистити національні інтереси України.

1.3. Концептуалізація поняття «політична дезінформація»

Завданням, яке розв'язується у параграфі, є концептуалізація поняття «політична дезінформація», виявлення її ролі у сьогоденних війнах та від початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації на суверенну територію України.

Російський уряд використовував регулярну маніпуляцію суспільною думкою й свідомістю та дезінформацію як найлегшу тактику в ході вторгнення в Україну. Досвід України в контексті протидії ворогу на інформаційному полі боротьби стане новим витком в історії війн, оскільки цей досвід був унікальним та першим у сучасності. Дії кожного суспільного актора є важливими, оскільки уряд України, союзні країни з ЄС, міжнародні й громадські організації та суспільство мають діяти разом проти спільного ворога.

Дезінформація відноситься саме до категорії гібридних війн XXI століття. Як зазначав Е. Тоффлер – дезінформація як феномен є проявом використання сучасних методів, інструментів та способів ведення «війни розумової сили». Крім того, науковець пояснював, що вихід дезінформації на основну арену воєнних дій зумовлений тим, що нині пряме ведення війни у форматі «уряд-армія-народ» не є основним тому, що фізична сила не є визначальною у форматі гібридних війн⁶¹.

Науковець В. Шлапаченко у власному дослідженні визначив дезінформацію як провідний засіб впливу інформаційно-психологічного типу, об'єктом якого є особа або декілька осіб, від поглядів яких залежить ухвалене рішення та його

⁶¹ Toffler A. War and antiwar. 1995. URL: https://ia801301.us.archive.org/6/items/WarAndAntiWarToffler/War-And-Anti-War_-_Toffler.pdf

певний результат. Науковець виокремлював те, що засобом дезінформації є пряма модифікація інформації, а її метою – хибне уявлення про факти, події, явища, особистостей. У висновку, сам суб'єкт дезінформації напряду змушує об'єкт до рішення, яке буде безпосередньо вигідним першому. Крім того, В. Шлапаченко наводив декілька видів дезінформації, серед них: уведення в оману, модифікація інформаційного потоку, «білий шум», дезінформування «від зворотного» та термінологічне «мінування»⁶².

Науковиця М. Кіца у праці «Особливості та методи виявлення фейкової інформації в українських ЗМІ» пояснила те, що дезінформація є безпосереднім впливом на психологічний стан людини, через отримання нею неправдивої інформації, яка одночасно не відзначала до неї жодних вимог впливу або ж прийняття нею необхідного рішення⁶³.

Окремої уваги варте виокремлене визначення поняття «дезінформація» у словнику Національної академії Служби Безпеки України, яке складене на основі офіційних документів НАТО. У словнику йдеться про те, що дезінформація – це інформація, яка навмисно поширюється установами розвідки або спеціальними силовими службами, основним завданням яких постає навмисне викривлення офіційної інформації, обман та умисний вплив на ймовірні прийняття рішень, які ухвалюються відповідними представниками армії США, ключовими політичними об'єктами або окремими особистостями⁶⁴.

Науковиця О. Миронюк у своєму дослідженні «Дезінформація: як розпізнати та боротися»⁶⁵ згадує про доповідь спеціального доповідача ООН із заохочення та захисту свободи думок і їх вільного вираження. Під час власного виступу 13 квітня 2021 р. він вказав на визначення поняття

⁶² Шлапаченко В. Дезінформація як спосіб інформаційно-психологічного впливу. Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. 2013. № 2 (12). С. 78-86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iblsd_2013_2_15

⁶³ Кіца М. Особливості та методи виявлення фейкової інформації в українських ЗМІ. Національний університет «Львівська політехніка». 2017. С. 30-35.

⁶⁴ Базові поняття стратегічних комунікацій: стандарти на основі документів НАТО (англійсько-український та українсько-англійський словник) / Л. Компанцева та ін. Київ: Нац. акад. СБУ, 2019. С. 197.

⁶⁵ Миронюк О. Дезінформація: як розпізнати та боротися. Chernivtsi Law School. 2023. URL: <https://law.chnu.edu.ua/dezinformatsiia-yak-rozpiznaty-ta-borotysia/>

дезінформації, що дезінформація – це «неправдива інформація, навмисно поширена з метою завдати серйозної соціальної шкоди»⁶⁶. Нині в українському законодавстві не існує чіткого визначення поняття «дезінформація», однак цей термін часто зустрічався у національних та стратегічних нормативно-правових актах⁶⁷.

У власній статті «Дезінформація як метод інформаційно-психологічної війни»⁶⁸ В. Таркін згадує про розширене поняття дезінформації, де пояснюється про те, що дезінформація – це «публічне поширення неправдивої інформації, що не була перевірена або в результаті перевірки виявилася неправдивою та має або може мати негативні наслідки для реалізації конституційних прав громадян та/або загрожувати національній безпеці»⁶⁹. Важливо буде додати те, що науковець на основі власних напрацювань та визначень окремих науковців, виокремив дві основні характеристики дезінформації: умисність обману та популярність фейкових новин. Популярність фейкових новин аргументована тим, що вони основані та звертаються до страхів і тривог людей, це може бути скандальний та сфабрикований контент⁷⁰.

Дезінформація – це відокремлений феномен, який різниться від подібних понять на кшталт: «обман», «фейк», «брехня» тощо. Це свідоме розповсюдження оманливої, викривленої, брехливої та маніпулятивної інформації всередині країни та за її межами. Основною метою дезінформації є вплив на свідомість громадян, їх погляди та дії. У сучасному світі дезінформація може поширюватись швидше ніж правдива інформація, оскільки соціальні мережі у декілька разів пришвидшили процес передачі

⁶⁶ Там само.

⁶⁷ Самчинська О. Дезінформація: поняття та сутність. Адміністративне право і процес. 2022. № 3(38) / 2022. – С. 32-45.

⁶⁸ Таркін В. Дезінформація як метод інформаційно-психологічної війни. 2022. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4029d8de-d5ea-4d0a-a596-ebcc8a89abae/content>

⁶⁹ Фейки як інструмент впливу на вибори: аналітична доповідь / Дубов Д. В., Корецька І. О., Баровська А. В. та ін. (2020) Київ: Національний інститут стратегічних досліджень: центр безпекових досліджень. Школа політичної аналітики НАУКМА. С. 18.

⁷⁰ Таркін В. Дезінформація як метод інформаційно-психологічної війни. 2022. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4029d8de-d5ea-4d0a-a596-ebcc8a89abae/content>

інформації між представниками суспільства. Нинішня ситуація в країні вимагала від нас максимізації критичного мислення та розпізнавання ознак та спроб впливу на наші власні погляди та дії⁷¹.

Концептуалізуючи поняття «політична дезінформація», важливо також зосередити увагу на суб'єктах й об'єктах дезінформаційного впливу. Перш за все, основними суб'єктами виступають держави, їх спецслужби зв'язку, силові структури держави, дипломатичні установи, політичні лідери й представники, громадські організації тощо. Щодо об'єктів дезінформації, то це можуть бути окремі особистості, групи осіб, які мають певні привілеї або повноваження на ухвалення будь-яких рішень, що можуть нести в собі різноманітні наслідки. Тобто, об'єктами дезінформації в Україні могли виступати Президент України, Прем'єр-міністр, представники уряду, народні депутати, підприємці та звичайні громадяни України⁷².

Дезінформація входить у підвид пропаганди, оскільки вони обидві є прихованими і не завжди поширюють правдиву інформацію. Спільним для дезінформації та пропаганди є те, що процес поширення інформації неконтрольований і може надто швидко виходити з-під контролю⁷³.

Представники різноманітних міжнародних політичних організацій таких, як ООН, ОБСЄ, НАТО та подібні, у своїй Спільній декларації зауважили на тому, що провідна мета дезінформації полягала у поданні спотвореної, неправдивої, провокативної, маніпулятивної інформації, яка офіційно представлена як правдива, з метою умисно ввести в оману суспільство, політичних лідерів країн опонентів і конкурентів⁷⁴.

Oxford English Dictionary міститься один з варіантів визначення поняття «політична дезінформація» – це пояснюється як свідоме поширення хибної

⁷¹ Літвінчук. І. Дезінформація в соціальних мережах: алгоритми протидії. 2023. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/1_2023/part_2/29.pdf

⁷² Яструбецька Л., Мурайко В. Дезінформація як метод гібридної агресії в міждержавних протистояннях та в підприємницькій діяльності. 2023. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/44497/1/2023_Zbirnyk%20%D0%9B%D0%9D%D0%A3.pdf#page=216

⁷³ Гурківська А. Змістовна демаркація постправди, пропаганди, дезінформації та неправдивої інформації. 2023. URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/1892/1859>

⁷⁴ Романчук Р. Автоматизоване розпізнавання дезінформації: роль штучного інтелекту в освіті. 2024. URL: <https://dkrkm.org.ua/cache/2023-2024/konf/260424/zbirnyk.pdf#page=360>

інформації⁷⁵. Тобто, подібно до попереднього визначення, говориться про те, що це саме усвідомлення об'єктом неправдивості інформації й її поширення.

Отже, можна зробити висновки, що, незважаючи на велике різноманіття трактування поняття «політична дезінформація», можна стверджувати, що інформація це – потужний інструмент впливу на свідомість людей і надважливо контролювати те, у чиї руки вона потрапить. Узагальнюючи та створюючи коротке розуміння поняття, основне трактування дезінформації полягає в тому, що це навмисне та свідоме поширення неправдивої інформації задля отримання вигоди від реакції суб'єкта. Головне завдання російської дезінформаційної кампанії полягало в тому, щоб дестабілізувати ситуацію всередині українського суспільства, підірвати довіру громадян до української влади та деморалізувати українців задля отримання власної вигоди. Швидка реакція України, НАТО, ЄС та США допомогла уповільнити процес поляризації та створення ворожнечі.

Таким чином, по-перше, дослідивши та вивчивши наявну літературу за темою дипломної роботи, можемо говорити про стрімкий зріст зацікавленості українських дослідників, представників вітчизняних і зарубіжних медіа, громадських організацій до вивчення феномену дезінформації у XXI ст. Аналіз поняття, методів, характеристик та видів дезінформації зі сторони Російської Федерації допоміг виявити значну кількість аналітичних досліджень та дописів, статей медіа й публікацій науковців.

Зокрема, взявши до нашої уваги факт того, що протистояти активній фейковій війні РФ проти України було складно, ми маємо стверджувати про доволі високий рівень успішності роботи Верховної Ради України, представників громадських організацій, силових структур та представників уряду. Варто згадати про підтримку України країнами Європейського Союзу

⁷⁵ Oxford English Dictionary. URL: <http://www.oed.com/view/Entry/54579?redirectedFrom=disinformation>

та Північноатлантичного альянсу, яка полягала у спільних зустрічах й обговореннях, наданні потрібної інформації задля підготовки оборонних стратегій тощо. Проведене дослідження джерельно-документальної й емпіричної бази дозволяє нам твердити про те, що вона є обширною, достатньою та різноманітною для подальшого проведення нашого дослідження.

Крім того, науковці привернули нашу увагу до широкого різноманіття трактування поняття «політична дезінформація», що говорить нам про те, що дослідження цього феномена набуло доволі великої значущості, оскільки нині всі війни, що відбуваються у світі, містять у собі результати застосування інформаційно-психологічних операцій (ІПСО), що базуються на використанні фейкових новин. Повномасштабна війна в Україні не стала винятком, оскільки РФ ще задовго до початку великої війни розпочала моральну підготовку українського населення шляхом залякування, заплутування, розбрату й поляризації.

РОЗДІЛ 2. «ПОЛІТИЧНА ДЕЗІНФОРМАЦІЯ» В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Завданням, яке розв'язується у цьому розділі, є дослідження змісту, способів поширення та наслідків застосування політичної дезінформації в контексті російсько-української війни у період лютого 2022 – лютого 2025 рр.

2.1. Методи та ключові інструменти поширення російської політичної дезінформації

Завданням параграфу є аналіз методів і ключових інструментів розповсюдження російської політичної дезінформації, які Російська Федерація використовувала проти української влади та суспільства від початку повномасштабної війни на території України від 24 лютого – 24 лютого 2025 рр.

Для початку, важливо зауважити те, що Російська Федерація та її спецслужби почали власну підготовку до інформаційної війни проти України ще задовго до фізичного вторгнення на суверенну територію нашої держави. Командування армії РФ боролось проти українських громадян, не дотримувалося прийнятих норм і правил ведення війни та інформування населення. Перш за все, РФ використовувала методи: перекручування, виправдовування, стурбованість, ігнорування, заперечення, відволікання уваги з-за допомогою змінення вектору уваги населення власної країни, українців і європейської спільноти.

Почати аналіз варто з виправдовування росіян власної агресії проти України, тобто з їх власної класифікації війни на території України – «спеціальна воєнна операція». Подібне заперечення факту війни говорило про те, що РФ мала на меті приховати справжні власні наміри. Під егідою «спеціальна воєнна операція» росіяни приховували спроби загального знищення українського населення, а не так званого порятунку української нації від тиску Європейської спільноти або ж НАТО.

Задля утвердження вигаданої потреби порятунку України, як «братського народу», російські спецслужби поширювали фейки про жахливі події, що нібито відбувалися на території України від початку затвердження проєвропейського вектору розвитку України⁷⁶. Задля яскравого емоційного забарвлення РФ доповнювала подібні новини відео- та фотоматеріалами, що були створені з-за допомогою штучного інтелекту, відеомонтажу, фотошопу тощо.

Дезінформація базувалась на емоційному забарвленні – чим більш провокативна новина, тим більшим був резонанс та швидкість поширення новини між людьми. Основними тезами, на які спиралась Російська Федерація, були: утиск російськомовного населення на території України⁷⁷; присутність нацизму в Україні⁷⁸; Україна похідна від РФ і не існує як окрема суверенна держава⁷⁹; вторгнення РФ на територію України – превентивна дія, оскільки НАТО планувало напад на російську територію, використовуючи Українську державу⁸⁰.

Попередньо вже були згадані деякі з методів, які Російська Федерація використовувала задля просування власних наративів та дезінформації в інформаційному просторі України. Щодо способів поширення політичної дезінформації, то РФ використовувала соціальні мережі, новинні канали тощо. Соціальні мережі були провідним джерелом отримання інформації та комунікації між людьми. Фізичні, друковані новинні джерела втратили першість серед українського населення, оскільки вони не мали настільки

⁷⁶ Тузов Д. Хто просуває російські наративи? НВ розвінчує фейки про «напад» України, «братську» війну та «загрозу» вступу в НАТО. 2021. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/feyki-pro-napad-ukrajini-na-rosiyu-bratsku-viynu-ta-vstup-do-nato-novini-ukrajini-50201924.html>

⁷⁷ Сливенко О. Як Росія розмиває реальність за допомогою новомови: «російськомовне населення». 2023. URL: <https://disinfo.detector.media/post/yak-rosiia-rozmyvaie-realnist-za-dopomohoiu-novomovy-rosiiskomovne-naselennia>

⁷⁸ Тисяча й один фейк про «нацизм в Україні». Як маніпулювали проросійські медіа за тиждень 27 вересня – 3 жовтня. Вокс Україна. 2021. URL: <https://voxukraine.org/tysyacha-j-odyn-fejk-pro-natsyzm-v-ukrayini-yak-manipulyuvaly-prorosijski-media-za-tyzhden-27-veresnya-3-zhovtnya>

⁷⁹ Фейк: Україна – це «історично штучна держава». StopFake. 2022. URL: <https://www.stopfake.org/uk/fejk-ukrayina-tse-istorichno-shtuchna-derzhava/>

⁸⁰ «Україна напала б на РФ за допомогою НАТО, якби не «СВО»»: добірка фейків у світі за 16 квітня. Еспreso.TV. 2024. URL: <https://espreso.tv/svit-ukraina-napala-b-na-rf-za-dopomogoyu-nato-yakbi-ne-svo-dobirka-feykv-u-sviti-za-16-kvitnya>

високого рівня інформативності та ексклюзивності⁸¹. Однак, соціальні мережі поступаються друкованим джерелам у питанні правдивості новин⁸². Це пояснювалося тим, що серед медіа тривало змагання на ексклюзивність новин. Інколи в цих «перегонах» за першість медіа не приділяли достатньої кількості часу та уваги на перевірку достовірності новин. Прикладом подібного може слугувати ситуація, що склалась у березні 2024 р., коли медіа активно поширили новини про смерть Короля Великої Британії, Чарльза III⁸³. Або ж інший приклад, у грудні 2024 р. у соціальній мережі ТікТок з'явилося відео з інформацією про те, що, нібито, відповідно до нового ухваленого закону Верховною Радою України, жінки з ім'ям Тетяна повинні змінити його на Горпина⁸⁴. Обидві новини були офіційно спростовані, однак офіційні відповіді надійшли вже пізніше від того, як ці звістки встигли вчинити паніку, злість та розчарування серед громадян.

Окремої уваги заслуговує доволі простий метод політичної дезінформації – заперечення всього⁸⁵. Офіційні медіа Російської Федерації на постійній основі заперечували очевидні факти варварських вчинків і нелюдської поведінки власних військових. Прикладами подібної поведінки можуть слугувати заперечення росіянами факту масових страт цивільного населення на тимчасово окупованих територіях. Заперечення РФ власних жахливих вчинків стосувались не тільки повномасштабної війни на території України, але й інших країн. Прикладом цього є випадок, коли військові РФ збили цивільний літак Azerbaijan Airlines, у результаті чого загинуло понад 30 пасажирів⁸⁶. Зі

⁸¹ Чорна О. «Опора»: Основним джерелом інформації майже 80% українців є соціальні мережі. 2023. URL: <https://detector.media/infospace/article/213998/2023-07-10-opora-osnovnym-dzherelom-informatsii-mayzhe-80-ukraintsiv-ie-sotsialni-merezhi/>

⁸² Муха Н. Соціальні мережі: яка їхня користь та шкода для друкованих медіа. 2023. URL: <https://idpo.org.ua/articles/5441-socialni-merezhi-yaka-%D1%97xnya-korist-ta-shkoda-dlya-drukovanix-media.html>

⁸³ У мережі та ЗМІ поширили фейк про смерть короля Британії. Суспільне новини. 2024. URL: <https://suspilne.media/708290-u-merezhi-posirili-informaciu-pro-smert-korola-britanii-oficijnih-pidverdzen-nemae/>

⁸⁴ Шолудько Ю. «Жінки з ім'ям Тетяна мають змінити його на «Горпина»: у ЦПД відреагували на вірусне відео ТікТок. 2024. URL: <https://tsn.ua/tsikavinki/zhinki-z-im-yam-tetyana-mayut-zminiti-yogo-na-gorpina-u-cpd-vidreaguvali-na-virusne-video-tiktok-2729214.html>

⁸⁵ Гурковський В. Механізми використання дезінформації в умовах російської гібридної агресії // Український науковий журнал «Освіта регіону». № 4. 2016. С. 16.

⁸⁶ Падіння літака Azerbaijan Airlines: основні версії катастрофи. BBC. 2024. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/ckg319x1n5do>

слів президента Азербайджану, І. Алієва, російська сторона висувала божевільні версії причин авіакатастрофи, однак на четвертий день після авіатроці В. Путін вибачився перед І. Алієвим. Під час телефонного дзвінку президентів сторона Азербайджану вимагала покарати винних⁸⁷. Якщо розглянути цю ситуацію більш детально, то можна прослідкувати інші методи поширення дезінформації РФ – зміна вектора уваги та перекладання відповідальності. Азербайджанські медіа прослідкували та заявили про те, що російські ведучі й медіа намагаються змінити акцент уваги від факту того, що протиповітряна оборона РФ влучила в літак та звинуватити Україну в катастрофі. Це було прослідковано через новини РФ, де було оголошено про те, що українські дрони навмисно були поряд з цивільним літаком задля того, щоб звинуватити Російську Федерацію у разі пошкоджень⁸⁸.

Ключовими інструментами для розповсюдження російської політичної дезінформації виступали: координована неавтентична поведінка, таргетинг, діпфейки та звичайні фейкові новини⁸⁹. У статті «Дезінформація і фейкові новини: ознаки та методи виявлення в мережі Інтернет»⁹⁰ наведено приклад координованої неавтентичної поведінки на основі звіту соціальної мережі Facebook. Подібний метод поширення вимагав створення величезної кількості фейкових акаунтів людей, інколи й акаунтів публічних осіб або медіа, аби надалі долучити ще більшу кількість вже реальних людей задля поширення ідентичних повідомлень в один проміжок часу, посилаючись один на одного або ж на інші фейкові акаунти. Головною метою було створити інформаційний бар'єр перед реальними користувачами задля того, аби правдива інформація не потрапила до людей.

⁸⁷ «Провина лежить на представниках РФ»: Азербайджан вимагає покарати винних у авіакатастрофі. Радіо Свобода. 2025. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-azerbaydzhan-katastrofa-litaka-rosiya/33265000.html>

⁸⁸ Як збитий літак змінює ставлення азербайджанців до Росії. BBC. 2024. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c1d3yqy0reqo>

⁸⁹ Миколайчук Б. Епідемія дезінформації: чому фейки стали частиною нашого життя і як «вакцинуватися». 2021. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/epidemiya-dezinformatsiyi/>

⁹⁰ Тищенко В., Мужанова Т. Дезінформація і фейкові новини: ознаки та методи виявлення в мережі Інтернет. 2022. URL: <https://www.csecurity.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/413/341>

Переходячи до наступного інструменту, таргетованих повідомлень, важливо пам'ятати про те, що таргетинг ґрунтується на зборі даних про інтереси, поведінку, покупки, перегляди та зацікавленості користувачів⁹¹. Таргетовані повідомлення направлені на певну цільову аудиторію з метою просування антиукраїнських повідомлень. Наприклад, на ізраїльську територію поширювались меседжі про нацизм в Україні, а на європейські країни – про ксенофобію в Україні щодо європейських громадян⁹².

Надалі важливо згадати про дїпфейки, іншими словами фотошоп, відео- та аудіомонтаж, що були підроблені або цілком створені з-за допомогою штучного інтелекту або спеціальних програм для роботи з графікою⁹³. Дїпфейки використовувались задля того, щоб використовувати не лише текстову дезінформацію, але й нібито підтверджувати її з-за допомогою фото, відео, аудіо. Дїпфейки найчастіше використовувались для дискредитації та очорнення репутації публічних осіб⁹⁴. Одним із таких прикладів є випадок, коли Російська Федерація на фоні провалів на фронті випустила в медіа низку змонтованих відео. Їх зміст полягав у тому, що, нібито, українські громадяни з плакатами на вулицях українських міст влаштовували мітинги із закликом припинити мобілізацію та сісти з російською стороною за стіл переговорів⁹⁵. Насправді ж, у цих відео були використані архівні відеозаписи мітингів з інших країн, де завдяки роботі у графічному редакторі зміст гасел на плакатах був змінений⁹⁶. Про неправдивість такого інфоприводу свідчило те, що подібної інформації не існувало в українських і закордонних інфопросторах.

⁹¹ Інформаційні атаки в соціальних мережах: дослідження впливу російської дезінформації через рекламу в FACEBOOK. Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. Центр демократії та верховенства права. 2024. URL: <https://spravdi.gov.ua/wp-content/uploads/2024/04/informacijni-ataky-v-socjalnyh-merezhah.-doslidzhennya-vplyvu-rosijskoyi-dezinformaciyi-cherez-reklamu-v-facebook.pdf>

⁹² Нинько Д. Дезінформація через рекламу у Facebook: як Росія це робить. 2024. URL: <https://www.dw.com/uk/dezinformacia-cerez-reklamu-u-facebook-ak-rosia-ce-robit/a-68964084>

⁹³ Кацімон О. Росія використовує дїпфейки проти українських біженців, — розслідування. 2025. URL: <https://detector.media/infospace/article/237826/2025-02-02-rosiya-vykorystovuie-dypfeyky-proty-ukrainskykh-bizhentsiv-rozsliduvannya/>

⁹⁴ Соціальні платформи, які грають за оновленими правилами (Інфографіка). Центр демократії та верховенства права. 2020. URL: <https://cedem.org.ua/infographics/sotsialni-platfomy-infografika/>

⁹⁵ Вікарчук О. Протести, яких не було: фабрика фейків рф створила «новий факт» про Україну. 2025. URL: <https://armyinform.com.ua/2025/01/10/protesty-yakyh-ne-bulo-fabryka-fejkiv-rf-stvorila-novyj-fakt-pro-ukrayinu/>

⁹⁶ Там само.

Адже зараз світ такий, що подібного роду заходи не могли пройти без уваги медіа та журналістів. У такий спосіб РФ прагнула дискредитувати Україну перед усім світом, що українське суспільство розділене та деморалізоване, а також продемонструвати своїм же російським громадянам, що насправді українці втомилися від війни і прагнуть мирних переговорів⁹⁷.

Останній інструмент, який активно використовувала РФ задля поширення власної дезінформації проти українців – це фейкові новини. Тобто, вигадані історії, що подаються суспільству як новини, які поширюються в соціальних мережах або через нібито офіційні сторінки медіа⁹⁸.

Новий термін «рашизм»⁹⁹ з'явився після 24 лютого 2024 р., тобто від початку повномасштабної війни на території України. Він є надзвичайно деструктивним, що наносить шкоду населенню Російської Федерації. Рашизм негативно впливає на психологічний стан людей, на яких він націлений, оскільки психологічний тиск і тотальний контроль державних установ і медіа обмежують можливість населення здійснювати критичний аналіз новин, яке воно отримує¹⁰⁰. Російська пропаганда або ж рашизм за методами і засобами була найбільш брехливою пропагандою у світі, перевершуючи радянську. Пропаганда сучасної РФ використовувала не тільки інформаційні приводи, але й з-за допомогою різних методів створювала необхідні приводи¹⁰¹.

Гібридність сучасної російсько-української війни несла в собі прояви доволі значної кількості інформаційного, емоційного та психологічного впливів. Настільки сильний прояв інформаційної війни у збройних конфліктах ще ніколи у світі не прослідковувався. Отже, можна стверджувати те, що РФ прагнула знищити Українську державу у всіх можливих проявах. Тобто, витіснити українську культуру, аргументуючи це тим, що вона вигадана та

⁹⁷ Там само.

⁹⁸ Fakenews. Translations & Thesaurus. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fake-news>

⁹⁹ Якубова Л. «Рашизм: Звір з безодні». Уривок з книжки Лариси Якубової. 2023. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/chitanka/rashizm-zvir-z-bezodni-urivok-z-knizhki-larisi-yakubovoyi/>

¹⁰⁰ Павлюх М. Методи та засоби російсько-української інформаційної війни (2014-2022): міфи і риторика пропаганди. 2022. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6346/13382-1?inline=1>

¹⁰¹ Там само.

меншовартісна у порівнянні з російською; послабити статус України на міжнародній арені; дестабілізувати ситуацію; спекулювати питаннями мови, ідентичності й гідності українців¹⁰².

З-за допомогою інформаційно-психологічних спеціальних операцій (ІПСО) Російська Федерація неодноразово створювала навмисну емоційну напругу серед українського населення. Використовуючи ІПСО, РФ поширила дезінформацію про те, що на дахах звичайних житлових будинків можуть бути розташовані мітки, які будуть орієнтиром для наведення ракетних ударів по цивільних будинках. Багаторазово росіяни поширювали нібито попередження про те, що українські військові можуть вчинити обстріл Запорізької атомної електростанції (ЗАЕС), хоча надалі самостійно проводили подібний акт агресії¹⁰³. Іншим прикладом можемо навести підлив росіянами Каховської гідроелектростанції (ГЕС). Не менше ніж за півроку до знищення греблі РФ почала маніпулювати щодо того, аби підірвати її та звинуватити в тому Україну¹⁰⁴. Однак, відповідно до розслідування від проєкту «Голос Америки», абсолютно всі докази стверджували те, що греблю Каховської ГЕС знищили саме військові РФ¹⁰⁵.

Від подібного впливу російського ІПСО серед українського населення сформувався страх визначних дат, наприклад, День незалежності України (24 серпня), початок повномасштабного вторгнення (24 лютого), початок Революції Гідності (21 листопада) та подібні важливі державні дати, релігійні свята, дні історичних подій тощо. Подібний страх виник через регулярне залякування військовими, медіа та публічних осіб РФ про масовані обстріли мирного населення України в ці дні¹⁰⁶.

¹⁰² Там само.

¹⁰³ Носальський І. Росія нафантазувала «атаку українських дронів» на ЗАЕС: у ЦПД назвали мету фейку. 2025. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/rosiya-nafantazuvala-ataku-ukrayinskih-droniv-1736173519.html>

¹⁰⁴ Загородня І. «Мінування проведено для часткового руйнування»: Буданов оцінив можливість підливу РФ Каховської ГЕС. 2022. URL: <https://tsn.ua/ato/minuvannya-provedeno-dlya-chastkovogo-ruynuvannya-budanov-ocinin-mozhliivst-pidrivu-rf-kahovskoyi-ges-2186374.html>

¹⁰⁵ Масив доказів свідчить, що Каховську ГЕС підірвала Росія – «Поліграф». Радіо Свобода. 2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/kakhovska-hes-dokazy-i-propahanda/32454437.html>

¹⁰⁶ Близняк О., Гуменна К. Інструменти інформаційної війни росії проти України під час повномасштабного вторгнення 2022-2024 рр. 2024. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/16104>

Отже, можна зробити висновки, що методи, способи та інструменти, які активно використовувалися Російською Федерацією перед початком повномасштабного вторгнення та під час нього, не були випадковими. Усі вони були наслідком тривалої та кропіткої підготовки російських спецслужб. На жаль, велика кількість ІІСО РФ до сьогодні справляє значний вплив на свідомість українських і європейських громадян. Втім, повсякчасне спростування та намагання виправдатися з часом допомагало значно легше виявити російську брехню, особливо зважаючи на те, до якої абсурдності час від часу ці методи доходили.

2.2. Вплив та результати дезінформаційних заходів РФ на Україну та країни Європейського Союзу

Завданням параграфу є дослідження успішності використання РФ різноманітних дезінформаційних заходів в Європі та їх наслідків в умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України в період лютого 2022 – лютого 2025 рр.

Зважаючи на майже ідеальну підготовку Російської Федерації до дезінформаційної війни проти українського народу та європейського суспільства, важливо визнати певну успішність спецслужб РФ. Від початку агресивних дій силових структур РФ на території України у 2014 р. до початку підготовчих дій до повномасштабного вторгнення РФ активно готувала світову спільноту до підтримки власних дій¹⁰⁷. Пошук сильних партнерів і активна дезінформація змогли допомогти РФ обійти накладені на неї Європейським Союзом санкції та обмеження. Також, до цього процесу можна віднести маніпуляцію міжнародною громадською думкою через соціальні мережі, дипломатичні канали тощо. Підрив довіри до політичних інституцій Європи складав не меншу частку підготовки РФ до інформаційної війни із

¹⁰⁷ Інформаційна війна РФ проти України – найяскравіший, але не єдиний приклад небезпеки дезінформації – віце-президентка Єврокомісії. Голос Америки. 2022. URL: <https://www.holosameryky.com/a/6630259.html>

Заходом¹⁰⁸. Більше того, Російська Федерація виділяла чималі кошти на створення проросійських лобі в авторитетних державних структурах, завдяки чому завчасно запобігла посиленню тиску європейської спільноти на свою політику¹⁰⁹.

Наслідки російської політичної дезінформації для України можна розділити відповідно до напрямів її надходження. Тобто, умисні дезінформаційні кампанії могли бути націлені на різні країни задля досягнення єдиного – підриву стабільності на території України¹¹⁰. Навіть фейки, що розповсюджувались суто на території країн Європейського Союзу, мали наслідки для українського суспільства. Безпосередня шкода негативного впливу вигаданих РФ інформаційних посилів завдавалася українцям та українській політиці.

Перш за все, наслідками для України був негативний вплив спецслужб Російської Федерації на країн-партнерів, тобто країни ЄС та НАТО. Серед наслідків варто назвати: 1) зменшення матеріальної допомоги; 2) негативне сприйняття європейцями у себе в країні українців; 3) активізація проросійської політичної риторики Угорщини та Словаччини тощо.

Прямий вплив дезінформації на Україну мав також декілька наслідків: 1) деморалізація та зневіра населення; 2) зниження рівня довіри населення до влади; 3) втрата мотивації до захисту власної держави; 4) успішне вербування українців на користь спецслужб РФ.

Задля більш детального розуміння впливу російських фейків на українську політику варто розглянути кожен з вище перерахованих аспектів. Від успішних результатів російської дезінформаційної кампанії виникають негативні наслідки, що несуть в собі ланцюгову реакцію виникнення наступних негативних наслідків для України. Прикладом подібного може

¹⁰⁸ Литвин Н., Ярош А. Вплив дезінформації на національну безпеку України. 2024. URL: http://lsej.org.ua/2_2024/71.pdf

¹⁰⁹ Пишкін С. В ЦПД пояснили, чому Росія нарощує підрозділи ІПСО. 2025. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/tspd-poyasnili-chomu-rosiya-naroshchue-pidrozdili-1742294297.html>

¹¹⁰ Капустянська І. Росія посилює дезінформацію проти України в Європі. 2024. URL: https://lb.ua/world/2024/04/01/606327_rosiya_posilila_dezinformatsiyu_protiv.html

служувати те, що через зміну сприйняття українців європейцями матеріальна допомога європейських країн зменшувалася¹¹¹. На думку експерта аналітичного центру «Об'єднана Україна», В. Гладких, поступово зростала кількість українців, що стикалися з негативним ставленням до себе зі сторони європейців, і ця кількість невпинно зростала надалі¹¹². Значна частка європейців бажали, аби українці повернулись на територію України, навіть якщо не зараз, то після закінчення великої війни точно. Подібна реакція громадян європейських країн не могла не вплинути на політику уряду країни щодо допомоги Україні, відповідно до цього фінансові програми, що раніше були направлені на допомогу Україні та біженцям, нині або зменшувалися в обсязі, або ж процедура настільки ускладнювалася, що отримати їх ставало майже неможливим¹¹³.

Угорщина доволі дихотомічна країна, оскільки всередині країни не існує єдиної прийнятної позиції щодо співпраці з Російською Федерацією¹¹⁴. Уряд країни легко підпав під вплив російських наративів і фейків, і вони у свою чергу почали їх просувати серед угорців¹¹⁵. Говорячи про дихотомію, то вона полягає в тому, що уряд В. Орбана намагався придушити опозиційні погляди через урядову пропаганду¹¹⁶. Прем'єр-міністр В. Орбан неодноразово протидіяв ухваленню пакетів допомоги Україні від Європейської комісії, ухваленню санкцій тощо¹¹⁷. «Насправді угорське суспільство – дуже

¹¹¹ Піщимуха А. Втомлена Європа: як країни змінюють умови для українських біженців. 2024. URL: <https://farvatermedia.com/articles/vtomlena-yevropa-ia-krainy-zminiuiut-umovy-dlia-ukrainskykh-bizhentsiv/>

¹¹² Гірник К. У Європі знизилася готовність підтримувати Україну до перемоги, - The Guardian. 2024. URL: <https://www.unian.ua/world/viyana-v-ukrajini-u-yevropi-rizko-znizilasya-gotovnist-pidtrimuvati-ukrajinu-do-peremogi-the-guardian-12865668.html>

¹¹³ Зміна суспільного ставлення до українців за кордоном спричиняє дії урядів щодо зменшення допомоги – експерт. УКРІНФОРМ. 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3902865-zmina-suspilnogo-stavlenna-do-ukrainciv-za-kordonom-spricinae-dii-uradiv-sodo-zmensenna-dopomogi-ekspert.html>

¹¹⁴ Мотиль О. Угорщина має всі шанси стати другою Росією. 2023. URL: <https://gazeta.ua/blog/59249/ugorschina-maye-vsi-shansi-stati-drugoyu-rosiyeyu>

¹¹⁵ Цитувати брехню означає брехати. Як угорський уряд підсилює російську дезінформацію щодо України. Вокс Україна. 2023. URL: <https://voxukraine.org/tsyтуvaty-brehyu-oznachaye-brehaty-yak-ugorskyj-uryad-pidsyluyuye-rosijsku-dezinformatsiyu-shhodo-ukrayiny>

¹¹⁶ Пшеничний А. Від демократа до узурпатора. Як Орбан з абсолютного ліберала перетворився на майже диктатора і прихильника Володимира Путіна. 2023. URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/viktor-orban-chi-zalishitsya-na-choli-ugorshchini-do-2030-video-nv-50373224.html>

¹¹⁷ Прасад А. Угорщина продовжує блокувати військову допомогу Україні і не голосуватиме за санкції проти РФ. В ЄС відреагували. 2024. URL: <https://forbes.ua/news/ugorshchina-prodovzhuje-blokuvati-viyskovu-dopomogu-ukraini-i-ne-golosuvatime-za-sanktsii-proti-rf-v-es-vidreaguvali-27052024-21394>

розділене, до того ж перебуває під значним впливом угорської урядової пропаганди. Уряд Орбана намагається представити, ніби він – єдиний представник народу Угорщини, але це не так. Мабуть, у жодній країні уряд не є точно таким, як народ. . . . І мені соромно від того, що моя держава має у світі такий вигляд, ніби ми на одному боці з Росією.», – мер Будапешта Г. Корачонь¹¹⁸.

Словаччина, як країна Східної Європи, доволі сильно залежала від російського газу, тому цим активно користувалася Російська Федерація, використовуючи це як основний важіль впливу на політику країни¹¹⁹. Дружня атмосфера між Словаччиною та РФ може бути пояснена шляхом дослідження історії – серед словаків був доволі сильно «зацементований» наратив про те, що саме РФ врятувала країну від нацистів та є нинішнім взірцем консерватизму¹²⁰. Уряд Словаччини підтримував лише необхідні для неї проєкти та пояснював тісні економічні та політичні стосунки з РФ необхідними кроками для збереження та захисту національних інтересів¹²¹. Прояв впливу російських фейків на політику країни та її громадян можна прослідкувати в тому, що проросійські партії, які наголошували на тому, що Україна не є самостійною та суверенною державою, оскільки знаходиться під повним контролем США, змогли отримати більшу, ніж зазвичай, частку голосів під час парламентських виборів у вересні 2024 р¹²². Словацький уряд регулярно блокував ухвалення військової та фінансової допомоги Україні¹²³,

¹¹⁸ Гордійчук І. Мер Будапешта: Мені соромно, що Угорщину сприймають як проросійську країну. 2022. URL: <https://glavcom.ua/world/world-politics/mer-budapeshta-meni-soromno-shcho-uhorshchinu-sprijmajut-jak-krajinu-na-botsi-rf-891827.html>

¹¹⁹ Городиський А. Гойдалки суспільної думки: як змінювалося ставлення Словаччини до України? 2024. URL: <http://surl.li/xavwtk>

¹²⁰ Бойко Р. Політичний легіон Росії у ЄС: чому Фіцо у Словаччині вважають маріонеткою Кремля. 2024. URL: <https://tsn.ua/exclusive/politichniy-legion-rosiyi-u-yes-chomu-fico-u-slovachchini-vvazhayut-marionetkoyu-kremlya-2505580.html>

¹²¹ «Ми не російська ганчірка». Словаччина знову протестує проти проросійської політики Фіцо. BBC. 2025. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c3dx7ypkp08o>

¹²² Одарченко К. Голосування у Словаччині демонструє необхідність дій НАТО у боротьбі з російською дезінформацією. 2024. URL: https://lb.ua/blog/katerina_odarchenko/597224_golosuvannya_slovachchini_demonstruie.html

¹²³ Шепелева А. У Брюсселі чубляться з Орбаном і Фіцо щодо допомоги Україні. 2023. URL: <https://www.dw.com/uk/u-brusseli-cublatsya-z-orbanom-i-fico-sodo-dopomogi-ukraini/a-67231203>

припиняв власну військову допомогу Збройним Силам України¹²⁴, погрожувала накласти право вето на можливий вступ України до Європейського Союзу¹²⁵.

Регулярні залякування ворогом українців підступними, масованими обстрілами мирних міст України, маніпуляції гострими питаннями – все це надзвичайно негативно впливало на моральний дух українців, через що виникав ряд інших наслідків успіху російських спецслужб. До прикладу, відповідно до проведеного опитування соціологічною групою «Рейтинг» у лютому 2024 р., відсоток українців, які впевнені у перемозі України на полі бою, складав 85%¹²⁶. Однак, звернувшись до соціологічного опитування Центра Разумкова на замовлення ZN.UA за червень 2024 р., на фоні зростаючої уваги до переговорів України з РФ, частка опитаних українців, що вірила у перемогу на полі бою, складала 65%¹²⁷.

Рівень деморалізації суспільства безпосередньо позначається на рівні довіри до влади країни. Звертаючись до проведеного у вересні 2024 р. соціологічного опитування службою Центру Разумкова, можемо стверджувати, що зростала недовіра до політичних інституцій країни разом зі зростанням довіри до силових й військових структур. 78,5% українців не довіряли Верховній Раді України, 77% – державному апарату, 72,5% – Уряду України, політичним партіям не вірили понад 85%¹²⁸.

Попри зростання рівня зниження морального духу й віри в успішне майбутнє країни та підвищення недовіри до політичних інституцій українці

¹²⁴ Ізвозікова А. Словаччина припиняє військову допомогу Україні – міністр оборони Калиняк. 2023. URL: <https://suspilne.media/617277-slovaccina-pripinae-vijskovu-dopomogu-ukraini-ministr-oboroni-kalinak/>

¹²⁵ Pozsony megvétőzhatja az ukránok EU-csatlakozását. Magyar Hírlap. 2025. URL: <https://www.magyarhirlap.hu/kulfold/20250131-szlovakia-megvetozhatja-az-ukranok-eu-csatlakozasat>

¹²⁶ Войцехівська Ю. Зросла кількість українців, які не вірять у перемогу – опитування. 2024. URL: <https://glavcom.ua/country/society/zrosla-kilkist-ukrajintsiv-jaki-ne-virjat-u-peremohu-opituvannja-986819.html>

¹²⁷ Як українці ставляться до переговорів з Росією. Опитування. BBC. 2024. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cp4wvrq7lgvo>

¹²⁸ Оцінка ситуації в країні та діяльності влади, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, віра в перемогу (вересень 2024). Разумков центр. 2024. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-ta-diialnosti-vlady-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-vira-v-peremogu-veresen-2024r>

зберегли чітку довіру до Збройних Сил України на рівні 91,5%¹²⁹. Однак, подібний рівень довіри не можна прослідкувати до територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП). Відповідно до опитування громадян від соціологічної групи «Рейтинг», понад половина українців, а точніше 67%, не довіряли представникам ТЦК, і лише 29% довіряли¹³⁰. Подібний рівень недовіри громадян до штабних структур ЗСУ може бути аргументований тим, що люди демотивовані, не мали віри у світле майбутнє України, існував високий рівень корупції всередині тилових інституцій ЗСУ тощо¹³¹.

Окремий наслідок російської дезінформації – це вербування українських громадян на свою сторону. Вербування населення країни-противника не було чимось новим в арсеналі РФ, оскільки факти завербованих зрадників України фіксувались від 2014 р. та їх кількість невпинно зростала¹³². У групі ризику могли перебувати абсолютно всі, незалежно від віку, а особливо люди, що мали проросійські, антиукраїнські погляди або ж проблеми з фінансами. У червні 2024 р. кіберполіція попередила підлітків про небезпеку в інтернеті¹³³. Попередження стосувалося ризику потрапляння неповнолітніх під вплив і можливий шантаж чи маніпулювання ними спецслужбами РФ¹³⁴. Більше того, РФ вдавалася до вербування українців не тільки в межах України, але й за кордоном. Так, наприклад, українські біженці в Польщі були завербовані

¹²⁹ Оцінка ситуації в країні та діяльності влади, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, віра в перемогу (вересень 2024). Разумков центр. 2024. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-ta-diiialnosti-vlady-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-vira-v-peremogu-veresen-2024r>

¹³⁰ Українці вперше оцінили рівень довіри до працівників ТЦК: соціологи показали результати опитування. New Voice. 2024. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/naskilki-ukrajinci-doviryayut-viyskovim-tck-ta-sp-sociologi-zrobili-opituvannya-novini-ukrajini-50475508.html>

¹³¹ Дублянський М. В пошуках втраченої довіри. 2024. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2024/06/22/7461825/>

¹³² Собенко Н. Підтримки ТЦК: СБУ закликає повідомляти про спроби вербування. 2025. URL: <https://suspilne.media/942265-pidtrivi-tck-sbu-zaklikae-povidomlati-pro-sprobi-verbuvanna/>

¹³³ Зінченко М. Російські спецслужби вербують українських підлітків для диверсій, – кіберполіція. 2024. URL: <https://ms.detector.media/internet/post/35342/2024-06-25-rosiyski-spetssluzhby-verbuyut-ukrainskykh-pidlitkiv-dlya-dyversiy-kiberpolitsiya/>

¹³⁴ Вербування підлітків ворогом для скоєння диверсій: кіберполіція попереджає про небезпеку в інтернеті. Міністерство внутрішніх справ України. 2024. URL: <https://mvs.gov.ua/news/verbuvannia-pidlitkiv-vorogom-dlya-skojennia-diversii-kiberpoliciia-poperedzaje-pro-nebezpeku-v-interneti>

російськими спецслужбами¹³⁵. Вони в групі разом з російськими і білоруськими громадянами повинні були слідкувати за польськими морськими портами, псувати залізничні рейки, щоб потяги, які везли озброєння для України, зазнавали аварій, встановлювати камери вздовж залізниць¹³⁶. Вербування відбувалося завдяки Telegram-каналам з оголошеннями про роботу та оренду житла. Врешті-решт, групу злочинців було викрито польською спецслужбою ABW, аналогом якої в Україні є Служба Безпеки України (СБУ)¹³⁷. Додатковим проявом діяльності російських спецслужб на території ЄС слугує заява міністра цифровізації Польщі К. Гавковського про те, що РФ вербувала поляків задля поширення дезінформації з метою дестабілізації ситуації всередині країни перед початком виборів в країні¹³⁸.

Російські спецслужби брали до уваги наявні проблеми, настрої всередині суспільства, протиріччя та на їх основі створювали інформаційні кампанії, які в свою чергу базувались на страху та переживаннях людей.

Європейська спільнота доволі швидко визнала той факт, що російської дезінформації у їхньому інформаційному полі занадто багато. Напередодні того, як російські військові перетнули кордон України, Європейський Союз неодноразово надавав Україні доступ до власних розвідувальних даних задля того, аби спростувати інформацію про навчання російських військових поряд з Україною¹³⁹.

Українські партнери усвідомили та визнали, що такий високий рівень наявності всередині інформаційного поля країни російських фейків є неприпустимим, тому представником Європейського Союзу із зовнішньої

¹³⁵ Качуровська О. РФ вербувала українських біженців у Польщі для диверсій – ЗМІ. 2023. URL:

<https://ua.korrespondent.net/world/4616490-rf-verbuvava-ukrainskykh-bizhentsiv-u-polschi-dlia-dyversii-zmi>

¹³⁶ Morgunov S., Brown C. Russia recruited operatives online to target weapons crossing Poland. 2023. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2023/08/18/ukraine-weapons-sabotage-gru-poland/>

¹³⁷ Там само.

¹³⁸ Мельник Р. рф намагається вербувати поляків, аби дестабілізувати ситуацію напередодні виборів. 2025. URL: <https://hromadske.ua/svit/238096-rf-namahayetsia-verbuvatv-poliakiv-aby-destabilizuvatv-sytuatsiiu-nap-eredodni-vyboriv-ministr-tsyfrovizatsiyi>

¹³⁹ Побойовання за власну безпеку чи реальна допомога Україні: як світ реагує на загрозу вторгнення РФ. Еспресо. 2022. URL: <https://espreso.tv/poboyuvannya-za-vlasnu-bezpeku-chi-realna-dopomoga-ukraini-yak-svit-reague-na-zagrozu-vtorgnennya-rf>

політики та політики безпеки Ж. Боррелем було озвучено, що протидіяти негативному впливу РФ необхідно разом. «Ми бачимо, що пропаганда поширюється у великих масштабах. Ми бачимо це в Африці, в Латинській Америці, в Азії. Через цю війну пропаганди та дезінформації Росія намагається зняти з себе відповідальність за війну, заперечуючи окупацію, анексії, звірства, звинувачуючи інших у наслідках продовольчої та енергетичної кризи», – заявив Ж. Боррель під час власного візиту до Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки¹⁴⁰.

Російська дезінформація мала на меті не тільки дестабілізацію рівня підтримки України зі сторони країн ЄС, але й загальну руйнацію стабільності всередині Європейського Союзу. Таким чином, російські маніпуляції та фейки досягли рекордно високого рівня за декілька місяців до виборів до Європейського парламенту. «Я відчула на собі тиск, який змушував мене бити в дзвін про чесність виборів і захищати їх від маніпуляцій і втручання з боку Путіна та інших осіб», – заявляла віцепрезидентка Європейської комісії В. Юрова¹⁴¹.

18 грудня 2024 р. під час чергових дебатів у стінах Європарламенту одним з провідних питань була російська дезінформація на території Європейського Союзу. Під час дебатів Єврокомісія закликала всіх комісарів підтримати подальше створення спеціального комітету, який буде відповідати за Європейський щит демократії. Крім того, було розпочате розслідування щодо дезінформації та маніпуляцій в соціальних мережах: TikTok, Instagram, Facebook та X¹⁴².

Естонія як країна, що поділяє спільний кордон з Російською Федерацією, особливо переживала за стан речей щодо захисту від російської дезінформації.

¹⁴⁰ Боротьба з дезінформацією є спільним пріоритетом ЄС та України – Боррель. УКРІНФОРМ. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3768515-borotba-z-dezinformacieu-e-spilnim-prioritetom-es-ta-ukraini-borrel.html>

¹⁴¹ Бондарева Х. Євровиборам вдалось уникнути руйнівного впливу дезінформації – Єврокомісія. 2024. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2024/10/15/7196256/>

¹⁴² Ярема О. Єврокомісія готова розпочати нову ініціативу «Щит демократії», яка зокрема викриватиме інформаційні маніпуляції, – Кравчук. 2024. URL: <https://detector.media/infospace/article/236132/2024-12-18-ievrokomisiya-gotova-rozpochaty-novu-initsiatyvu-shchyt-demokratii-yaka-zokrema-vykrivatyme-informatsiyni-manipulyatsii-kravchuk/>

Особливо важливим було те, як Естонія змогла забезпечити власних громадян доступом до знань про медіаграмотність. Зі слів посла Естонії Б. Ліннтам було запроваджено обов'язковий курс «Медіа та маніпуляції» для старшокласників задля того, аби молоде покоління від 2010 р. могло більш усвідомлено споживати інформацію, що вони отримують¹⁴³.

Продовжуючи говорити про негативний вплив російської дезінформації на Європейський Союз, варто згадати способи її поширення. Зі слів чиновників Європейського парламенту, дезінформаційна кампанія, поширювана РФ, використовувала для початку наявні всередині суспільства країни конфлікти й протиріччя, розпалювала їх задля підвищення рівня невдоволення та напруженості. Задля досягнення мети використовувалася правдива інформація, до якої додавалися фейкові вигадки¹⁴⁴.

Окремої уваги заслуговує успішне ведення російської дезінформаційної кампанії на території ЄС, яке було націлене на енергетичну залежність Європейського Союзу від російського газу. Від початку 2022 р. РФ активно використовувала тези щодо важливості доступу європейських країн до російського газу, залякуючи тим, що «Європа замерзне без російського газу». На початку осені 2022 р., одночасно з початком активних бомбардувань української енергетичної системи України, Російська Федерація досягла значно наростила кількість маніпуляцій стосовно власного газу в Європі. У вересні 2022 р. російський «Газпром» на власній офіційній сторінці опублікував відео¹⁴⁵, на якому зображено, що після того, як було зупинено російський газопровід, європейські міста покриваються кригою. Відповідно до логіки, РФ націлювала подібні залякування важкою зимою без тепла на країни переважно центральної та північної Європи: Німеччину, Австрію, Данію, Чехію, Нідерланди. Через фейкові залякування РФ ціна на газ зросла до 350

¹⁴³ Фюрстенау М., Сааков В. Дезінформація – зброя Росії проти демократії. 2024. URL: <https://www.dw.com/uk/dezinformacia-zbroa-rosii-proti-demokratii-protistoati-akij-use-vazce/a-68624271>

¹⁴⁴ Польська К. Дослідження: Росія – головний поширювач дезінформації в ЄС. 2024. URL: <https://www.dw.com/uk/doslidzenna-rosia-golovnij-posiruvac-dezinformacii-v-es/a-69091173>

¹⁴⁵ А зима будет большая – Газпром. Багратионовск инфо. 2022. URL: <https://youtu.be/NtJ21P5oLAK?si=2Dghn3P5xvXPJIZE>

євро/Мвт¹⁴⁶. Подібні дезінформаційні кампанії не були новими для РФ, оскільки дестабілізація, маніпулювання страхами та підрив довіри громадян до власного уряду завжди приносив успіх для подальшого розвитку подій на власну користь¹⁴⁷.

Російські спецслужби розробляли різні наративи для певної світової аудиторії з метою отримання максимального результату від реакції населення. Для Східної Європи провідним фейком було те, що українські біженці несуть пряму загрозу безпеці всередині країни, оскільки злочини, вбивства та грабіж для українців звична справа. На відміну від Східної Європи, її Західна частина була залякана тим, що абсолютно вся зібрана допомога для України потрапляє до кишень корумпованих українських політиків, не доходячи до Збройних Сил України. Центральну Європу тримали в напрузі за рахунок фейкових прогнозів, що через тривалу війну на території України ціни на енергоносії, продовольство та продукти зростуть в десятки разів¹⁴⁸.

Успішний вплив російської дезінформації на ЄС можна було прослідкувати влітку 2024 р., коли до Чехії прибули українські військові 3-ої окремої штурмової бригади на благодійний захід «Двіж», однак чехи та чеські медіа неоднозначно зустріли бійців¹⁴⁹. Населенням було схвально підхоплено російський наратив про те, що бійці 12-ої бригади спеціального призначення «АЗОВ» Національної Гвардії України (НГУ) мають зв'язок з нацистами й прийшли під стіни заходу з прапорами СРСР у футболках із зображенням В. Путіна та плакатами «Стоп неонацизму!»¹⁵⁰¹⁵¹. Засновник Українського

¹⁴⁶ Колісниченко В. Ціни на газ в Європі підскочили на фоні відмови РФ запустити газопровід. 2022. URL: <https://gmk.center/ua/news/cini-na-gaz-v-ievropi-pidskochili-na-foni-vidmovi-rf-zapustiti-gazoprovid/>

¹⁴⁷ Гардус М. І налякати, і заробити. Як російська дезінформація вплинула на ціни на газ у Європі. 2023. URL: <https://detector.media/rinok/article/221059/2023-12-27-i-nalyakaty-i-zarobyty-yak-rosiyska-dezinformatsiya-vplynula-na-tsiny-na-gaz-u-ievropi/>

¹⁴⁸ Російська пропаганда активна та ефективна – результати трьох досліджень. Голос Америки. 2023. URL: <https://www.holosameryky.com/a/rosija-dezinformatsija-ukrajina-vijna/6978977.html>

¹⁴⁹ Драчук С. Приїзд до Праги українських військових супроводили акція протесту «проти нацизму, за мир» і макет вибухового пристрою. 2024. URL: <https://ukraina.radio.cz/pryvizd-do-pragy-ukrayinskyh-viyskovykh-sprovodyly-akciya-protestu-proty-nacyzmu-8824511>

¹⁵⁰ Зустріч з військовими 3-ї ОШБр у Празі: протести й небезпека вибуху. Радіо Свобода. 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/information-war-russia-propaganda-disinformation/33098545.html>

¹⁵¹ Костіна І. Чеська євродепутатка-комуністка поскаржилася на візит до Праги бійців «Азову». 2024. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2024/07/30/7191213/>

інституту в Чехії Р. Проков'юк заявив, що: «Деякі медіа підхопили [наратив про те, що 3-тя штурмова бригада має зв'язок з нацистами], і це була для них така тема, яка дозволила їм зробити те, що вони давно роблять – дезінформація і приховування правди»¹⁵².

Таким чином, можна зробити висновок, що російська дезінформаційна політика, яка була націлена на європейську спільноту, на жаль, мала дуже сильний вплив і могла «похизуватися» успіхами. Вона змогла підірвати довіру європейських громадян до українців та української влади; Угорщина та Словаччина неодноразово перешкоджали наданню допомоги Україні; політика Європи стала менш агресивною по відношенню до РФ внаслідок регулярних, але дієвих і цілком можливих в реалізації залякувань, маніпулювань і шантажу. Дієвість російської пропаганди мала яскравий прояв й у вербуванні українців на свій бік не лише на території України, але й за кордоном, що теж мало свої успіхи. Узагальнюючи, дезінформаційна діяльність Російської Федерації, спрямована на Європейський Союз, була ретельно підготовленою та продуманою.

Отже, можна дійти висновку, що російська політична дезінформація не була чимось спонтанним. Її підготовка розпочалася задовго до повномасштабного вторгнення і була вельми продуманою та добре спланованою. У зоні її впливу опинилися українські та європейські громадяни, влада України та країн Європи. Задля поширення пропаганди та фейків Російська Федерація використовувала значну кількість різних методів: виправдання, заперечення, перекручування, відволікання уваги, перекладання відповідальності. Разом з тим РФ додавала певного «забарвлення» до дезінформації, зважаючи на актуальні настрої серед суспільства. Каналами передачі дезінформації слугували соціальні мережі, новинні телевізійні канали, друковані видання

¹⁵² Шевченко С. Міни інформаційної війни: як російська пропаганда пробиває собі шлях до чеських медіа? 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/information-war-russia-propaganda-disinformation/33098545.html>

тощо. В першу чергу, всі ці фейкові повідомлення в інфопросторі були спрямовані на витіснення та знецінення української культури, послаблення позицій України в світовій політиці, дестабілізацію ситуації на фронті та дипломатичних стосунків української сторони із Заходом.

Варто визнати, що ведення Російською Федерацією інформаційної війни мало значні успіхи. Зокрема, чимала кількість українських громадян, в тому числі підлітків, були завербовані для диверсій на території України та в Європі; Угорщина та Словаччина унеможливлювали надання допомоги Україні від європейських партнерів; країни-члени Євросоюзу зазнавали залякувань і маніпуляцій в контексті економічної залежності від Російської Федерації; європейські громадяни зневажливо, з недовірою та навіть агресією почали ставитися до українських біженців і бажали якомога швидшого їх від'їзду з країни. Втім, незважаючи на результативність пропаганди, усі чудово розуміли неправдивість російських повідомлень в інфопросторі, внаслідок чого спільними зусиллями російські фейки зазнавали засудження, були викриті та спростовані, а доступ до джерел російської дезінформації значно обмежувався.

РОЗДІЛ 3. ПРОТИДІЯ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ ПОШИРЕННЮ ПОЛІТИЧНОЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Завданням, яке розв'язується у цьому розділі, є з'ясування як українська влада, суспільство, європейські партнери протидіяли розповсюдженню російської політичної дезінформації.

3.1. Аналіз вжитих заходів владою й суспільством задля протидії політичній дезінформації та збереження кібербезпеки в Україні

Завданням параграфу є аналіз вжитих заходів захисту інформаційної безпеки Української держави, реалізованих ініціатив зі сторони української влади, громадських організацій, українського суспільства та силових структур.

Боротьба з російською дезінформацією розпочалась так само завчасно, до початку повномасштабного вторгнення, як і підготовка російських військ до наступу на територію України. Вчасне виявлення інформаційного впливу ворога, запобігання розхитуванню атмосфери всередині суспільства, попередження кібератак ворога – це безпосередня складова національної безпеки країни.

Перший крок, що був ухвалений відповідно до сучасних умов дезінформаційної війни – це створення єдиного офіційного мовника інформації задля оперативного інформування населення. 19 березня 2022 р. Президентом України В. Зеленським було підписано рішення, що надійшло від Ради Національної Безпеки і Оборони України «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану»¹⁵³. Рішення встановлювало нові правила контролю та реалізації безпечного інформування населення задля забезпечення інформаційної безпеки, яка є одним з основних пунктів національної безпеки України. Це рішення було реалізовано в наслідок

¹⁵³ Рішення Ради національної безпеки і оборони України: Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0004525-22#Text>

об'єднання національних каналів («UA: Перший», «1+1», «Рада», «СТБ», «Україна 24» та «ICTV») й створення єдиного телемарафону під назвою «Єдині новини»¹⁵⁴.

Задля забезпечення прозорості діяльності комітетів Верховної Ради України та уникнення спекуляцій на тему закритості комітетських засідань, у січні 2025 р. Верховна Рада України ухвалила законопроект №11321 «Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо посилення деяких гарантій діяльності медіа, журналістів та громадян на доступ до інформації»¹⁵⁵. Відповідно до законопроекту, було передбачено те, що парламентські комітети мали бути відкриті для представників медіа, журналістів та представників громадських організацій¹⁵⁶.

Міжнародною фундацією виборчих систем (IFES) на тлі повномасштабного російського вторгнення було проведено дводенний тренінг «Кібербезпека та дезінформація у виборчих процесах» для працівників Центральної виборчої комісії (ЦВК) з метою захисту довіри до демократичних інституцій, яку так сильно прагнула підірвати Російська Федерація. Метою тренінгу було покращення знань про ключові аспекти кібербезпеки, а також вдосконалення навичок виявлення та попередження дезінформації. Ключовими аспектами дискусії стали протидія дезінформації під час виборів в Україні після війни, виявлення дезінформації в соцмережах, роль штучного інтелекту в поширенні дезінформації тощо¹⁵⁷.

Месенджер Telegram для багатьох українців за час війни став чи не найголовнішим джерелом інформації про стан справ на фронті, про

¹⁵⁴ Волоха Д. РНБО вирішила об'єднати загальнонаціональні телеканали і транслювати на них телемарафон «Єдині новини». 2022. URL: <https://khp.org/1608810236>

¹⁵⁵ Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо посилення деяких гарантій діяльності медіа, журналістів та громадян на доступ до інформації. 2025. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44362>

¹⁵⁶ Сітнікова І. Засідання комітетів Ради відкриють для журналістів та громади – законопроект. 2025. URL: <https://hromadske.ua/polityka/237853-zasidannia-komitetiv-rady-vidkryiut-dlia-zurnalistva-ta-hromady-zakonoprojekt>

¹⁵⁷ ЦВК поглиблює знання з протидії дезінформації на виборах та посилює кібербезпеку. Міжнародна фундація виборчих систем. 2023. URL: <https://www.ifesukraine.org/media/news/czvk-poglyblyuye-znannya-z-protydiyi-dezinformacziyi-na-vyborah-ta-posilyuye-kiberbezpeku/>

міжнародну діяльність української влади, депутатів, Президента України¹⁵⁸. У той же час, Telegram набув широкої популярності і серед російських громадян, в тому числі й російських спецслужб. Зважаючи на популярність месенджера серед українських громадян, він став одним з головних інструментів Російської Федерації для поширення дезінформації, хакерських атак тощо. Зокрема про небезпеку використання Telegram зазначали і представники СБУ та Генштабу ЗСУ, наголошуючи, що він використовувався ворогом для здійснення кібератак, фішингу, поширення шкідливого програмного забезпечення, коригування ракетних ударів¹⁵⁹. У зв'язку з усім вище перерахованим, Національний координаційний центр кібербезпеки ухвалив рішення обмежити використання месенджера Telegram в органах державної влади, військових формуваннях, на об'єктах критичної інфраструктури¹⁶⁰. «Якщо простими словами, державні службовці, військові, співробітники критичної інфраструктури не мають використовувати Telegram на службових комп'ютерах. Я раніше говорив, що пересилання робочих документів через телеграм із робочих пристроїв несе ризики. Зараз це колективне рішення. Але воно не стосується ваших персональних смартфонів», – пояснив керівник Центру протидії дезінформації (ЦПД) РНБО А. Коваленко¹⁶¹.

Основним джерелом інформації виступав інтернет, оскільки завдяки ньому ми могли отримувати інформацію оперативно та безперешкодно. Тому, з метою придушення поширення дезінформації через новинні сайти, 1 квітня 2022 р. Національним центром оперативного управління мережами телекомунікацій (НЦУ) було опубліковано Розпорядження №130¹⁶². Абсолютно всіх інтернет-провайдерів було повідомлено про те, що після

¹⁵⁸ Кудіна М. Telegram: чому він такий популярний серед українців та які небезпеки приховує. 2022. URL: <https://netfreedom.org.ua/article/telegram-chomu-vin-takij-populyarnij-sered-ukrayinciv-ta-yaki-nebezpeki-prihovuye>

¹⁵⁹ РНБО: органам влади, військовим і об'єктам критичної інфраструктури обмежать використання Telegram. Радіо Свобода. 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-telegram-rnbo/33127760.html>

¹⁶⁰ Там само.

¹⁶¹ РНБО: органам влади, військовим і об'єктам критичної інфраструктури обмежать використання Telegram. Радіо Свобода. 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-telegram-rnbo/33127760.html>

¹⁶² НКЕК просить постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг негайно заблокувати веб-ресурси відповідно до розпорядження НЦУ від 01.04.2022. Національна комісія електронних комунікацій. 2022. URL: <https://nkek.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=99&id=2294&language=uk>

набуття чинності розпорядження та протягом 48 годин, вони були повинні обмежити громадський доступ та заблокувати понад 40 російських новинних сайтів. У разі ухилення від виконання, інтернет-провайдерів очікувало виключення з офіційного українського реєстру операторів, що несло за собою втрату прибутку та доступу до інтернет-мережі користувачами цього провайдера¹⁶³.

На державному рівні боротьба з дезінформацією була доволі активною та мала свої успіхи. Так, наприклад, починаючи ще з 2021 р. українська сторона, а саме Центр протидії дезінформації при Раді національної безпеки і оборони України (РНБО), налагоджував співпрацю з такими медіа-гігантами як Google¹⁶⁴. У результаті співпраці сторін, зі слів А. Бондарчук, було заблоковано понад 200 каналів в YouTube¹⁶⁵. Варто відзначити, що Google блокував певні канали/відео у відповідності до наданої українською стороною інформації про актуальні російські наративи та інфоприводи. Іншим медіа-гігантом, з яким ЦПД налагоджувало співпрацю, була Meta, у підпорядкуванні якої знаходилися Facebook та Instagram¹⁶⁶.

У квітні 2024 р. з ініціативи Національної Ради, Комітету Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики та громадської ініціативи «Stop Fake» було проведено круглий стіл, темою якого були поширення російських наративів і протидія дезінформаційним атакам ворога¹⁶⁷. До участі в круглому столі були залучені представники доволі серйозних державних установ: були присутні представники СБУ, ЦПД,

¹⁶³ Блокування воєнного часу: провайдери мають обмежити доступ до 191 сайту. Лабораторія Цифрової Безпеки. 2022. URL: <https://dslua.org/publications/blokuvannia-voiennoho-chasu-provaydery-maiut-obmezhyty-dostup-do-191-saytu/>

¹⁶⁴ Google та Jigsaw у партнерстві з ЦПД запускають ініціативу з медіаграмотності в Україні. Центр протидії дезінформації. 2024. URL: <https://cpd.gov.ua/announcement/google-ta-jigsaw-u-partnerstvi-z-czpd-zapuskayut-inicziatyvu-z-mediagramotnosti-v-ukrayini/>

¹⁶⁵ Заблоковано дві сотні YouTube-каналів ворога: у ЦПД розповіли про боротьбу з пропагандою РФ у мережі. Espresso. 2024. URL: <https://espresso.tv/suspilstvo-zablokovano-dvi-sotni-youtube-kanaliv-voroga-u-tspd-rozpovili-pro-borotbu-z-propagandoyu-rf-u-merezhi>

¹⁶⁶ Куницький О. Як Україна протистоїть дезінформаційним кампаніям РФ. 2024. URL: <https://www.dw.com/uk/ak-ukraina-protistoit-dezinformacijnim-kampaniam-rf2-a-69041027/a-69041027>

¹⁶⁷ Протидія дезінформації і пропаганді: що можуть зробити українські медіа. Національна Рада України з питань телебачення і радіомовлення. 2024. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/yak-ukrayinski-media-mozhut-protystoyaty-propagandi-obgovorennya/>

Міністерства культури та інформаційної політики України та ін. Зі слів учасників конференції, російські розвідувально-психологічні заходи були спрямовані на те, щоб здійснити негативний вплив на різні верстви українського суспільства¹⁶⁸. Серед головних об'єктів впливу дезінформації члени круглого столу виокремили військово-політичне керівництво, військовослужбовців, ЗМІ та громадян. Експертка з перевірки фактів освітньої платформи ГО «Центр медіареформи» О. Полулях і очільниця управління контролю, аналізу та стратегічного розвитку Національної ради М. Ткачук звинуватили українські медіа-ресурси у прагненні до клікбейтності та бажання чим швидше поширити новину¹⁶⁹. З їх слів, саме через подібні випадки українські медійники та журналісти доволі часто беруть неправдиву інформацію з російських інформаційних сайтів, Telegram-каналів тощо і чим швидше намагаються її поширити в українському інфопросторі, не вдаючись до деталей повідомлення. О. Бурмагін так підсумував засідання: «Ціна помилок зараз дуже висока, і вона буде зростати. Тому що не зрозуміло, скільки буде тривати війна, і суспільство буде більш втомленим і сприйнятливим для проведення різних інформаційних операцій. Власне медіа – якісні, професійні – мають бути все ж таки фільтром, запобіжником і засобом протидії ворожим впливам»¹⁷⁰.

Ще напередодні повномасштабного вторгнення ГО «Детектор медіа» фіксували значне збільшення дезінформації в інформаційному полі. На момент 2023 р. в проєкті «DisinfoChronicle» було задокументовано понад півтори тисячі фейків, більше ніж п'ятсот маніпуляцій і меседжів, а викрити вдалося близько чотирьохсот дезінформаційних посилів¹⁷¹. Ця хроніка була створена, щоб документувати «одразу на місці» усі фейки і одразу ж їх

¹⁶⁸ Центр взяв участь у II Міжнародній науково-практичній конференції «Практика стратегічних комунікацій в умовах війни». Центр протидії дезінформації. 2024. URL: <https://cpd.gov.ua/events/czentr-vzyav-uchast-u-ii-mizhnarodnij-naukovo-praktychnij-konferencziyi-praktyka-strategichnyh-komunikaczij-v-umovah-vijny/>

¹⁶⁹ Протидія дезінформації і пропаганді: що можуть зробити українські медіа. Національна Рада України з питань телебачення і радіомовлення. 2024. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/yak-ukrayinski-media-mozhut-protystoyaty-propagandi-obgovorennya/>

¹⁷⁰ Там само.

¹⁷¹ DisinfoChronicle. Детектор медіа. 2023. URL: <https://disinfo.detector.media/>

спростовувати. У січні 2023 р. громадською організацією «Детектор медіа» було запущено ще два проєкти – «Новомова»¹⁷² та «Тактика пропаганди»¹⁷³ з метою розтлумачувати агітаційну пропаганду, яка спотворювала дійсність¹⁷⁴.

«Центр демократії та верховенства права» опублікував результати Всеохопної інформаційно-просвітницька кампанії з протидії дезінформації¹⁷⁵. Цією кампанією займалася організація Smart Angel у співпраці з Міністерством інформаційної політики та культури України, Міністерством цифрової трансформації, Міністерством освіти і науки, Міністерством Закордонних Справ тощо¹⁷⁶. Наслідками співпраці стали 32 формати медіапродуктів для телебачення, радіо, цифрових платформ. Ці формати включали в себе 510 одиниць контенту у вигляді серіалів, документальних фільмів, навчальних курсів з медіаграмотності та кібербезпеки та ін¹⁷⁷. Цільовою аудиторією кампанії стали українські громадяни та російськомовне населення. «Ця кампанія є прикладом успішної колаборації між державними установами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами у боротьбі з дезінформацією. Вона продемонструвала, що лише об'єднавши зусилля на всіх рівнях, ми можемо ефективно протидіяти інформаційній агресії, яка спрямована на підрив нашої безпеки», – так І. Соловей, керівник Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, узагальнив проведену роботу¹⁷⁸. У результаті, було створено значну кількість контенту для протидії російській дезінформації, зокрема це: «Стоп фейк», «Російський

¹⁷² Новомова. Детектор медіа. 2023. URL: <https://disinfo.detector.media/theme/new-speak>

¹⁷³Тактика пропаганди. Детектор медіа. 2023. URL: <https://disinfo.detector.media/theme/tactics-and-tools>

¹⁷⁴ Сливенко О. «Нікудишня країна, нещасні українці й сотні особистостей Зеленського». Російська дезінформація у 2023 році. 2023. URL: <https://detector.media/monitoring-internetu/article/220473/2023-12-12-nikudyshnya-kraina-neshchasni-ukraintsi-y-sotni-osobystostey-zelenskogo-rosiyska-dezinformatsiya-u-2023-rotsi/>

¹⁷⁵ Результати інформаційно-просвітницької кампанії з протидії дезінформації. Центр демократії та верховенства права. 2024. URL: <https://cedem.org.ua/news/rezultaty-informatsiyno-prosvitnytskoyi-kampaniyi-z-protydiyi-dezinformatsiyi/>

¹⁷⁶ Чернецька С. Smart Angel та Детектор медіа: посилення стійкості суспільства до дезінформації. 2024. URL: <https://go.detector.media/smart-angel-ta-detektor-media-posilennya-stiikosti-suspilstva-do-dezinformatsiyi/>

¹⁷⁷ Всеохопна інформаційно-просвітницька кампанія з протидії дезінформації. Smart Angel. 2024. URL: <https://www.smartangel.in.ua/vseokhopna-informatsiyno-prosvitnytska-kampaniia-z-protydii-dezinformatsii/>

¹⁷⁸ Завершилася Всеохопна інформаційно-просвітницька кампанія з протидії дезінформації: які проєкти допоміг реалізувати УІМК. Journalism teachers' academy. 2024. URL: <https://www.jta.com.ua/news-and-reports/zavershylasia-vseokhopna-informatsiyno-prosvitnytska-kampaniia-z-protydii-dezinformatsii-iaki-proieky-dopomih-realizuvatyi-uimk/>

спрут», «Рецепт промивання мізків», «Навчальний відео серіал з кібербезпеки», «Інформаційна окупація» та багато іншого¹⁷⁹. Цю кампанію можна назвати ефективною та результативною, адже за 13 місяців охоплення аудиторії вражало. Зокрема це 42 мільйони унікальних глядачів телебачення, 96 мільйонів переглядів на телевізійних каналах і понад 60 мільйонів користувачів різних цифрових ресурсів¹⁸⁰. У такий спосіб Smart Angel прагнула підвищити рівень медіаграмотності українського та європейського населення, щоб ефективно протистояти поширенню російської пропаганди¹⁸¹.

Центр протидії дезінформації при РНБО доволі активно здійснював моніторинг російських дезінформаційних інфоприводів і регулярно викладав на своєму офіційному сайті різноманітні звіти своїх досліджень. Серед основного варто виділити те, що ЦПД активно досліджував соцмережі, де виявлялися акаунти, які слугували джерелами російських фейків. Так, наприклад, у співпраці з Кібердепартаментом СБУ у ТікТок було виокремлено 83 акаунти, яких українцям радили уникати, щоб не стати об'єктами впливу і маніпуляцій¹⁸². Так само, дослідивши соцмережу X, ЦПД склав список з 66 облікових записів, які тим чи іншим чином поширювали кремлівську пропаганду¹⁸³. Натомість Центром протидії дезінформації був наданий перелік довірених джерел, звідки українці можуть брати правдиву інформацію. До цього списку увійшли акаунти Президента України В. Зеленського та його дружини О. Зеленської, акаунт Офісу Президента України, А. Єрмака, О. Кулеби, Верховної Ради України та ін¹⁸⁴. Серед інших досліджень, які проводив Центр, варто відзначити складання списку інструментів поширення

¹⁷⁹ Всеохопна інформаційно-просвітницька кампанія з протидії дезінформації. Smart Angel. 2024. URL: <https://www.smartangel.in.ua/vseokhopna-informatsiino-prosvitnytska-kampaniia-z-protydii-dezinformatsii/>

¹⁸⁰ Там само.

¹⁸¹ Результати інформаційно-просвітницької кампанії з протидії дезінформації. Центр демократії та верховенства права. 2024. URL: <https://cedem.org.ua/news/rezultaty-informatsijno-prosvitnytskoyi-kampaniyi-z-protydiyi-dezinformatsiyi/>

¹⁸² Дячук К. ЦПД оприлюднив список ТікТок-каналів, що поширюють російську дезінформацію. Інститут масової інформації. 2024 URL: <https://imi.org.ua/news/tspd-oprylyudnyv-spysok-tiktok-kanaliv-shho-poshyryuyut-rosijsku-dezinformatsiyu-i60263>

¹⁸³ Список каналів поширення ворожої пропаганди в соцмережі X. Центр протидії дезінформації. 2024. URL: <https://cpd.gov.ua/reports/spysok-kanaliv-poshyrennya-vorozhoyi-propagandy-v-soczmerezhi-h/>

¹⁸⁴ Хорошак К. Звідки брати інформацію? Список офіційних державних джерел. Українська правда. 2022. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/02/24/247561/>

ворожій дезінформації, основні наративи російської пропаганди, звіти щодо російської інформаційної діяльності за кордоном, зокрема в Африці, Північній Кореї, Китаї тощо¹⁸⁵.

Активна протидія дезінформації силовими структурами вимагала постійного розширення та актуалізації знань, методів, механізмів та способів виявлення російського впливу на громадську думку. Міністерство цифрової трансформації, Центр протидії дезінформації при РНБО тісно співпрацювали зі Службою Безпеки України, оскільки поокремо не буде існувати можливості для виявлення російських джерел інформації, блокування та видалення їх. Ректор Академії СБУ А. Черняк наголосив на тому, що Академія виступала на постійній основі як експертний партнер й розробляла десятки законопроектів для всіх комітетів Верховної Ради України. Від початку повномасштабного вторгнення СБУ розробила ряд новітніх технологій виявлення дезінформації в інформаційному полі, які високо були оцінені західними партнерами України¹⁸⁶.

Силові структури відіграли одну з провідних ролей у протидії поширенню російській дезінформації та знищенні наявної в українському медіа просторі. 27 червня 2024 р. Національним координаційним центром кібербезпеки при РНБО України, Міністерством молоді та спорту України та Фондом цивільних досліджень та розвитку США за підтримки Державного департаменту США було проведено Національний кластер кібербезпеки «Червона картка кіберзагрозам та фейкам: виклики та рішення для молоді і спорту»¹⁸⁷. Під час заходу провідне місце займала тематика кіберзахисту особистих даних молоді та спортсменів, протидія вербуванню молодих українців на користь ворога та популяризація й залучення молоді до освітніх програм кіберзахисту¹⁸⁸.

¹⁸⁵ Звіти. Центр протидії дезінформації. URL: <https://cpd.gov.ua/category/reports/>

¹⁸⁶ Петров О. Протидія пропаганді та викриття фейків: які механізми боротьби запроваджує Академія СБУ. 2024. URL: <https://prm.ua/protydiia-propahandi-ta-vykryttia-feykiv-iaki-mekhanizmy-borotby-vprovadzhuie-akademii-sbu/>

¹⁸⁷ Кібербезпека та протидія дезінформації рф у спортивній сфері: у Києві відбувся Національний кластер кібербезпеки. Рада національної безпеки і оборони України. 2024. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/6923.html>

¹⁸⁸ Там само.

Отже, можна зробити висновок, що захист інформаційного поля України став одним з ключових аспектів у російсько-українській війні. Українська влада, суспільство, громадські організації та силові структури проводили активну діяльність стосовно захисту від російської дезінформації, впроваджуючи комплексні заходи, спрямовані на забезпечення національної безпеки. У результаті роботи просвітницьких кампаній було створено ефективний контент для боротьби з пропагандою та розповсюдженням російських фейків. Особлива увага приділялася захисту кіберпростору України зі сторони силових та військових структур України. Інформація, яку ми щоденно отримували, надходила нам в основному через інтернет, тому було важливо встановити нові правила та обмеження задля безпеки українців.

3.2. Підтримка України партнерами у здійсненні захисту від російської дезінформації

Завданням, яке розв'язується в параграфі, є дослідження та аналіз дій і рішень європейської спільноти, які були спрямовані на підтримку та допомогу українській владі і суспільству в боротьбі з російською дезінформацією.

Дезінформація, що активно поширювалася світом Російською Федерацією, не стала новиною після початку повномасштабного вторгнення, а лише розширила сферу власного впливу. Це відчули на собі не тільки українці та українські політики, але й європейці. За підсумками 2022 р. Служба безпеки справ Європейського Союзу визнала Російську Федерацію головною країною-дезінформатором у світі¹⁸⁹.

Основною метою російської дезінформаційної кампанії в Європі було підірвати єдність і демократичні процеси в ЄС та дискредитувати його довгострокову підтримку України¹⁹⁰. Для цього РФ прагнула розділити

¹⁸⁹ Мельник Р. Євросоюз назвав Росію світовим лідером дезінформації 2022 року. 2023. URL: <https://detector.media/infospace/article/207839/2023-02-09-ievrosoyuz-nazvav-rosiyu-svitovym-liderom-dezinformatsii-2022-roku/>

¹⁹⁰ Російські дезінформаційні кампанії в Європі. Національний інститут стратегічних досліджень. 2024. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/rosiyski-dezinformatsiyni-kampaniyi-v-yevropi>

громадську думку європейських громадян, посилити політичну вагу ультраправих і ультралівих сил у Європі, просувати власну риторику і таким чином легітимізувати власну політичну позицію¹⁹¹. Ключовим елементом координації російської дезінформації було використання актуальних подій в Європі для поляризації мережею впливових агентів¹⁹² громадської думки всередині ЄС, що створювало середовище взаємної критики і напруженості між європейськими інституціями. Загрози та виклики для ЄС в інформаційній сфері зросли з діджиталізацією та розвитком технологій штучного інтелекту. Такі кампанії вимагали скоординованого підходу до реагування¹⁹³.

Початкова підтримка партнерів України у здійсненні протидії російській політичній дезінформації полягала в обміні розвідданими країн ЄС та НАТО щодо планів та намірів РФ проти України. Ці дії були необхідними для того, щоб українська сторона не була неготовою для подальших дій зі сторони військового командування Російської Федерації¹⁹⁴.

Крім того, одним з перших кроків, здійснених зі сторони ЄС у підтримці України у протидії агресивній російській дезінформаційній кампанії, було створено окремий сайт EUvsDisinfo, провідним завданням якого було аналіз сайтів на вміст повторення інформаційних повідомлень однакового змісту на різних інформаційних ресурсах одночасно або ж з невеликим часовим інтервалом у публікації¹⁹⁵.

Напередодні початку великої війни Україна направила прохання до Європейського Союзу щодо долучення допомоги в протидії кіберзагрозам. У відповідь на це прохання ЄС залучив допомогу зі сторони Сил швидкого реагування в кіберпросторі (Cyber Rapid Response Team, CRRT), які

¹⁹¹ Росія продовжує сіяти дезінформацію в ЄС, щоб підірвати підтримку України – Bloomberg. Радіо Свобода. 2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-viyna-rosiya-dezinformatsiya/32700535.html>

¹⁹² Ківва І. Російські агенти у ЄС: як намагаються заблокувати допомогу Україні. 2024. URL: <https://zaborona.com/rosijski-agenty-u-yes-yak-namagayutsya-zablokovaty-dopomogu-ukrayini/>

¹⁹³ Каракуц О. Російські дезінформаційні кампанії в Європі. 2024. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/rosiyski-dezinformatsiyni-kampaniyi-v-yevropi>

¹⁹⁴ Disinformation and Russia's war of aggression against Ukraine. OECD. 2022. URL: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/disinformation-and-russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-37186bde/#section-d1e1613>

¹⁹⁵ Війна з фейками: як в ЄС протидіють інформаційним загрозам Росії. Центр міжнародної безпеки та партнерства. 2022. URL: <https://www.ispc.org.ua/archives/4926>

координуються шістьма європейськими країнами: Литва, Естонія, Хорватія, Польща, Нідерланди та Румунія¹⁹⁶.

Активізація російської політичної дезінформації турбувала не лише українських політиків, але й лідерів європейських країн. Створений у липні 2020 р. тристоронній альянс «Люблінський трикутник» активно співпрацював з українською стороною, зокрема й з питань російської дезінформації¹⁹⁷. У грудні 2022 р. під час Форуму Україна-ЄС було представлено звіт, в якому йшлося про труднощі, що виникали внаслідок російської пропаганди та дезінформації на території країн трикутника¹⁹⁸.

Протягом 2023 р. активна робота «Люблінського трикутника» з протидії дезінформації продовжувалась та була закріплена у Спільній декларації президентів «Люблінського трикутника» 11 січня 2023 р.¹⁹⁹. У травні 2023 р. відбулась презентація результатів напрацювань країн альянсу за темою «Стійкість щодо дезінформації» під час спільної зустрічі представників країн²⁰⁰. Підготовкою доповіді займалась кожна з країн, від кожної з них брали участь: ГО «Детектор медіа» від України, «Civic Resilience Initiative» від Литви та Інститут імені Тадеуша Костюшка – Польщі²⁰¹. На засіданні був присутнім постійний представник ЮНЕСКО України В. Омельченко, зі слів якого російську дезінформацію європейські партнери повинні абсолютно аргументовано вважати зброєю проти людства. Російська дезінформація як

¹⁹⁶ ЄС залучить на допомогу Україні Сили швидкого кіберреагування. ZNINA. 2022. URL: <https://zmina.info/news/yes-zaluchyt-na-dopomogu-ukrayini-syly-shvydkogo-kiberreaguvannya/>

¹⁹⁷ Громадські організації Люблінського трикутника представили в Брюсселі спільний звіт про російську дезінформацію та пропаганду. Міністерство закордонних справ України. 2022. URL: https://mfa.gov.ua/news/gromadski-organizaciyi-lyublinskogo-trikutnika-predstavili-v-bryusseli-spilnij-zvit-pro-rosijsku-dezinformaciyu-ta-propagandu?fbclid=IwAR0uZ_bW7vMnP8T80faB6mc7GDc2U_ays0Wp-yuRJpvrRtVYqnF7TQp9c

¹⁹⁸ The Lublin Triangle: Joint Report on Countering Disinformation. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/Docs/the-lublin-triangle-joint-report-on-countering-disinformation.pdf>

¹⁹⁹ У Львові президенти України, Литви та Польщі підписали Спільну декларацію за результатами другого саміту Люблінського трикутника. Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. 2023. URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-lvovi-prezidenti-ukrayini-litvi-ta-polshi-pidpisali-spilnu-80313>

²⁰⁰ Вперше на майданчику ЮНЕСКО країни Люблінського трикутника презентували спільну доповідь «Стійкість щодо дезінформації». Міністерство закордонних справ України. 2023. URL: <https://mfa.gov.ua/news/vpershe-na-majdanchiku-yunesko-krayini-lyublinskogo-trikutnika-prezentovali-spilnu-dopovid-stijkist-shhodo-dezinformaciyi>

²⁰¹ Країни Люблінського трикутника презентували спільну доповідь «Стійкість щодо дезінформації». Армія inform. 2023. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/05/11/dopovid-stijkist-shhodo-dezinformaciyi/>

зброя знищує національну ідентичність країн, варіативність мов та культурну та історичну спадщину²⁰².

Попередньо було згадано про вжиті заходи європейськими країнами, направлені на захист інформаційного поля всередині країни. Важливо було би детальніше розглянути імплементовані заходи підвищення рівня медіаграмотності. Таким чином, у Швеції було запроваджено акценти у середній та вищій освіті на критиці як інструменті аналізу отриманого матеріалу та інформації. Крім того, у Швеції від 2014 р. існував реінжиніринг «Тотальної оборони», який включав військовий, психологічний та цивільний фокус, але, від початку повномасштабної війни РФ на території України, Шведське агентство психологічного захисту зосередило всю свою увагу на протидії дезінформації²⁰³.

Під час однієї зі спільних зустрічей представників головних медіа регуляторів країн Європи, серед яких Польща, Латвія, Румунія, Литва та Україна, було підписано Декларацію «Про співпрацю і взаємну підтримку в боротьбі з дезінформацією»²⁰⁴. Коментуючи підписану Декларацію про співпрацю, головою Національної ради України з питань телебачення та радіомовлення О. Герасим'юк було звернуто увагу на те, що російська дезінформація не матиме сталого вигляду, а буде постійно розвиватись та шукати нові шляхи розповсюдження²⁰⁵. На думку О. Герасим'юк, створення спільної платформи з європейськими партнерами зможе у майбутньому надати переваги над російською дезінформацією та максимізацію шансів на її подолання²⁰⁶.

²⁰² Там само.

²⁰³ Довженко О. Як Європа протистоїть дезінформації: головне. 2021. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/26804/2021-03-09-yak-ievropa-protystoit-dezinformatsii-golovne/>

²⁰⁴ Варшавська декларація з протидії дезінформації. Національна рада України з питань телебачення та радіомовлення. 2023. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/varshavska-deklaratsiya-z-protydyi-dezinformatsiyi/>

²⁰⁵ Троян В. П'ять східноєвропейських медіарегуляторів спільно боротимуться з дезінформацією. Інститут масової інформації. 2023. URL: <https://imi.org.ua/news/p-yat-shidnoyevropejskyh-mediaregulyatoriv-spilno-borotymutsya-z-dezinformatsiyeyu-i55931>

²⁰⁶ Україна та чотири країни ЄС домовилися разом боротися з дезінформацією. Слово і діло. 2023. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/10/05/novyna/bezpeka/ukrayina-ta-chotyry-krayiny-yes-domovylsya-razom-borotysya-dezinformacziyeyu>

На другій рік повномасштабного російського вторгнення на територію України у 2024 р. представниками Європейської комісії було озвучено в стінах Європейського парламенту про наміри створити окремий спеціальний комітет щодо Європейського щита демократії, з метою посилення та розширення інструментарію протидії дезінформації та захисту демократії на території ЄС та світі²⁰⁷.

Крім того, за підтримки Сполучених Штатів Америки та Польщі було створено та відкрито у Варшаві центр протидії агресивній російській політичній дезінформації²⁰⁸. Офіційна назва – бюро Групи з українських комунікацій. Зі слів представників Державного департаменту США, у групі було об'єднано всіх союзників з метою обміну інформацією, що сприятиме правдивому інформуванню про ведення війни на території України²⁰⁹. Головною метою спеціального підрозділу було викриття, виявлення та подальше спростування дезінформаційних повідомлень, що були спрямовані на дискредитування та послаблення підтримки України. «Це потужний сигнал нашої спільної рішучості продовжувати підтримку України в боротьбі з агресором», – було повідомлено міністерством закордонних справ Польщі на офіційній сторінці в мережі X²¹⁰.

Окремо варто звернути увагу на те, що Європейський Союз активно виступав за підтримку та фінансування незалежних медіа на території України під час війни. Таким чином, ЄС надавав фінансову допомогу у розмірі 150 мільйонів євро для понад 150 різноманітних медіа, зокрема окрему підтримку

²⁰⁷ Європарламент планує створити спеціальний комітет для протидії дезінформації. УКРІНФОРМ. 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3939198-evroparlament-planue-stvoriti-specialnij-komitet-dla-protidii-dezinformacii.html>

²⁰⁸ США та Польща запустили Групу з українських комунікацій – для протидії дезінформації РФ. Радіо Свобода. 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ssha-ta-polshcha-grupa-z-ukrajinskyh-komunikacij/32987087.html>

²⁰⁹ США і Польща допоможуть Україні протидіяти кремлівській дезінформації. УКРІНФОРМ. 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3873379-ssa-i-polsa-dopomozut-ukraini-protidiati-kremlivskij-dezinformacii.html>

²¹⁰ США та Польща запустили Групу з українських комунікацій – для протидії дезінформації РФ. Радіо Свобода. 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ssha-ta-polshcha-grupa-z-ukrajinskyh-komunikacij/32987087.html>

отримувало українське національне мовлення з його флагманськими ініціативами у галузі медіаграмотності²¹¹.

Під час пленарного засідання Європейського парламенту щодо дезінформації та фальсифікації історії Росією задля виправдання її загарбницької війни з промовою виступила Віцепрезидентка К. Каллас, під час якої наголосила на низці успішно реалізованих проєктів протидії російській дезінформації²¹². Серед них варто згадати ухвалення Закону «Про цифрові послуги»²¹³, ухвалення Кодексу «Практики протидії дезінформації»²¹⁴, створення оперативної робочої групи зі стратегічних комунікацій, реалізація спеціального Центру обміну та аналізу інформації та інші. Кожен з проєктів мав на меті накопичення доказів втручання інших країн у інформаційне поле, швидке реагування на виклики дезінформаційної кампанії та викривання РФ. «Лінія фронту цієї гібридної війни проходить через наші власні демократії: університети, парламенти, медіа та інші інституції», – наголосила К. Каллас у власній промові до депутатів²¹⁵.

Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення також зробила свій значний внесок в боротьбу з російською дезінформацією. Особливо з діяльності ради варто виокремити міжнародну. Так, наприклад, представниками державного органу була проведена зустріч зі шведськими колегами, під час якої відбувся обмін досвідом боротьби з дезінформацією в медіа в час війни²¹⁶. Крім того, у результаті співпраці з Комісією з питань радіо

²¹¹ Moving Forward Together. Together We Act. Together We Are Europe. European Union. 2024. URL: <https://eu4ukraine.eu/whats-happening-ua/campaigns-ua/together-we-act/together-we-act.html>

²¹² Промова Високої представниці/Віцепрезидентки Каї Каллас на пленарному засіданні Європарламенту щодо дезінформації та фальсифікації історії Росією задля виправдання її загарбницької війни. Представництво Європейського Союзу в Україні. 2024. URL: <https://surl.li/kofyly>

²¹³ The Digital Services Act. European Commission. 2024. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act_en

²¹⁴ A strengthened EU Code of Practice on Disinformation. European Commission. 2024. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/protecting-democracy/strengthened-eu-code-practice-disinformation_en

²¹⁵ Промова Високої представниці/Віцепрезидентки Каї Каллас на пленарному засіданні Європарламенту щодо дезінформації та фальсифікації історії Росією задля виправдання її загарбницької війни. Представництво Європейського Союзу в Україні. 2024. URL: <https://surl.li/kofyly>

²¹⁶ Як Швеція дає раду російській пропаганді і провадить медіаосвіту: обмін досвідом та український вимір. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. 2025. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/yak-shvetsiya-daye-radu-rosijskij-propagandi-i-provadyt-mediaosvitu-obmin-dosvidom-ta-ukrayinskyj-vymir/>

і телебачення Литви та завдяки її співпраці з Google останній видалив з пошукової системи понад 200 російських веб-сайтів, які транслювали російські телеканали, що перебували в санкційному списку Європейського Союзу²¹⁷. Іншим прикладом міжнародної діяльності Національної ради за кордоном могла слугувати зустріч її голови О. Герасим'юк з українською громадою на Кіпрі²¹⁸. У ході зустрічі О. Герасим'юк розповіла присутнім як протистояти пропаганді та маніпуляціям і не стати жертвами їх впливу. Також було наголошено на важливості підвищення рівня медіаграмотності серед дітей²¹⁹.

У звіті робочої групи SG3 Групи європейських регуляторів аудіовізуальних медіа сервісів (ERGA) «Протидія дезінформації та зміцнення демократії у цифровому середовищі» йшла мова про компетенції та аналітичні можливості національних медіа регуляторів у сфері протидії дезінформації. У поле зору групи потрапили заходи урядів щодо дезінформації, ресурси національних регуляторних органів, шляхи вирішення проблем, пов'язаних з фейками, співпраця з дослідницькими організаціями тощо. У результаті ознайомлення зі звітом ми виявили, що Міністерством внутрішніх справ Австрії було розроблено «План проти дідфейків». В Ірландії було сформовано багатосторонню робочу групу, яка повинна була займатися створенням стратегії боротьби з дезінформацією. Нідерланди створили «Загальнодержавну стратегію ефективної боротьби з дезінформацією», яка включала в себе посилення вільних і відкритих публічних дебатів, а також зменшення впливу дезінформації. Щодо ресурсів національних регуляторних органів, то це АЕМ²²⁰ у Хорватії – виконавчий орган зі створення системи

²¹⁷ Google заблокував у пошуковикі понад 200 вебсайтів із російським контентом. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. 2025. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/google-zablokuvav-u-poshukovyku-ponad-200-vebsajtiv-iz-rosijskym-kontentom/>

²¹⁸ Як не стати жертвою інформаційної пропаганди та протистояти фейкам: голова Національної ради обговорила з українською громадою Кіпру нову медійну реальність. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. 2025. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/yak-ne-staty-zhertvoyu-informatsijnoi-propagandy-ta-protystoyaty-fejkam-golova-natsionalnoyi-rady-obgovoryla-z-ukrayinskoyu-gromadoyu-kipru-novu-medijnu-realnist/>

²¹⁹ Там само.

²²⁰ Agencija za elektroničke medije (AEM). 2025. URL: <https://www.aem.hr/about-the-agency/>

перевірки фактів у медіа та публікації публічних даних. У Франції утворили Arcom, метою якого було забезпечення громадян доступом до найповнішої інформації. Подібні регулятори були створені й у Австрії (KommAustria), Угорщині (NMHH), Латвії (NEPLP), Польщі (KRRiT), Люксембурзі (ALIA)²²¹.

Зважаючи на всі покладені титанічні зусилля зі сторони української влади, суспільства, силових структур та європейської спільноти, за підведеними підсумками Disinformation Resilience Index 2024, Україна є провідним лідером стійкості до дезінформації серед усіх країн Центральної та Східної Європи. У звіті наголошено на тому, що подібному успіху слугували доволі значні інституційні та правові зміни, стратегічні документи та активне й усвідомлене громадянське суспільство²²².

Таким чином, можна зробити висновки, що попри активну дезінформаційну політику Російської Федерації проти України та країн Європейського Союзу, завдяки швидкому створенню коаліції декількох країн вдалося зменшити рівень негативного впливу дезінформації. Можна стверджувати, що реакція партнерів була швидкою та рішучою, окремо варто відзначити те, що протидія дезінформації РФ країнами ЄС була не лише на міжнародному рівні, але й на внутрішньому, оскільки більшість країн розвинули власну медіастійкість та змогли реалізувати ряд проєктів для розширення усвідомленості власних громадян. Особливо відчутною була допомога від Литви та Польщі, це було можливим завдяки регулярним спільним зустрічам, постійному обміну інформацією та створенню власних проєктів допомоги Україні з протидії дезінформації РФ.

²²¹ Протидія дезінформації. Європа + світ. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. 2024. URL: https://webportal.nrada.gov.ua/wp-content/uploads/2024/04/PROTYDIYA_DEZINFORMATSIYI_V_YEVROPIsvit.pdf

²²² Михайлов Д. Україна є лідером у стійкості до дезінформації серед країн Центральної та Східної Європи. 2025. URL: <https://suspilne.media/917459-ukraina-e-liderom-u-stijkosti-do-dezinformacii-sered-krain-centralnoi-ta-shidnoi-evropi/>

Отже, взявши до уваги вищесказане, ми можемо стверджувати те, що українська влада, Верховна Рада України, представники уряду, Служба Безпеки України, фахівці з кіберзахисту, країни-партнери ЄС, Центр протидії дезінформації при РНБО, Рада національної безпеки і оборони України, Національна комісія електронних комунікацій (Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку) приділили окрему увагу сфері кібербезпеки України з метою протидії дезінформаційним кампаніям Російської Федерації та захисту українського інформаційного простору. Ухвалені постанови, рішення та укази допомогли запобігти масштабному негативному впливу РФ на свідомість та критичне сприйняття українців. Представники країн Європейського Союзу радо йшли на допомогу Україні у захисті від інформаційного впливу та закріплення власного порядку зі сторони РФ. Країни ЄС ділилися власним перевіреним досвідом, спільно з Україною розробляли технології з кіберзахисту та жорстко реагували на представників російського інформаційного поля всередині власних країн. Важливою складовою у протидії дезінформації було створення можливостей для навчання й посилення інформаційної свідомості громадян, що було можливим прослідкувати не тільки у країнах ЄС, але й в Україні. Зменшення впливу Російської Федерації у цій гібридній війні стало доволі очевидним, проте, з кожним днем виникали нові виклики, з якими синергія зусиль України та Європи продовжувала вести боротьбу.

ВИСНОВКИ

Феномен сучасної війни виходить далеко за межі традиційних способів ведення бойових дій. У ХХІ ст., як ми бачимо на прикладі повномасштабного російського вторгнення на територію України, інформаційний, економічний, дипломатичний і кіберпростори стають одними з ключових напрямків протистояння. Особливої актуальності набуває термін «дезінформація», який стає одним з ключових стратегічних інструментів російського агресора.

Російська дезінформаційна діяльність доволі швидко стала однією з характеристик «гібридної війни». Вона велася для підриву міжнародної підтримки України, деморалізації українських громадян і просування вигідних для себе наративів. Тут важливо відзначити, що дезінформаційна кампанія Російської Федерації почалася напередодні вторгнення. У такий спосіб РФ прагнула «заочно» схилити на свій бік, в першу чергу, частину українців, по-друге, виправдати свою агресію перед Європою. З початком активної фази бойових дій поширення дезінформації лише посилювалося, охоплюючи різні цільові аудиторії в Україні та за її межами. Використання багаторівневого інформаційного впливу поєднувалося з використанням сучасних технологій, що, безперечно, ускладнювало протистояння її поширенню та спростуванню.

Незважаючи на гарну підготовку фейків російською стороною, українська влада, суспільство, громадські організації, європейські інституції та партнери змогли активно протидіяти дезінформаційним кампаніям, викривати та спростовувати неправдиві російські інфоприводи, вибудовуючи ефективну систему інформаційного захисту.

По-перше, ми з'ясували, що з розгортанням повномасштабного вторгнення російські фейки та пропаганда одразу потрапили у фокус уваги українських і європейських медіа, науковців, громадських організацій, адже всі усвідомлювали, яку загрозу несе дезінформація агресора. Нами було проаналізовано ряд досліджень і публікацій, які виступають свідченням того, які зусилля Україна та Європа спрямували на протидію поширенню неправди

з боку Російської Федерації. Разом з тим, ми дослідили різні методики, які розробляли академічна та медійна спільноти з метою покращити медіаграмотність населення, допомогти йому краще розрізняти правдиву інформацію від маніпулятивної. Усі ці дії в комплексі виступають не лише інструментом боротьби з фейками, але й є свідченнями того, наскільки широкою було залученість суспільства до інформаційної боротьби.

У процесі дослідження історії та концепту поняття «дезінформація» нами було виявлено значну кількість його трактувань. Втім, їх усіх поєднує один спільний факт: дезінформація – умисне спотворення фактів з метою впливу на політичні процеси та суспільну думку. Завдяки аналізу наведених нами наукових праць, словників і міжнародних документів ми змогли визначити, що дезінформація виступає інструментом маніпуляції, який спотворює дійсність задля досягнення конкретних цілей її джерела. Знайдені нами визначення у документах міжнародних організацій і розвідувальних служб наводять на ще один факт, що дезінформація – це інструмент державної політики. Напрацювання українських і закордонних науковців лише підтверджують те, що дезінформація є важливою складовою інформаційно-психологічного впливу. Втім, відсутність єдиного правового визначення цього терміну в українському законодавстві свідчить про складність цього явища, що спонукає до подальшого вивчення та розробки ефективних заходів протидії на державному рівні.

По-друге, у процесі дослідження нами було виявлено основні методи та шляхи поширення російської дезінформації в контексті російсько-української війни. Серед них ми виокремили: перекручування, виправдовування, ігнорування, заперечення, відволікання з-за допомогою змінення вектору уваги. Російська Федерація за весь час збройного протистояння жодного разу не визнала свої справжні наміри початку війни. Усі аргументи російської сторони були спрямовані на перекладання відповідальності на інших, виключаючи власну причетність. Перекладання провини на українську владу та Європу – одна з найбільш вживаних тез В. Путіна. Не менш популярними

були «аргументи» про те, що російськомовне населення в Україні зазнає утисків, що НАТО планувало вторгнутись на територію РФ, а «спеціальна воєнна операція» слугувала вимушеною превентивною дією.

Помилковим буде твердження про те, що російська дезінформаційна діяльність було безуспішною. Насправді, спецслужби Російської Федерації доволі ретельно вели підготовку до ведення інформаційної війни. Ворог завжди слідкував за актуальним станом речей в Україні та Європі, враховуючи і використовуючи актуальні проблеми у своїх повідомленнях. Завдяки таким інструментам, як координована неавтентична поведінка, таргетинг, діпфейки та прості фейкові новини, український і європейський інфопростори регулярно наповнювалися редагованими фотографіями, підробленими аудіо- та відеоматеріалами, які підривали довіру громадян не тільки один до одного, але й до української влади та західних партнерів. Про успішність дезінформаційної діяльності Російської Федерації також свідчать наступні факти: зменшення матеріальної допомоги України із Заходу, негативне ставлення європейських громадян до українців, посилення проросійської риторики в Угорщині та Словаччині, зневіра українського населення, його вербування на сторону РФ. Проте, активізація дезінформаційної кампанії викликала відповідну активну протидію української та європейської спільноти, завдяки чому з часом російські маніпуляції швидко зазнавали спростування та контраргументації.

По-третє, у ході дослідження ми виявили, що боротьба з російськими фейками розпочалася так само завчасно, до повномасштабного вторгнення, одночасно з початком їх поширення Російською Федерацією. Внаслідок вчасного попереднього виявлення російських дезінформаційних повідомлень вдалося мінімізувати дестабілізацію всередині суспільства, а також проінформувати європейських партнерів щодо наявності такого явища в інформаційному просторі. У результаті комплексних заходів Верховної Ради України, міжнародних та українських інституцій, силових структур вплив російської пропаганди значно обмежувався.

Важливу роль у протистоянні російській дезінформації відіграла допомога партнерів. Завдяки спільним заходам Європи та України у європейському інформаційному просторі також значно обмежувався вплив російської пропаганди, а джерела її надходження блокувалися. Окремі ініціативи союзників, зокрема, EUvsDisinfo та CRRT, KommAustria, KRRiT, ALIA тощо зміцнили медіастійкість на своїх територіях, що значно обмежило розповсюдження російських маніпуляцій. Створення умов для вдосконалення медіаграмотності населення в Україні та Європі стало ще одним не менш важливим інструментом для обмеження інформаційного впливу Російської Федерації.

Отже, інформаційна війна, яку розв'язала РФ, – це не просто збірка фейків і маніпуляцій, а повноцінна стратегія, яка руйнує реальність, розхитує суспільство та виправдовує агресію. Україна та її західні партнери успішно тримали й продовжують тримати цей удар, створюючи та удосконалюючи механізми протидії. Виявлення фейків і блокування дезінформаційних ресурсів – лише частина великої боротьби. Російська Федерація продовжує шукати нові стратегії та важелі впливу, адаптується під сьогодення. Проте, критичне мислення, самоусвідомлення, високий рівень медіаграмотності – усе це значно збільшує шанси на успішну протидію та перемогу в цій гібридній війні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. «Комітети Верховної Ради звертаються до органів державної влади та органів місцевого самоврядування із закликом протидіяти інформаційним загрозам РФ та вживати заходи для боротьби з дезінформацією та пропагандою РФ». 2022. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/222841.html>
2. «Ми не російська ганчірка». Словаччина знову протестує проти проросійської політики Фіцо. BBC. 2025. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c3dx7ypkp08o>
3. «Провина лежить на представниках РФ»: Азербайджан вимагає покарати винних у авікатастрофі. Радіо Свобода. 2025. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-azerbaydzhan-katastrofa-litaka-rosiya/33265000.html>
4. «Україна напала б на РФ за допомогою НАТО, якби не «СВО»»: добірка фейків у світі за 16 квітня. Еспресо.TV. 2024. URL: <https://espreso.tv/svit-ukraina-napala-b-na-rf-za-dopomogoyu-nato-yakbi-ne-svo-dobirka-feykiv-u-sviti-za-16-kvitnya>
5. A strengthened EU Code of Practice on Disinformation. European Commission. 2024. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/protecting-democracy/strengthened-eu-code-practice-disinformation_en
6. Agencija za elektroničke medije (AEM). 2025. URL: <https://www.aem.hr/about-the-agency/>
7. Dejaifve A. War in Ukraine: In 2023, Russian disinformation continued to dominate. 2023. URL: https://observers.france24.com/en/war-in-ukraine-in-2023-russian-disinformation-continued-to-dominate?utm_source=chatgpt.com
8. DisinfoChronicle. Детектор медіа. 2023. URL: <https://disinfo.detector.media/>

9. Disinformation and Russia's war of aggression against Ukraine. OECD. 2022. URL: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/disinformation-and-russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-37186bde/#section-d1e1613>
10. Fakenews. Translations & Thesaurus. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fake-news>
11. Google заблокував у пошуковику понад 200 вебсайтів із російським контентом. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. 2025. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/google-zablokuvav-u-poshukovyku-ponad-200-vebsajtiv-iz-rosijskym-kontentom/>
12. Google та Jigsaw у партнерстві з ЦПД запускають ініціативу з медіаграмотності в Україні. Центр протидії дезінформації. 2024. URL: <https://cpd.gov.ua/announcement/google-ta-jigsaw-u-partnerstvi-z-czpd-zapuskayut-inicziatyvu-z-mediagramotnosti-v-ukrayini/>
13. Morgunov S., Brown C. Russia recruited operatives online to target weapons crossing Poland. 2023. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2023/08/18/ukraine-weapons-sabotage-gru-poland/>
14. Moving Forward Together. Together We Act. Together We Are Europe. European Union. 2024. URL: <https://eu4ukraine.eu/whats-happening-ua/campaigns-ua/together-we-act/together-we-act.html>
15. Oxford English Dictionary. URL: <http://www.oed.com/view/Entry/54579?redirectedFrom=disinformation>
16. Pozsony megvétőzhatja az ukránok EU-csatlakozását. Magyar Hírlap. 2025. URL: <https://www.magyarhirlap.hu/kulfold/20250131-szlovakia-megvetozhatja-az-ukranok-eu-csatlakozasat>
17. Propaganda diary 2022-2023: рік російської дезінформації в Європі. Вокс Україна. 2023. URL: <https://voxukraine.org/propaganda-diary-2022-2023-voxcheck-prezentuye-bazu-rosijskoyi-propagandy-v-yevropejskyh-zmi>

18. The Digital Services Act. European Commission. 2024. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act_en
19. The Lublin Triangle: Joint Report on Countering Disinformation. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/Docs/the-lublin-triangle-joint-report-on-countering-disinformation.pdf>
20. Toffler A. War and antiwar. 1995. URL: <https://ia801301.us.archive.org/6/items/WarAndAntiWarToffler/War-And-Anti-War - Toffler.pdf>
21. А зима будет большая – Газпром. Багратионовск инфо. 2022. URL: <https://youtu.be/NtJ21P5oLAK?si=2Dghn3P5xvXPJlze>
22. Адамс П. Як Україна перемагає у війні в соціальних мережах. 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63275028>
23. Аналітичне дослідження за результатами виявленої дезінформаційної кампанії російської федерації направленої на дискредитацію України та Президента Зеленського. Центр протидії дезінформації. 2023. URL: <https://cpd.gov.ua/reports/analitichne-doslidzhennya-za-rezultatamy-vyyavlenoyi-dezinformacijnoyi-kampaniyi-rosijskoyi-federacziyi-napravlenoyi-na-dyskredytacziyu-ukrayiny-ta-prezydenta-zelenskogo/>
24. Базові поняття стратегічних комунікацій: стандарти на основі документів НАТО (англійсько-український та українсько-англійський словник) / Л. Компанцева та ін. Київ: Нац. акад. СБУ, 2019. С. 197.
25. Близняк О., Гуменна К. Інструменти інформаційної війни росії проти України під час повномасштабного вторгнення 2022-2024 рр. 2024. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/16104>
26. Блокування воєнного часу: провайдери мають обмежити доступ до 191 сайту. Лабораторія Цифрової Безпеки. 2022. URL: <https://dslua.org/publications/blokuvannia-voiennoho-chasu-provaydery-maiut-obmezhyty-dostup-do-191-saytu/>

27. Бойко Р. Політичний легіон Росії у ЄС: чому Фіцо у Словаччині вважають маріонеткою Кремля. 2024. URL: <https://tsn.ua/exclusive/politichniy-legion-rosiyi-u-yes-chomu-fico-u-slovachchini-vvazhayut-marionetkoyu-kremlya-2505580.html>
28. Бондарєва Х. Євровиборам вдалось уникнути руйнівного впливу дезінформації – Єврокомісія. 2024. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/10/15/7196256/>
29. Боротьба з дезінформацією є спільним пріоритетом ЄС та України – Боррель. УКРІНФОРМ. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3768515-borotba-z-dezinformacieu-e-spilnim-prioritetom-es-ta-ukraini-borrel.html>
30. Буняк В. Аналітики VoxCheck, «Детектора медіа» та «Інтерньюз-Україна» дослідили, які наративи та методи найчастіше використовує російська пропаганда. 2023. URL: <https://detector.media/infospace/article/211635/2023-05-23-analityky-voxcheck-detektora-media-ta-internyuz-ukraina-doslidyly-yaki-naratyvy-ta-metody-naychastishe-vykorystovuiet-rosiyska-propaganda/>
31. Варшавська декларація з протидії дезінформації. Національна рада України з питань телебачення та радіомовлення. 2023. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/varshavska-deklaratsiya-z-protydiyi-dezinformatsiyi/>
32. Вербування підлітків ворогом для скоєння диверсій: кіберполіція попереджає про небезпеку в інтернеті. Міністерство внутрішніх справ України. 2024. URL: <https://mvs.gov.ua/news/verbuvannia-pidlitkiv-vorogom-dlia-skojennia-diversii-kiberpoliciia-poperedzaje-pro-nebezpeku-v-interneti>
33. Верховна Рада України, ЦВК та Громадянська мережа ОПОРА обговорили регулювання політичної реклами в інтернеті та протидією дезінформаціям в повоєнній Україні. Міжнародна Фундація Виборчих Систем. 2024. URL: <https://www.ifesukraine.org/diyalnist/demokratychni->

- [vybory/verkhovna-rada-sec-and-civil-network-opora-discuss-regulation-of-online-political-advertising-and-counteracting-disinformation-in-post-war-ukraine/](https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/244743.html?search=%D0%B4%D0%B5%D0%B7%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F)
34. Весоловські К. Фактчек DW: Зеленський як мішень російських фейків. 2024. URL: <https://www.dw.com/uk/faktcek-dw-zelenskij-ak-misen-rosijskih-fejkiv/a-68385543>
 35. Відбулось спільне засідання Комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики з Комітетом культури Сейму Литовської Республіки. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. 2023. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/244743.html?search=%D0%B4%D0%B5%D0%B7%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F
 36. Війна з фейками: як в ЄС протидіють інформаційним загрозам Росії. Центр міжнародної безпеки та партнерства. 2022. URL: <https://www.ispc.org.ua/archives/4926>
 37. Вікарчук О. Протести, яких не було: фабрика фейків рф створила «новий факт» про Україну. 2025. URL: <https://armyinform.com.ua/2025/01/10/protesty-yakyh-ne-bulo-fabryka-fejkiv-rf-stvoryla-novyj-fakt-pro-ukrayinu/>
 38. Войцехівська Ю. Зросла кількість українців, які не вірять у перемогу – опитування. 2024. URL: <https://glavcom.ua/country/society/zrosla-kilkist-ukrajintsiv-jaki-ne-virjat-u-peremohu-opituvannja-986819.html>
 39. Волоха Д. РНБО вирішила об'єднати загальнонаціональні телеканали і транслювати на них телемарафон «Єдині новини». 2022. URL: <https://khpg.org/1608810236>
 40. Ворожко Т., Купфер М. Російські «дипфейки» з використанням ШІ націлені на українських біженців, зокрема підлітків – розслідування Голосу Америки. 2025. URL: <https://www.holosameryky.com/a/russian-deepfake-videos-target-ukrainian-refugees-including-teen/7950212.html>

41. Вперше на майданчику ЮНЕСКО країни Люблінського трикутника презентували спільну доповідь «Стійкість щодо дезінформації». Міністерство закордонних справ України. 2023. URL: <https://mfa.gov.ua/news/vpershe-na-majdanchiku-yunesko-krayini-lyublinskogo-trikutnika-prezentovali-spilnu-dopovid-stijkist-shchodo-dezinformaciyi>
42. Всеохопна інформаційно-просвітницька кампанія з протидії дезінформації. Smart Angel. 2024. URL: <https://www.smartangel.in.ua/vse-okhopna-informatsiino-prosvitnytska-kampaniia-z-protydii-dezinformatsii/>
43. Гардус М. І налякати, і заробити. Як російська дезінформація вплинула на ціни на газ у Європі. 2023. URL: <https://detector.media/rinok/article/221059/2023-12-27-i-nalyakaty-i-zarobyty-yak-rosiyska-dezinformatsiya-vplynula-na-tsiny-na-gaz-u-ievropi/>
44. Гірник К. У Європі знизилася готовність підтримувати Україну до перемоги, – The Guardian. 2024. URL: <https://www.unian.ua/world/viynav-ukrajini-u-yevropi-rizko-znizilasya-gotovnist-pidtrimuvati-ukrajinu-do-peremogi-the-guardian-12865668.html>
45. Гордійчук І. Мер Будапешта: Мені соромно, що Угорщину сприймають як проросійську країну. 2022. URL: <https://glavcom.ua/world/world-politics/mer-budapeshta-meni-soromno-shcho-uhorshchinu-sprijmajut-jak-krajinu-na-botsi-rf-891827.html>
46. Городиський А. Гойдалки суспільної думки: як змінювалося ставлення Словаччини до України? 2024. URL: <http://surl.li/xavwtk>
47. Горун О. Засади формування ворожої пропаганди та заходи протидії в умовах воєнного стану. Науковий журнал «Інформація і право». (45). 2023. С. 163-171.
48. Громадські організації Люблінського трикутника представили в Брюсселі спільний звіт про російську дезінформацію та пропаганду. Міністерство закордонних справ України. 2022. URL:

- https://mfa.gov.ua/news/gromadski-organizaciyi-lyublinskogo-trikutnika-predstavili-v-bryusseli-spilnij-zvit-pro-rosijsku-dezinformaciyu-ta-propagandu?fbclid=IwAR0uZ_bW7vMnP8T80faB6mc7GDc2U_ays0Wp-yuRJpvrrfRtVYqnF7TQp9c
49. Гурківська А. Змістовна демаркація постправди, пропаганди, дезінформації та неправдивої інформації. 2023. URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/1892/1859>
 50. Гурковський В. Механізми використання дезінформації в умовах російської гібридної агресії // Український науковий журнал «Освіта регіону». № 4. 2016. С. 16.
 51. Гуцуляк Д. Фактчекінг як інструмент протидії дезінформації в умовах гібридних конфліктів. 2024. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/philology/article/view/3987/4323>
 52. Дезінформація про Україну в російських та проросійських телеграм-каналах. VoxCheck. 2022. URL: <https://narratives.voxukraine.org/>
 53. Довженко О. Як Європа протистоїть дезінформації: головне. 2021. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/26804/2021-03-09-yak-ievropa-protystoit-dezinformatsii-golovne/>
 54. Драчук С. Приїзд до Праги українських військових супроводили акція протесту «проти нацизму, за мир» і макет вибухового пристрою. 2024. URL: <https://ukraina.radio.cz/pryizd-do-pragy-ukrayinskyh-viyskovyh-suprovodyly-akciya-protestu-proty-nacyzmu-8824511>
 55. Дублянський М. В пошуках втраченої довіри. 2024. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2024/06/22/7461825/>
 56. Дудко В. Інформаційна війна проти України та методи її ведення. 2021. URL: <https://www.polukr.net/uk/blog/2021/04/informacijna-vijna-proti-ukraini/>
 57. Дунаєва Л. Дезінформаційні виклики під час російсько-української війни: політологічний аналіз. Політикус: наук. журнал. 2022. С. 73-78.

58. Дячук К. ЦПД оприлюднив список TikTok-каналів, що поширюють російську дезінформацію. Інститут масової інформації. 2024 URL: <https://imi.org.ua/news/tspd-oprylyudnyv-spysok-tiktok-kanaliv-shho-poshyryuyut-rosijsku-dezinformatsiyu-i60263>
59. Ефективність протидії російській дезінформації в Україні в умовах повномасштабної війни. УКРІНФОРМ. 2023. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric_presshall/3743056-efektivnist-protidii-rosijskij-dezinformacii-v-ukraini-v-umovah-povnomasstabnoi-vijni.html
60. Європарламент засудив спроби Росії фальсифікувати історію для виправдання агресії. Радіо Свобода. 2025. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-europarlament-rf-falsyfikacija-istoriji/33286354.html>
61. Європарламент планує створити спеціальний комітет для протидії дезінформації. УКРІНФОРМ. 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3939198-evroparlament-planue-stvoriti-specialnij-komitet-dla-protidii-dezinformacii.html>
62. ЄС залучить на допомогу Україні Сили швидкого кіберреагування. ZNINA. 2022. URL: <https://zmina.info/news/yes-zaluchyt-na-dopomogu-ukrayini-syly-shvydkogo-kiberreaguvannya/>
63. З 16 липня 2024 року мова місцевих друкованих медіа – українська. Уповноважений із захисту державної мови. 2024. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/news/z-16-lypnia-2024-roku-mova-mistsevykh-drukovanykh-media-ukrainska>
64. З січня 2024 року телеканали зобов'язані забезпечити 90% ефірного часу державною мовою – Офіс мовного омбудсмена. Радіо культура. 2023. URL: <https://ukr.radio/news.html?newsID=102531>
65. Заблоковано дві сотні YouTube-каналів ворога: у ЦПД розповіли про боротьбу з пропагандою РФ у мережі. Espresso. 2024. URL: <https://espreso.tv/suspilstvo-zablokovano-dvi-sotni-youtube-kanaliv-voroga-u-tspd-rozpovili-pro-borotbu-z-propagandoyu-rf-u-merezhi>

66. Завершилася Всеохопна інформаційно-просвітницька кампанія з протидії дезінформації: які проєкти допоміг реалізувати УІМК. Journalism teachers' academy. 2024. URL: <https://www.jta.com.ua/news-and-reports/zavershylasia-vseokhopna-informatsiyno-prosvitnytska-kampaniia-z-protydii-dezinformatsii-iaki-proieky-dopomih-realizuvaty-uimk/>
67. Загородня І. «Мінування проведено для часткового руйнування»: Буданов оцінив можливість підриву РФ Каховської ГЕС. 2022. URL: <https://tsn.ua/ato/minuvannya-provedeno-dlya-chastkovogo-ruynuvannya-budanov-ociniv-mozhlyvist-pidrivu-rf-kahovskoyi-ges-2186374.html>
68. Закон № 2265-IX «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну». 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text>
69. Закон № 2710- IX «Про медіа». 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20/ed20221213#Text>
70. Закон № 3005-IX «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії». 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text>
71. Залевська І., Удренас Г. Інформаційна безпека України в умовах російської військової агресії. Науковий журнал «Південноукраїнський правничий часопис». 2022. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/1-2/6.pdf>
72. Захист інформаційного та кіберпростору. Служба Безпеки України. URL: <https://ssu.gov.ua/zabezpechennia-informatsiinoi-bezpeky>
73. Звіти. Центр протидії дезінформації. URL: <https://cpd.gov.ua/category/reports/>
74. Зінченко М. Російські спецслужби вербують українських підлітків для диверсій, – кіберполіція. 2024. URL: <https://ms.detector.media/interne>

- [t/post/35342/2024-06-25-rosiyski-spetssluzhby-verbuyut-ukrainskykh-pidlitkiv-dlya-dyversiy-kiberpolitsiya/](https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3902865-zmina-suspilnog-o-stavlenna-do-ukrainciv-za-kordonom-spricinae-dii-uradiv-sodo-zmensenna-dopomogi-ekspert.html)
75. Зміна суспільного ставлення до українців за кордоном спричиняє дії урядів щодо зменшення допомоги – експерт. УКРІНФОРМ. 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3902865-zmina-suspilnog-o-stavlenna-do-ukrainciv-za-kordonom-spricinae-dii-uradiv-sodo-zmensenna-dopomogi-ekspert.html>
76. Зустріч з військовими 3-ї ОШБр у Празі: протести й небезпека вибуху. Радіо Свобода. 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/information-war-russia-propaganda-disinformation/33098545.html>
77. Ізвозікова А. Словаччина припиняє військову допомогу Україні – міністр оборони Калиняк. 2023. URL: <https://suspilne.media/617277-slovaccina-pripinae-vijskovu-dopomogu-ukraini-ministr-oboroni-kalinak/>
78. Інформаційна війна РФ проти України – найяскравіший, але не єдиний приклад небезпеки дезінформації – віце-президентка Єврокомісії. Голос Америки. 2022. URL: <https://www.holosameryky.com/a/6630259.htmlhttps://www.holosameryky.com/a/6630259.html>
79. Інформаційні атаки в соціальних мережах: дослідження впливу російської дезінформації через рекламу в FACEBOOK. Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. Центр демократії та верховенства права. 2024. URL: <https://spravdi.gov.ua/wp-content/uploads/2024/04/informacijni-ataky-v-soczialnyh-merezhah.-doslidzhennya-vplyvu-rosijskoyi-dezinformaciyi-cherez-reklamu-v-facebook.pdf>
80. Калашлінська М. Тренди дезінформації та пропаганди в соціальних медіа Півдня України за 5 місяців війни. 2022. URL: <https://intent.press/publications/medialiteracy/2022/trendi-dezinformaciyi-ta-propagandi-v-socialnih-media-pivdnya-ukrayini-za-5-misyaciv-vijni/>

81. Капустянська І. Росія посилила дезінформацію проти України в Європі. 2024. URL: https://lb.ua/world/2024/04/01/606327_rosiya_posilila_dezinformatsiyu_proti.html
82. Каракуц О. Російські дезінформаційні кампанії в Європі. 2024. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/rosiyski-dezinformatsiyi-kampaniyi-v-yevropi>
83. Кацімон О. Росія використовує дипфейки проти українських біженців, – розслідування. 2025. URL: <https://detector.media/infospace/article/237826/2025-02-02-rosiya-vykorystovuie-dypfeyky-proty-ukrainskykh-bizhentsiv-rozsliduvannya/>
84. Качуровська О. РФ вербувала українських біженців у Польщі для диверсій – ЗМІ. 2023. URL: <https://ua.korrespondent.net/world/4616490-rf-verbuvava-ukrainskykh-bizhentsiv-u-polschi-dlia-dyversii-zmi>
85. Кібербезпека та протидія дезінформації рф у спортивній сфері: у Києві відбувся Національний кластер кібербезпеки. Рада національної безпеки і оборони України. 2024. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/6923.html>
86. Ківва І. Російські агенти у ЄС: як намагаються заблокувати допомогу Україні. 2024. URL: <https://zaborona.com/rosijski-agenty-u-yes-yak-namagayutsya-zablokuvaty-dopomogu-ukrayini/>
87. Кіца М. Особливості та методи виявлення фейкової інформації в українських ЗМІ. Національний університет «Львівська політехніка». 2017. С. 30-35.
88. Колісніченко В. Ціни на газ в Європі підскочили на фоні відмови РФ запустити газопровід. 2022. URL: <https://gmk.center/ua/news/cini-na-gaz-v-ievropi-pidskochili-na-foni-vidmovi-rf-zapustiti-gazoprovid/>
89. Комітет з питань свободи слова: Міжнародна співпраця посилює боротьбу України проти російської пропаганди та дезінформації. Пресслужба Апарату Верховної Ради України. 2025. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/258236.html

90. Королько В., Сусько О. Соціпатерни війни: як медіапростір впливає на соціопсихологічні настрої суспільства. Габітус. (41). 2022. С. 47-52.
91. Костіна І. Чеська євродепутатка-комуністка поскаржилась на візит до Праги бійців «Азову». 2024. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/07/30/7191213/>
92. Котубей-Геруцька О. Про що цього року брехала Росія: фейки, дезінформація та вкиди про російсько-українську війну і як їм протидіяти. 2023. URL: <https://susplne.media/culture/636550-pro-so-cogo-roku-brehalo-rosia-fejki-dezinformacia-ta-vkidi-pro-rosijsko-ukrainsku-vijnu-i-ak-im-protidiati/>
93. Країни Люблінського трикутника презентували спільну доповідь «Стійкість щодо дезінформації». Армія inform. 2023. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/05/11/dopovid-stijkist-shhodo-dezinformaciyi/>
94. Кудіна М. Telegram: чому він такий популярний серед українців та які небезпеки приховує. 2022. URL: <https://netfreedom.org.ua/article/telegram-chomu-vin-takij-populyarnij-sered-ukrayinciv-ta-yaki-nebezpeki-prihovuye>
95. Кузьменкова К. Стратегії боротьби з дезінформацією: європейський досвід // Від теорії до практики в управлінні та врядуванні: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 20 червня 2024 року (до Дня державної служби) / за заг. ред. О. В. Євсюкової, І. С. Гриценка, С. М. Приліпка. Київ : НУБіП, 2024. С. 97.
96. Куницький О. Як Україна протистоїть дезінформаційним кампаніям РФ. 2024. URL: <https://www.dw.com/uk/ak-ukraina-protistoit-dezinformacijnim-kampaniam-rf2-a-69041027/a-69041027>
97. Литвин Н., Ярош А. Вплив дезінформації на національну безпеку України. 2024. URL: http://sej.org.ua/2_2024/71.pdf

98. Літвінчук. І. Дезінформація в соціальних мережах: алгоритми протидії. 2023. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/1_2023/part_2/29.pdf
99. Маємо спільно протидіяти російській пропаганді та доносити світові правду про воєнні злочини РФ, – Віцеспікерка Олена Кондратюк зустрілася з Віце-маршалком Сенату Польщі Міхалом Камінським. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. 2023. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Top-novyna/234685.html?search=%D0%B4%D0%B5%D0%B7%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>
100. Маркова Д. Пропаганда та дезінформація: що найбільше впливає на український інфопростір. 2024. URL: <https://nsju.org/novini/propaganda-ta-dezinformacziya-shho-najbilshe-vplyvaye-na-ukrayinskyj-infoprostir/>
101. Марущак А. Передумови для формування правових механізмів протидії дезінформації в соціальних медіа у контексті національної безпеки: постановка проблеми. Інформація і право. (40) 2022. С. 82-88.
102. Масив доказів свідчить, що Каховську ГЕС підірвала Росія – «Поліграф». Радіо Свобода. 2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/kakhovska-hes-dokazy-i-propahanda/32454437.html>
103. Медіаграмотність як нова звичка українців на найбільшому медіаекрані Європи. Детектор медіа. 2025. URL: <https://detector.media/infospace/article/237911/2025-02-05-mediagramotnist-yak-nova-zvychka-ukraintsiv-na-naybilshomu-mediaekrani-ievropy/>
104. Мельник Р. Євросоюз назвав Росію світовим лідером дезінформації 2022 року. 2023. URL: <https://detector.media/infospace/article/207839/2023-02-09-ievrosoyuz-nazvav-rosiyu-svitovym-liderom-dezinformatsii-2022-roku/>

105. Мельник Р. рф намагається вербувати поляків, аби дестабілізувати ситуацію напередодні виборів. 2025. URL: <https://hromadske.ua/svit/238096-rf-namahayetsia-verbuvaty-poliak-iv-aby-destabilizuvaty-sytuatsiiu-naperedodni-vyboriv-ministr-tsyfrovizatsiyi>
106. Микита Потураєв: Новий закон про медіа реформує галузь і дозволить українським ЗМІ стати більш потужними й більш незалежними. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. 2022. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/231238.html?search=%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0
107. Миколайчук Б. Епідемія дезінформації: чому фейки стали частиною нашого життя і як «вакцинуватися». 2021. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/epidemiya-dezinformatsiyi/>
108. Миронюк О. Дезінформація: як розпізнати та боротися. Chernivtsi Law School. 2023. URL: <https://law.chnu.edu.ua/dezinformatsiia-yak-rozpiznaty-ta-borotysia/>
109. Михайлов Д. Україна є лідером у стійкості до дезінформації серед країн Центральної та Східної Європи. 2025. URL: <https://susplne.media/917459-ukraina-e-liderom-u-stijkosti-do-dezinformacii-sered-krain-centralnoi-ta-shidnoi-evropi/>
110. Мотиль О. Угорщина має всі шанси стати другою Росією. 2023. URL: <https://gazeta.ua/blog/59249/ugorschina-maye-vsi-shansi-stati-drugoyu-rosiyeyu>
111. Муха Н. Соціальні мережі: яка їхня користь та шкода для друкованих медіа. 2023. URL: <https://idpo.org.ua/articles/5441-socialni-merezhi-yaka-%D1%97xnya-korist-ta-shkoda-dlya-drukovanix-media.html>
112. Національна рада і Центр протидії дезінформації підписали Меморандум про співпрацю. ТСН. 2022. URL:

- <https://tsn.ua/ukrayina/nacionalna-rada-i-centr-protidiyi-dezinformaciyi-pidpisali-memorandum-pro-spivpracyu-2211514.html>
113. Нинько Д. Дезінформація через рекламу у Facebook: як Росія це робить. 2024. URL: <https://www.dw.com/uk/dezinformacia-cerez-reklamu-u-facebook-ak-rosia-ce-robit/a-68964084>
114. НКЕК просить постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг негайно заблокувати веб-ресурси відповідно до розпорядження НЦУ від 01.04.2022. Національна комісія електронних комунікацій. 2022. URL: <https://nkek.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=99&id=2294&language=uk>
115. НКЦК проводить дводенний онлайн-тренінг «Використання засобів OSINT та ОТ для забезпечення кібербезпеки та протидії дезінформації». Рада національної безпеки і оборони України. 2021. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/5188.html>
116. Новомова. Детектор медіа. 2023. URL: <https://disinfo.detector.media/theme/new-speak>
117. Носальський І. Росія нафантазувала «атаку українських дронів» на ЗАЕС: у ЦПД назвали мету фейку. 2025. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/rosiya-nafantazuvala-ataku-ukrayinskih-droniv-1736173519.html>
118. Одарченко К. Голосування у Словаччині демонструє необхідність дій НАТО у боротьбі з російською дезінформацією. 2024. URL: https://lb.ua/blog/katerina_odarchenko/597224_golosuvannya_s_lovachchini_demonstruie.html
119. Оцінка ситуації в країні та діяльності влади, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, віра в перемогу (вересень 2024). Разумков центр. 2024. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-ta-diialnosti-vlady-dovira-do-sotsialnykh-institutiv->

- [politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-vira-v-peremogu-veresen-2024r](#)
120. Оцінка ситуації в країні та діяльності влади, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, віра в перемогу (вересень 2024). Разумков центр. 2024. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-ta-diialnosti-vlady-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-vira-v-peremogu-veresen-2024r>
121. Павлюх М. Методи та засоби російсько-української інформаційної війни (2014-2022): міфи і риторика пропаганди. 2022. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6346/13382-1?inline=1>
122. Падіння літака Azerbaijan Airlines: основні версії катастрофи. BBC. 2024. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/ckg319x1n5do>
123. Перший віцеспікер Олександр Корнієнко обговорив з європарламентаріями співпрацю щодо подолання інформаційної війни та пропаганди рф. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. 2023. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Top-novyna/233317.html?search=%D0%B4%D0%B5%D0%B7%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>
124. Петров О. Протидія пропаганді та викриття фейків: які механізми боротьби запроваджує Академія СБУ. 2024. URL: <https://prm.ua/protydiia-propahandi-ta-vykryttia-feykiv-iaki-mekhanizmy-borotby-vprovadzhuie-akademiiia-sbu/>
125. Пишкін С. В ЦПД пояснили, чому Росія нарощує підрозділи ПІСО. 2025. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/tspd-poyasnili-chomu-rosiya-naroshchue-pidrozdili-1742294297.html>

126. Піщимуха А. Втомлена Європа: як країни змінюють умови для українських біженців. 2024. URL: <https://farvatermedia.com/articles/vtomlena-yevropa-iak-krainy-zminiuiut-umovy-dlia-ukrainskykh-bizhentsiv/>
127. Побоювання за власну безпеку чи реальна допомога Україні: як світ реагує на загрозу вторгнення РФ. Еспресо. 2022. URL: <https://espresso.tv/poboyuvannya-za-vlasnu-bezpeku-chi-realna-dopomoga-ukraini-yak-svit-reague-na-zagrozu-vtorgnennya-rf>
128. Польська К. Дослідження: Росія – головний поширювач дезінформації в ЄС. 2024. URL: <https://www.dw.com/uk/doslidzenna-rosia-golovnij-posiruvac-dezinformacii-v-es/a-69091173>
129. Постанова Про Звернення Верховної Ради України до парламентів та урядів іноземних держав, міжнародних організацій та парламентських асамблей у зв'язку з десятою річницею... 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3602-20#Text>
130. Прасад А. Угорщина продовжує блокувати військову допомогу Україні і не голосуватиме за санкції проти РФ. В ЄС відреагували. 2024. URL: <https://forbes.ua/news/ugorshchina-prodovzhue-blokuvati-viyskovu-dopomogu-ukraini-i-ne-golosuvatime-za-sanktsii-proti-rf-v-es-vidreaguvali-27052024-21394>
131. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо посилення деяких гарантій діяльності медіа, журналістів та громадян на доступ до інформації. 2025. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44362>
132. Промова Високої представниці/Віцепрезидентки Каї Каллас на пленарному засіданні Європарламенту щодо дезінформації та фальсифікації історії Росією задля виправдання її загарбницької війни. Представництво Європейського Союзу в Україні. 2024. URL: <https://surl.li/kofylyv>
133. Протидія дезінформації і пропаганді: що можуть зробити українські медіа. Національна Рада України з питань телебачення і

- радіомовлення. 2024. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/yak-ukrayinski-media-mozhut-protystoyaty-propagandi-obgovorennya/>
134. Протидія дезінформації. Європа + світ. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. 2024. URL: https://webportal.nrada.gov.ua/wp-content/uploads/2024/04/PROTY_DIYA_DEZINFORMATSIYI_V_YEVROPIsvit.pdf
135. Пшеничний А. Від демократа до узурпатора. Як Орбан з абсолютного ліберала перетворився на майже диктатора і прихильника Володимира Путіна. 2023. URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/viktor-orban-chi-zalishitsya-na-choli-ugorshchini-do-2030-video-nv-50373224.html>
136. Результати інформаційно-просвітницької кампанії з протидії дезінформації. Центр демократії та верховенства права. 2024. URL: <https://cedem.org.ua/news/rezultaty-informatsijno-prosvitnytskoyi-kampaniyi-z-protydiy-dezinformatsiyi/>
137. Рекомендації для держслужбовців. Поради та рекомендації з кібергігієни для держслужбовців, розроблені фахівцями Держспецзв'язку. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. 2023. URL: <https://cybermonth.cip.gov.ua/civil-servants/cyber-hygiene-civil-servants/index.html>
138. Рішення Ради національної безпеки і оборони України: Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0004525-22#Text>
139. РНБО: органам влади, військовим і об'єктам критичної інфраструктури обмежать використання Telegram. Радіо Свобода. 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-telegram-rnbo/33127760.html>
140. Романчук Р. Автоматизоване розпізнавання дезінформації: роль штучного інтелекту в освіті. 2024. URL: <https://dkrkm.org.ua/cache/2023-2024/konf/260424/zbirnyk.pdf#page=360>

141. Російська пропаганда активна та ефективна – результати трьох досліджень. Голос Америки. 2023. URL: <https://www.holosameryky.com/a/rosija-dezinformatsija-ukrajina-vijna/6978977.html>
142. Російські дезінформаційні кампанії в Європі. Національний інститут стратегічних досліджень. 2024. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/rosiyski-d-ezinformatsiyni-kampaniyi-v-yevropi>
143. Росія продовжує сіяти дезінформацію в ЄС, щоб підірвати підтримку України – Bloomberg. Радіо Свобода. 2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-viy-na-rosiya-dezinformatsiya/32700535.html>
144. Руджері А. Як розпізнати фейкові новини та дезінформацію в соцмережах. Чотири прості кроки. 2024. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cd13wjzq00wo>
145. Саламін Н. «Медіаграмотність як інструмент протидії дезінформації у контексті гібридної війни в Україні». 2025. URL: https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/15606/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7_%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B4%D0%BE%D0%BD_2025.pdf#page=116
146. Самчинська О. Дезінформація: поняття та сутність. Адміністративне право і процес. 2022. № 3(38) / 2022. – С. 32-45.
147. Сітнікова І. Засідання комітетів Ради відкриють для журналістів та громади – законопроект. 2025. URL: <https://hromadske.ua/polityka/237853-zasidannia-komitativ-rady-vidkryiut-dlia-zurnalistva-ta-hromady-zakonoprojekt>
148. Сливенко О. «Нікудишня країна, нещасні українці й сотні особистостей Зеленського». Російська дезінформація у 2023 році. 2023. URL: <https://detector.media/monitorynh-internetu/article/220473/202>

- [3-12-12-nikudyshnya-kraina-neshchasni-ukraintsi-y-sotni-osobystostey-zelenskogo-rosiyska-dezinformatsiya-u-2023-rotsi/](#)
149. Сливенко О. Як Росія розмиває реальність за допомогою новомови: «російськомовне населення». 2023. URL: <https://disinfo.detector.media/post/yak-rosiia-rozmyvaie-realnist-za-dopomohoiu-novomovy-rosiiskomovne-naseleattia>
150. Собенко Н. Підтриви ТЦК: СБУ закликає повідомляти про спроби вербування. 2025. URL: <https://suspihne.media/942265-pidrivi-tck-sbu-zaklikae-povidomlati-pro-sprobi-verbuvanna/>
151. Сотников А. Технології маніпуляції як елемент інформаційної війни (на матеріалі мережі «Інтернет»). Нова філологія. (88). 2023. С. 98-103.
152. Соціальні платформи, які грають за оновленими правилами (Інфографіка). Центр демократії та верховенства права. 2020. URL: <https://cedem.org.ua/infographics/sotsialni-platformy-infografika/>
153. Список каналів поширення ворожої пропаганди в соцмережі Х. Центр протидії дезінформації. 2024. URL: <https://cpd.gov.ua/reports/spysok-kanaliv-poshyrennya-vorozhoi-propagandy-v-soczmerezhi-h/>
154. США і Польща допоможуть Україні протидіяти кремлівській дезінформації. УКРІНФОРМ. 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3873379-ssa-i-polsa-dopomozut-ukraini-protidiati-kremlivskij-dezinformacii.html>
155. США та Польща запустили Групу з українських комунікацій – для протидії дезінформації РФ. Радіо Свобода. 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ssha-ta-polshcha-grupa-z-ukrajinskyh-komunikacij/32987087.html>
156. Тактика пропаганди. Детектор медіа. 2023. URL: <https://disinfo.detector.media/theme/tactics-and-tools>

157. Таранова Н. Нові правила роботи медіаринку: як закон «Про медіа» вплине на діяльність ЗМІ в Україні. 2022. URL: <https://delo.ua/politics/novi-pravila-roboti-mediaringku-yak-zakon-pro-media-vpline-na-diyalnist-zmi-v-ukrayini-408405/>
158. Таркін В. Дезінформація як метод інформаційно-психологічної війни. 2022. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4029d8de-d5ea-4d0a-a596-ebcc8a89abae/content>
159. Тисяча й один фейк про «нацизм в Україні». Як маніпулювали проросійські медіа за тиждень 27 вересня – 3 жовтня. Вокс Україна. 2021. URL: <https://voxukraine.org/tysyacha-j-odyn-fejk-pro-natsyzm-v-ukrayini-yak-manipulyuvaly-prorosijski-media-za-tyzhden-27-veresnya-3-zhovtnya>
160. Тищенко В., Мужанова Т. Дезінформація і фейкові новини: ознаки та методи виявлення в мережі Інтернет. 2022. URL: <https://www.csecurity.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/413/341>
161. Троян В. П'ять східноєвропейських медіарегуляторів спільно боротимуться з дезінформацією. Інститут масової інформації. 2023. URL: <https://imi.org.ua/news/p-yat-shidnoyevropejskyh-mediaregulyatori-v-spilno-borotymutsya-z-dezinformatsiyeyu-i55931>
162. Тузов Д. Хто просуває російські наративи? НВ розвінчує фейки про «напад» України, «братську» війну та «загрозу» вступу в НАТО. 2021. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/feyki-pro-napad-ukrajini-na-rosiyu-bratsku-viynu-ta-vstup-do-nato-novini-ukrajini-50201924.html>
163. Тюнькин М. Як Росія використовує ШІ для створення фейків, та як їх розпізнати. 2024. URL: <https://hromadske.radio/news/2024/09/09/yak-rosiia-vykorystovuie-shi-dlia-stvorennia-feykiv-ta-iak-ikh-rozpiznaty>
164. У Львові президенти України, Литви та Польщі підписали Спільну декларацію за результатами другого саміту Люблінського трикутника. Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-

- представництво. 2023. URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-lvovi-prezidenti-ukrayini-litvi-ta-polshi-pidpisali-spilnu-80313>
165. У мережі та ЗМІ поширили фейк про смерть короля Британії. Суспільне новини. 2024. URL: <https://suspilne.media/708290-u-merezi-posirili-informaciu-pro-smert-korola-britanii-oficijnih-pidtverden-nemae/>
166. Україна та чотири країни ЄС домовилися разом боротися з дезінформацією. Слово і діло. 2023. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/10/05/novyna/bezpeka/ukrayina-ta-chotyry-krayiny-yes-domovylsya-razom-borotysya-dezinformacziyeyu>
167. Українці вперше оцінили рівень довіри до працівників ТЦК: соціологи показали результати опитування. New Voice. 2024. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/naskilki-ukrajinci-doviryayut-viyskovim-tck-ta-sp-sociologi-zrobili-opituvannya-novini-ukrajini-50475508.html>
168. Фейк: Україна – це «історично штучна держава». StopFake. 2022. URL: <https://www.stopfake.org/uk/fejk-ukrayina-tse-istorichno-shtuchna-derzhava/>
169. Фейки як інструмент впливу на вибори: аналітична доповідь / Дубов Д. В., Корецька І. О., Баровська А. В. та ін. (2020) Київ: Національний інститут стратегічних досліджень: центр безпекових досліджень. Школа політичної аналітики НАУКМА. С. 18.
170. Фюрстенау М., Сааков В. Дезінформація – зброя Росії проти демократії. 2024. URL: <https://www.dw.com/uk/dezinformacia-zbroa-rosii-proti-demokratii-protistoati-akij-use-vazce/a-68624271>
171. Хорошак К. Звідки брати інформацію? Список офіційних державних джерел. Українська правда. 2022. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/02/24/247561/>
172. ЦВК поглиблює знання з протидії дезінформації на виборах та посилює кібербезпеку. Міжнародна фундація виборчих систем. 2023. URL: <https://www.ifesukraine.org/media/news/czvк-poglyblyuye-znannya-z-protydiyi-dezinformacziyi-na-vyborah-ta-posylyuye-kiberbezpeku/>

173. Центр взяв участь у II Міжнародній науково-практичній конференції «Практика стратегічних комунікацій в умовах війни». Центр протидії дезінформації. 2024. URL: <https://cpd.gov.ua/events/czentr-vzyav-uchast-u-ii-mizhnarodnij-naukovo-praktychnij-konferencziyi-praktyka-strategichnyh-komunikaczij-v-umovah-vijny/>
174. Цитувати брехню означає брехати. Як угорський уряд підсилює російську дезінформацію щодо України. Вокс Україна. 2023. URL: <https://voxukraine.org/tsytuvaty-brehyu-oznachaye-brehaty-yak-u-gorskyj-uryad-pidsylyuye-rosijsku-dezinformatsiyu-shhodo-ukrayiny>
175. Чернецька С. Smart Angel та Детектор медіа: посилення стійкості суспільства до дезінформації. 2024. URL: <https://go.detector.media/smart-angel-ta-detektor-media-posilennya-stijkosti-suspilstva-do-dezinformatsiyi/>
176. Члени Комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики взяли участь в круглому столі «Роль українських медіа в протидії дезінформації та інформаційним маніпуляціям під час війни». Пресслужба Апарату Верховної Ради України. 2024. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/248658.html
177. Чорна О. «Опора»: Основним джерелом інформації майже 80% українців є соціальні мережі. 2023. URL: <https://detector.media/infospace/article/213998/2023-07-10-opora-osnovnym-dzherelom-informatsii-mayzhe-80-ukrainsiv-ie-sotsialni-merezhi/>
178. Шевченко С. Міни інформаційної війни: як російська пропаганда пробиває собі шлях до чеських медіа? 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/information-war-russia-propaganda-disinformation/33098545.html>
179. Шепелева А. У Брюсселі чубляться з Орбаном і Фіцо щодо допомоги Україні. 2023. URL: <https://www.dw.com/uk/u-brusseli-cublatsa-z-orbanom-i-fico-sodo-dopomogi-ukraini/a-67231203>

180. Шлапаченко В. Дезінформація як спосіб інформаційно-психологічного впливу. Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. 2013. № 2 (12). С. 78 – 86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iblsd_2013_2_15
181. Шолудько Ю. «Жінки з ім'ям Тетяна мають змінити його на «Горпина»: у ЦПД відреагували на вірусне відео TikTok. 2024. URL: <https://tsn.ua/tsikavinki/zhinki-z-im-yam-tetyana-mayut-zminiti-yogo-na-gorpina-u-cpd-vidreaguvali-na-virusne-video-tiktok-2729214.html>
182. Шутяк Л. Битва за громадську думку: як Україна воює з Росією на інформаційному фронті. 2022. URL: <https://explainer.ua/bitva-z-gromadsku-dumku-yak-ukrayina-voyuye-z-rosiyeyu-na-informatsijnomu-fronti/>
183. Як взаємодіяти державі та медіа, аби протидія дезінформації була ефективною. Академія викладачів журналістики. 2024. URL: <https://www.jta.com.ua/trends/yak-vzaiemodiiaty-derzhavi-ta-media-aby-protydiia-dezinformatsii-bula-efektyvnoiu/>
184. Як збитий літак змінює ставлення азербайджанців до Росії. BBC. 2024. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c1d3yqy0reqo>
185. Як не стати жертвою інформаційної пропаганди та протистояти фейкам: голова Національної ради обговорила з українською громадою Кіпру нову медійну реальність. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. 2025. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/yak-ne-staty-zhertvoyu-informatsijnoyi-propagandy-ta-protystoyaty-fejkam-golova-natsionalnoyi-rady-obgovoryla-z-ukrayinskoyu-gromadoyu-kipru-novu-medijnu-realnist/>
186. Як українці ставляться до переговорів з Росією. Опитування. BBC. 2024. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cp4wvrq7lgvo>
187. Як Швеція дає раду російській пропаганді і провадить медіаосвіту: обмін досвідом та український вимір. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. 2025. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/y>

[ak-shvetsiya-daye-radu-rosijskij-propagandi-i-provadyt-mediaosvitu-obmin-dosvidom-ta-ukrayinskyj-vymir/](#)

188. Якубова Л. «Рашизм: Звір з безодні». Уривок з книжки Лариси Якубової. 2023. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/chitanka/rashizm-zvir-z-bezodni-urivok-z-knizhki-larisi-iakubovoyi/>
189. Ярема О. Єврокомісія готова розпочати нову ініціативу «Щит демократії», яка зокрема викриватиме інформаційні маніпуляції, – Кравчук. 2024. URL: <https://detector.media/infospace/article/236132/2024-12-18-ievrokomisiya-gotova-rozpochaty-novu-initsiatyvu-shchyt-demokratii-yaka-zokrema-vykryvatyme-informatsiyni-manipulyatsii-kravchuk/>
190. Яструбецька Л., Мурайко В. Дезінформація як метод гібридної агресії в міждержавних протистояннях та в підприємницькій діяльності. 2023. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/44497/1/2023_Zbirnyk%20%D0%9B%D0%9D%D0%A3.pdf#page=216

АНОТАЦІЯ

Дипломної роботи

Тема: «Протидія поширенню політичної дезінформації в Україні під час повномасштабного російського вторгнення (лютий 2022 – лютий 2025 рр.)»

Студентка: Холод Єлизавета Ігорівна

Рік навчання, факультет: Четвертий рік навчання, Факультет соціальних наук та соціальних технологій

Науковий керівник: Доктор політичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, Кармазіна М. С.

Рецензент: Доктор політичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, Кармазіна М. С.

Захищена « ____ » _____ 20__ р.

Короткий зміст роботи: Дипломна робота присвячена дослідженню протидії російській політичній дезінформації в контексті російсько-української війни в період лютого 2022 – лютого 2025 рр.

У першому розділі розглянуто ключові наукові підходи до вивчення політичної дезінформації, її визначення, джерельно-документальну базу та концептуалізацію. Другий розділ присвячений методам і засобам поширення дезінформації з боку Російської Федерації. Здійснено аналіз впливу дезінформаційних заходів РФ на Україну та країни Європейського Союзу. У третьому розділі проаналізовано заходи, здійснені українською владою, громадянським суспільством та міжнародними партнерами для боротьби з дезінформацією та забезпечення інформаційної безпеки. Зокрема це: проведення тренінгів, обмеження доступу до сайтів з російськими новинами, співпраця з Google, Meta, Facebook, Instagram, ініціативи «Stop Fake», «DisinfoChronicle», KommAustria, KRRiT, ALIA та ін.

Робота базується на якісному контент-аналізі, емпіричних дослідженнях, законодавчих ініціативах та міжнародному досвіді. Доведено, що боротьба з

політичною дезінформацією є критично важливим аспектом інформаційної безпеки України.